

บทที่ 4

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาเรื่อง ชุมชนกับการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ: กรณีศึกษาชุมชนบ้านนาตอง ตำบลช่อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ ได้จำแนกเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ดังนี้ คือ

4.1 เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชนในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

4.1.1 บริบทของชุมชน

- ประวัติการตั้งถิ่นฐาน
- ลักษณะทางกายภาพ
- ลักษณะทั่วไปภายในชุมชน

4.1.2 ความสมบูรณ์ของทรัพยากร

- แหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- พื้นที่การเกษตรและการประกอบอาชีพของชาวบ้าน
- ประเพณี พิธีกรรม และวัฒนธรรมชุมชน

4.2 เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

4.2.1 ความพร้อมของชุมชน

- ความรู้ความเข้าใจของชาวบ้านต่อการเป็นชุมชนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- ความตระหนักจิตสำนึกในคุณค่าทรัพยากรและวัฒนธรรมชุมชน
- ลักษณะการคัดเลือกทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่
- ข้อคิดเห็นจากฝ่ายต่าง ๆ ที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนบ้านนาตอง

4.2.2 การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น

- วิธีการในการจัดการหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งมีการดำเนินงานอยู่ในปัจจุบัน
- โครงสร้างคณะกรรมการในการดำเนินการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน
- บทบาทการดำเนินงานของชุมชน ในเรื่องของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแต่ละระดับ
- การจัดการรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและรายการนำเที่ยวของชมรม

- การปันผลค่าตอบแทนจากรายได้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- วิเคราะห์การมีส่วนร่วมของชาวบ้านทางตรงและทางอ้อม

4.3 เพื่อศึกษาผลกระทบที่ชุมชนได้รับจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

- วิเคราะห์กลุ่มชาวบ้านผู้ได้รับประโยชน์และผู้เสียประโยชน์
- ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมชุมชน
- ปัญหาและอุปสรรค และสิ่งที่ชุมชนต้องการความช่วยเหลือในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว

เชิงนิเวศ

ผลการศึกษา

4.1 เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชนในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

4.1.1 บริบทของชุมชน

ประวัติการตั้งถิ่นฐาน

จากการสอบถามผู้อาวุโสในชุมชน กล่าวว่า ผู้ก่อตั้งชุมชนรุ่นแรกเป็นชาวบ้านจากตำบลช่อแฮ และตำบลป่าแดง จากหมู่บ้านธรรมเมือง บ้านไคร้ บ้านโน และบ้านปง ที่เข้ามาแผ้วถางป่าได้แก่ ตระกูลหนานศรี นามแก้ว หนานติ - นางใส และ นายใจ - นางคำไ้ ซึ่งเป็นผู้ที่เข้ามาบุกเบิกพื้นที่ และตั้งรกรากทำมาหากินเป็นรุ่นแรกของหมู่บ้าน สืบลูกสืบหลานมาจนถึงปัจจุบัน

ประวัติความเป็นมาที่สำคัญของหมู่บ้าน หมู่บ้านนาตองตั้งเป็นชุมชนมาแล้วประมาณ 150 ปี เดิมมีพวกขมูมาแผ้วถางพื้นที่ป่าเพื่อทำไร่และอาศัยอยู่ในพื้นที่ ต่อมาจึงได้ย้ายถิ่นฐานไปอยู่ที่อื่น ในตอนนั้นชาวบ้านจากตำบลช่อแฮ และตำบลป่าแดงจากหมู่บ้านธรรมเมือง บ้านไคร้ บ้านโน และบ้านปง ซึ่งเป็นชาวบ้านที่อาศัยอยู่บนพื้นที่ล่างได้เดินทางผ่านมาพบพื้นที่ดังกล่าว และเห็นว่าพื้นที่มีความอุดมสมบูรณ์ดินดีน้ำดี จึงได้ทำการแผ้วถางเพื่อปลูกข้าวไร่และหาของป่าขาย เมื่อชาวบ้านเข้ามาทำไร่และหาของป่ากันมากขึ้น บางคนก็ได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานและทำมาหากินสร้างครอบครัวสืบลูกสืบหลานเรื่อยมา และในสมัยนั้นพื้นที่ด้านทิศตะวันออกของหมู่บ้าน ได้มีชาวเขาเผ่าเข้าอพยพมาตั้งถิ่นฐานในบริเวณที่ราบเชิงเขา และได้ตัดไม้แผ้วถางตามจุดต่าง ๆ เพื่อปลูกฝิ่นและทำไร่เลื่อนลอย โดยมีชาวเขาเผ่าผิต้องเหลือมารับจ้างทำงาน ชาวบ้านเผ่าเข้าได้ส่งฝิ่นออกไปขายตามหมู่บ้านที่ใกล้เคียงและในเมือง บางครั้งชาวเขาเผ่าเข้าและชาวเขาเผ่าต้องเหลือก็นำเอาสัตว์ป่าของป่าเข้ามาแลกอาหารและเครื่องนุ่งห่มในหมู่บ้านนาตอง ต่อมาทางราชการทราบข่าวการปลูกฝิ่นจึงได้ทำการปราบปรามอย่างหนักจนชาวเขาเผ่าเข้าทนไม่ได้ จึงอพยพจากป่าไปหาที่อยู่ใหม่

โดยปรากฏร่องรอยการตั้งถิ่นฐาน ได้แก่ ภาชนะเครื่องปั้นดินเผาอยู่ตามสวนและที่ตั้งเดิม ชาวบ้านเรียกว่า “ห้างเข้า” ซึ่งแปลว่ากระท่อมเข้า ต่อมาชาวบ้านนาทองได้นำดินเหนียวมาปลูก เพราะเห็นว่ามีคนชอบรับประทานกันมาก โดยไม่คิดว่าจะทำเป็นอาชีพ ชาวบ้านเห็นว่าสามารถปลูกได้ง่าย สร้างอาชีพและรายได้ให้แก่ครอบครัว จึงได้นำเอาดินเหนียวมาหลาย ๆ จังหวัด เช่น จังหวัดน่าน อุตรดิตถ์ และอำเภอในจังหวัดแพร่มาปลูกและหลังจากนั้นมาชาวบ้านส่วนใหญ่จึงได้ยึดอาชีพหลักคือการทำสวนเหนียวเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ส่วนอาชีพรองได้แก่ การหาของป่าขาย สำหรับซื้อหมู่บ้านนาทองสันนิษฐานว่าน่าจะมาจากในพื้นที่ของหมู่บ้านมีต้นตอง (ต้นทองหลวงป่า) มาก และชาวบ้านมักใช้ประโยชน์จากต้นตองในการนำมาเป็นไผ่หนึ่งเมือง และ นำใบมารองใบเมือง ต่อมาได้มาเป็น “หมู่บ้านนาทอง” จนถึงปัจจุบัน

ลักษณะทางกายภาพ

บ้านนาทอง หมู่ 9 ตำบลนาทอง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ มีอาณาเขตติดต่อ คือ ทิศเหนือติดกับตำบลป่าแดง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ ทิศใต้ติดกับจังหวัดอุตรดิตถ์ (ทิศตะวันออกติดกับจังหวัดอุตรดิตถ์ และทิศตะวันตกติดกับอำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่ มีพื้นที่ประมาณ 9,537 ไร่ ตั้งอยู่นอกเขตเทศบาล และเป็นพื้นที่ที่มีถนนใช้ร่วมกับอุทยานแห่งชาติลำน้ำน่าน มีจำนวนครัวเรือน 130 ครัวเรือน จำนวนประชากรแยกเป็นเพศชาย 186 คน เพศหญิง 156 คน รวมทั้งสิ้น 342 คน ส่วนที่เป็นพื้นที่ป่าไม้ประมาณ 9,237 ไร่และส่วนที่เป็นที่อยู่อาศัยประมาณ 300 ไร่ สภาพพื้นที่เป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ท่ามกลางภูเขาสูงล้อมรอบ บ้านนาทองอยู่ห่างจากตัวเมืองประมาณ 35 กิโลเมตร ตั้งอยู่ท่ามกลางภูเขาสูงในพื้นที่กันออกของอุทยานแห่งชาติลำน้ำน่านการเดินทางเข้าถึงพื้นที่ค่อนข้างลำบากโดยเฉพาะในช่วงฤดูฝนเพราะมีสภาพถนนบางช่วงเป็นดินลูกรังและต้องลัดเลาะไปตามไหล่เขาสูง มีแม่น้ำสายหลักที่ช่วยหล่อเลี้ยงชีวิตและการประกอบกิจกรรม คือ ลำน้ำแม่ก้อน ซึ่งมีต้นกำเนิดมาจากหุบเขาในป่าลึก มีต้นเขาเป็นแนวยาวเรียกว่า “แม่เมือง” เป็นเส้นแบ่งเขตระหว่างจังหวัดแพร่และจังหวัดอุตรดิตถ์ สภาพป่าค่อนข้างสมบูรณ์ มีสัตว์ป่าอาศัยอยู่มากมายหลายชนิด ในพื้นที่ซึ่งสามารถบ่งชี้ให้เห็นว่าสภาพป่ายังคงมีความอุดมสมบูรณ์ ซึ่งได้แก่ เต่าปูลู ไก่ฟ้าหลังเงิน และโดยเฉพาะอย่างยิ่งเพียงผา 1 ใน 15 ชนิดของสัตว์ป่าคุ้มครองที่ใกล้จะสูญพันธุ์

ลักษณะทั่วไปภายในชุมชน

การคมนาคม

การเดินทางเข้ามายังหมู่บ้านนาทองใช้เส้นทางเดียวกับทางไปวัดพระธาตุช่อแฮจากตัวเมืองประมาณ 8 กิโลเมตร เมื่อถึงวัดพระธาตุช่อแฮ จะพบทางแยกซ้ายมือเข้ามายังหมู่บ้านนาทอง สภาพถนนเป็นถนนลาดยางประมาณ 8 กิโลเมตรและถนนดินลูกรังอีกประมาณ 19 กิโลเมตร

ลัดเลาะตามไหล่เขาจนถึงหมู่บ้าน รวมระยะทางประมาณ 35 กิโลเมตร จากเมืองจังหวัดแพร่ใช้ระยะเวลาในการเดินทางประมาณ 2 ชั่วโมง การเดินทางเข้ามายังหมู่บ้านมักจะไม่ค่อยมีรถโดยสาร โดยมากชาวบ้านจะอาศัยรถยนต์ภายในหมู่บ้านซึ่งเป็นรถส่วนตัวของชาวบ้านสำหรับเข้าออกภายในหมู่บ้าน รถที่ใช้ส่วนใหญ่มักจะเป็นรถกระบะ เนื่องจากสภาพถนนค่อนข้างขรุขระทำให้การคมนาคมเป็นไปอย่างลำบาก

การบริการสาธารณะในหมู่บ้าน

ได้แก่ ศาสนสถานภายในชุมชนบ้านนาตองมีวัดนาตองตั้งอยู่ระหว่างกลางชุมชน สันนิษฐานว่าวัดแห่งนี้ได้ก่อสร้างมาประมาณ 80 กว่าปีแล้ว ภายในบริเวณที่วัดซึ่งล้อมรอบด้วยกำแพงอิฐ มีโบสถ์ซึ่งเป็นสถานที่สำหรับประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและยังใช้ประโยชน์ในการประชุมระหว่างผู้นำหมู่บ้านกับลูกบ้าน เป็นสถานที่อบรมความรู้ต่าง ๆ ของทางราชการ เป็นต้น บทบาทของวัดที่มีต่อชุมชนนอกจากจะใช้เป็นสถานที่สำหรับประกอบพิธีกรรมทางศาสนา งานบุญงานประเพณีต่าง ๆ แล้วในอดีตยังใช้เป็นสถานที่ให้การศึกษาแก่ลูกหลานชาวบ้านนาตองด้วย และปัจจุบันเจ้าอาวาสได้ดำเนินการเปิดการเรียนการสอนพุทธศาสนาในวันพุธและวันอาทิตย์ ทั้งนี้เกิดจากความร่วมมือระหว่างวัดกับโรงเรียนภายในหมู่บ้าน มีสถานีนามัยประจำหมู่บ้าน ซึ่งได้สร้างมาประมาณ 13 ปี โดยประสานงานกับหน่วยงานสาธารณสุขและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การบริการรักษาพยาบาลแก่ชาวบ้านในพื้นที่หมู่บ้านนาตอง หมู่บ้านน้ำจ้อม และพื้นที่ใกล้เคียง นอกจากนี้ยังมีศูนย์พัฒนาเกษตรที่สูงเป็นหน่วยงานใหม่ที่เข้ามาดำเนินการทดลองและส่งเสริมให้มีการปลูกพืชมั้เมืองหนาว โดยได้มีการจ้างแรงงานส่วนหนึ่งในหมู่บ้านนาตอง เพื่อปฏิบัติงานภายในพื้นที่และในอนาคตคาดว่าหากชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในโครงการ ก็จะสามารถสร้างอาชีพและรายได้เพิ่มให้แก่ชาวบ้าน

บ้านที่อยู่อาศัย

ชุมชนบ้านนาตองมีลักษณะการตั้งบ้านเรือนเป็นแนวยาวไปตามลำห้วยแม่ก้อน ที่ตัดผ่านกลางหมู่บ้านและยังมีถนนแยกตามซอยต่าง ๆ กระจายทั่วหมู่บ้าน ลักษณะบ้านส่วนใหญ่ มุงหลังคาด้วยสังกะสีที่มุงด้วยหญ้าแฝกประมาณ 7 หลังคาเรือน ซึ่งวัสดุมุงหลังคาชนิดนี้จะบอถึงความแตกต่างในแง่ของฐานะทางเศรษฐกิจของผู้เป็นเจ้าของบ้านได้อีกทางหนึ่ง จะสังเกตเห็นได้ว่าบ้านที่มุงหลังคาด้วยหญ้าแฝกนั้นส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่มีฐานะค่อนข้างยากจนและไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง ฝ่บ้านและพื้นบ้านส่วนใหญ่จะเป็นไม้ประดู่และไม้มะค่า เสาบ้านเกือบทุกหลังคาเรือนจะมีลักษณะเด่น คือ ความใหญ่โตของเสา แต่ไม่ค่อยมีความพิถีพิถันในด้านความสวยงามของการก่อสร้างมากนัก ลักษณะการปลูกอีกอย่างหนึ่งคือจะยกพื้นสูง ซึ่งสามารถใช้เป็นที่เก็บสิ่งของ

เครื่องใช้ในการทำไร่ ทำสวน หรือบางทีก็ใช้ไถดินบ้านเป็นห้องครัว และยังคงความเป็นไทย โดยการชำระล้างสิ่งสกปรก ก็จะปล่อยน้ำทิ้งลงบนพื้นบ้าน ซึ่งเป็นไม้ให้น้ำไหลลาดลงไปยังพื้นดินได้ ภูเขาบ้าน ส่วนห้องน้ำจะถูกสร้างไว้บนบ้านเกือบทั้งหมด เป็นส้วมซึม และในส่วนของกำจัดขยะทั่วไปใช้วิธีการเผา ส่วนขยะธรรมชาติบางชนิดก็จะทิ้งลงลำคลอง

ร้านค้า

ภายในหมู่บ้าน มีร้านค้าขายของชำและของเบ็ดเตล็ดอยู่ 3 ร้าน ราคาสินค้าที่ขายแพงกว่าราคาในท้องตลาดตำบลช่อแฮ เพราะผู้ขายต้องคิดว่าขนส่งจากการที่ตนเองต้องออกไปซื้อสินค้าต่าง ๆ จากนอกหมู่บ้านและมีปั๊มน้ำมัน เป็นปั๊มน้ำมันขนาดเล็กแบบหลอดหมุน มี 2 ร้านด้วยกัน ซึ่งเป็นทั้งปั๊มน้ำมันและร้านขายของด้วย ราคาน้ำมันจะแพงกว่าปั๊มน้ำมันนอกหมู่บ้านประมาณ 3 บาทต่อลิตร

โทรศัพท์

มีโทรศัพท์สาธารณะ 1 ตู้ โดยใช้จานรับสัญญาณจากดาวเทียม สภาพการใช้งานไม่แน่นอน มักมีปัญหาในเรื่องของสัญญาณ และเมื่อไฟฟ้าดับก็จะไม่สามารถใช้งานได้

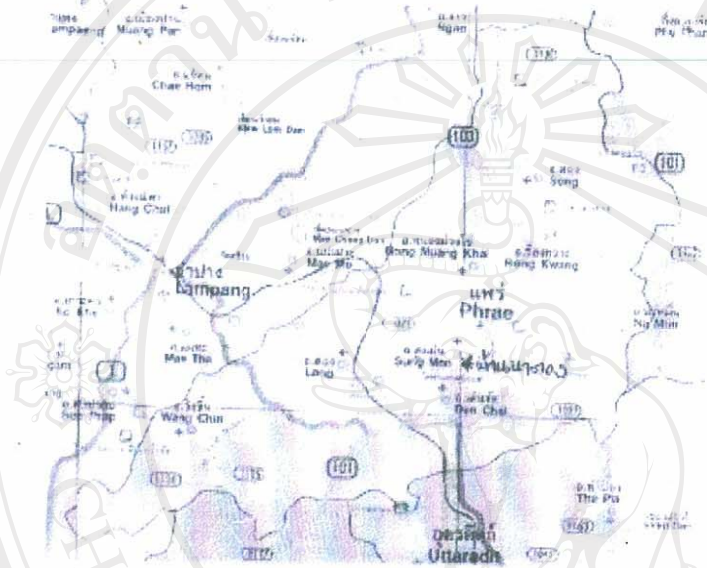
สุขภาพอนามัย

โดยทั่วไปชาวบ้านยังนิยมกินอาหารประเภทสุก ๆ ดิบ ๆ อยู่บ้าง ตามค่านิยมการบริโภคของคนทางเหนือ ซึ่งทำให้เกิดโรคพยาธิต่าง ๆ มีผลให้สุขภาพร่างกายไม่แข็งแรงสมบูรณ์เท่าที่ควร แต่เป็นที่น่ายินดีที่มีสถานอนามัย สาธารณสุข ซึ่งก่อตั้งมาแล้วประมาณ 13 ปี ไว้คอยให้บริการการรักษาพยาบาลแก่ชาวบ้านและคอยประสานงานกับหน่วยงานสาธารณสุขอยู่ตลอดเวลา มีการแจ้งข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสุขภาพอนามัย และการให้ความรู้ต่าง ๆ แก่ชาวบ้าน ทำให้ปัญหาโรคภัยไข้เจ็บและโรคระบาดในหมู่บ้านไม่มี ชาวบ้านจะให้ความสำคัญและตื่นตัวอย่างมาก เมื่อเกิดปัญหาด้านสุขภาพอนามัย โดยการเข้าพบหมอประจำสถานอนามัยอยู่เสมอ

สภาพแรงงานของคนท้องถิ่น

ชุมชนบ้านนาตอง ชาวบ้านที่มีงานทำในชุมชนมีจำนวนประมาณ 300 คน มีอาชีพรับจ้างเก็บใบเมี่ยง และนึ่งเมี่ยง ปลูกข้าว ทำสวนผัก สวนผลไม้ เลี้ยงสัตว์ หาของป่า ค้าขายและรับราชการ เป็นต้น หน่วยงานที่เคยเข้ามาช่วยพัฒนาหมู่บ้านด้านต่าง ๆ ได้แก่ 1) หน่วยงานองค์การบริหารส่วนตำบล พัฒนาในเรื่องของงบประมาณที่จัดให้หมู่บ้านในแต่ละปี ซึ่งชาวบ้านจะนำไปพัฒนาหมู่บ้านโดยการสร้างถนนและจัดทำสาธารณูปโภคภายในหมู่บ้าน 2) หน่วยงานศูนย์ส่งเสริมการเกษตร พัฒนาในเรื่องของการจัดอบรมความรู้ต่าง ๆ ที่สามารถสร้างอาชีพและรายได้ให้กับชาวบ้าน เช่น การเพาะเห็ด การทำหน่อไม้ปิ้ง และการปลูกกาแฟ เป็นต้น 3) หน่วยงานป่าไม้ใน

การพัฒนาความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และ4) หน่วยงาน
สาธารณสุข พัฒนาในเรื่องของการให้ความรู้ด้านสุขภาพและอนามัย

แผนภาพ 4.1 แสดงที่ตั้งบ้านนาตอง ตำบลช่อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่
ที่มา : ปรับจากแผนที่ภูมิโทงเที้ยวแพร่

4.1.2 ความสมบูรณ์ของทรัพยากร

แหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ป่าไม้

แหล่งทรัพยากรธรรมชาติของหมู่บ้านนาตองมีพื้นที่ป่าไม้ประมาณ 9,273 ไร่ สภาพป่าโดยภาพรวมเดิมเป็นป่าเบญจพรรณ มีต้นไม้ขึ้นอยู่หลายชนิด เราจึงเรียกว่า ป่าเบญจพรรณ ต้นไม้ในป่าประเภทนี้จะมีใบร่วงเมื่อถึงฤดูแล้งและจะเริ่มผลิใบในฤดูฝนพรรณไม้ที่พบได้แก่ ไม้สัก ไม้ประดู่ ไม้มะเกลือ ไม้กระพี้ กระจ่าง กระจา จี้เหล็ก แคน ชัยพฤกษ์ ตะแบก ด้ว ปอ พะยอม มะกอก และมะขามป้อม เป็นต้น พืชสมุนไพรและยาสมุนไพรที่พบในหมู่บ้านนาตอง ได้แก่ มะแคคเรื้อ กวาวเครือ กำลังเสือโคร่ง เอ็มเลือด โคไม้รู้ลัม ทองพันชั่ง คลั่งกลางดง รางจืด มะลิดไม้ ก้องแกบ และสาบเสือ เป็นต้น ซึ่งในหมู่บ้านนาตองมีผู้รู้เรื่องของสมุนไพร ได้แก่

นายสนธิ อากาศบริสุทธิ์ เป็นผู้ที่จะมีความรู้ในเรื่องของการนำเอาพืชที่พบในธรรมชาติมาทำเป็นยา

แหล่งน้ำ

แหล่งน้ำธรรมชาติ ได้แก่ ลำห้วยแม่ก้อน หรือขุนก้อน ซึ่งไหลผ่านหมู่บ้านมาทางด้านทิศเหนือเป็นแม่น้ำสายหลักในหมู่บ้าน ชาวบ้านใช้แหล่งน้ำนี้สำหรับอุปโภคบริโภคและใช้ในการทำเกษตร และเป็นแหล่งน้ำที่สำคัญในการหาสัตว์น้ำเพื่อเป็นอาหาร คุณภาพของแหล่งน้ำจัดได้ว่าอยู่ในระดับที่ดี เพราะเป็นลำห้วยที่ไหลมาจากต้นน้ำในป่าลึก ปัจจุบันปริมาณน้ำยังมีความเพียงพอในการอุปโภค-บริโภค รวมไปถึงมีความเพียงพอสำหรับการเกษตรกรรม แต่ในอนาคตหากขาดการอนุรักษ์สภาพป่าต้นน้ำลำธารแล้ว อาจเกิดผลกระทบที่เกิดจากปริมาณน้ำไม่เพียงพอแก่ความต้องการอุปโภคและบริโภคได้

นอกจากนี้ยังมีประปาภูเขาสร้างเพื่อกักเก็บน้ำในลำห้วยแม่ก้อน และส่งจ่ายมาตามบ้านเรือนซึ่งส่วนใหญ่ชาวบ้านจะนำไปใช้ในครัวเรือนมากกว่าเอาไว้ดื่มปัญหาที่พบคือน้ำมักจะขุ่นและเกิดการอุดตันไม่เหมาะต่อการนำมาบริโภคส่วนน้ำฝนในช่วงฤดูฝนประมาณเดือนมิถุนายนถึงเดือนตุลาคมชาวบ้านจะมีการขุดเจาะบ่อน้ำสะอาดไว้บริโภคเกือบทุกบ้าน เนื่องจากน้ำฝนที่เก็บกักไว้เพียงพอแก่การบริโภค

น้ำตกและถ้ำ

1. น้ำตกห้วยอ้ายสาย

มีการสันนิษฐานว่าน่าจะมาจากผู้ที่ค้นพบน้ำตกนี้เป็นคนแรก ชื่อ “สาย” จึงเรียกชื่อน้ำตกว่า “ห้วยอ้ายสาย” จนถึงปัจจุบัน ระยะทางจากหมู่บ้านไปยังน้ำตกประมาณ 6 กิโลเมตร โดยใช้เส้นทางเดียวกับน้ำตกผาป่องและน้ำตกกระเจา เดินลัดเลาะไปตามป่าและลำห้วย เป็นน้ำตกที่ไหลมาจากต้นน้ำในป่าลึก ตกลงมาจากหน้าสูงประมาณ 10 เมตร สภาพพื้นที่ยังคงความเป็นสภาพป่าสมบูรณ์ มีพรรณไม้ที่น่าสนใจมากมาย เช่น เฟิร์นมหัศจรรย์ เฟิร์นยุคดึกดำบรรพ์ มอส ไลเคน และพรรณพืชสมุนไพรมากมาย โดยรวมแล้วเป็นน้ำตกที่สวยงาม แต่มีน้ำไม่มากนัก ตั้งอยู่ทางด้านทิศเหนือของหมู่บ้านนาตอง

2. น้ำตกผาป่อง

ได้มีการสันนิษฐานว่ามาจากคำว่า “ป่อง” ซึ่งหมายถึง หน้าผาที่ถูกเจาะเป็นรู ชาวบ้านจึงเรียกชื่อตามลักษณะของน้ำตกที่ไหลผ่านหน้าผาเป็นรูออกมาทางเดียว ซึ่งมีลักษณะเหมือนกับมีใครมาเจาะรูให้น้ำไหลมาทางเดียว ระยะทางจากหมู่บ้านไปถึง น้ำตกประมาณ 3 กิโลเมตร เดินลัดเลาะไปตามป่าและลำห้วย มีปริมาณน้ำที่มากกว่าน้ำตกห้วยอ้ายสาย เพราะเป็น

น้ำที่ไหลมาจากน้ำตกห้วยอ้ายสาย มีเส้นทางเข้ามาที่สามารถเดินทางเข้าถึงได้ แต่ค่อนข้างลำบากมาก ต้องใช้มอเตอร์ไซด์วิบากหรือจักรยานเสือภูเขา และอีกทางหนึ่งคือ การเดิน ซึ่งนักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสกับความเป็นธรรมชาติอย่างแท้จริงตลอดเส้นทางการเดินทาง

3. ถ้ำระอา

ได้มีการสันนิษฐานว่า คำว่า “ระอา” น่าจะมาจากการเดินทางเข้าถึงถ้ำค่อนข้างลำบากและไกล ทำให้ผู้ที่เดินทางมารู้สึกเหนื่อย เพราะเส้นทางมีความชัน ต้องเดินขึ้นเขาไปเรื่อย ๆ จนถึงตัวถ้ำทำให้ผู้ที่เดินทางมาเที่ยวเอื่อมระอากับการเดินทางระยะทางจากหมู่บ้านไปถ้ำระอาประมาณ 4 กิโลเมตร โดยเดินลัดเลาะไปตามป่าและลำห้วยผ่านน้ำตกผาบังแล้วเดินแยกไปทางขวาขึ้นไปเรื่อย ๆ จนถึงถ้ำ ลักษณะภายในถ้ำสามารถเดินเข้าไปได้ประมาณ 15 เมตร แต่ถ้ำจะออกจากถ้ำต้องเดินย้อนกลับออกมา ภายในถ้ำมีหินย้อยอยู่ประปราย เป็นหินตายที่ไม่สามารถงอกต่อไปได้อีก ในบางครั้งจะมีเสียงผา ซึ่งเป็นสัตว์ป่าสงวนเดินเล่นอยู่บนถ้ำ เพราะเสียงผาชอบอาศัยอยู่บนภูเขาหินที่ลักษณะสูงชัน โดยเฉพาะในถ้ำ ดังนั้นนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจที่จะศึกษาชีวิตสัตว์ป่าสงวนที่ใกล้จะสูญพันธุ์ชนิดนี้ หากมีความอดทนและมีความตั้งใจจริงที่จะเฝ้ารอชมก็จะมีโอกาสได้เห็นก็เป็นได้

4. ถ้ำนาตอง

คนในสมัยก่อนเชื่อว่าถ้ำนาตองเป็นถ้ำศักดิ์สิทธิ์ เพราะทุกคืนวันพระคือวันขึ้น 15 ค่ำจะได้ยินเสียงฆ้องเสียงกลองดังออกมาจากถ้ำนาตอง ได้ยินไปทั่ว หมู่บ้านนาตอง และเมื่อมีพระพุทธรูปมาจำพรรษาอยู่ที่ถ้ำ เสียงเหล่านี้ก็จะเงียบไป ชาวบ้านนาตองเชื่อว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์รักษาสมบัติอยู่ในถ้ำ คอยรักษาไม่ให้ใครมาขุดสมบัติในถ้ำออกไป เพราะเคยมีคนเข้ามาขุดหาสมบัติ ดังที่ปรากฏเห็นเป็นหลุมในถ้ำ สมัยก่อนรุ่นปู่ย่าตายายเล่ากันว่าเมื่อเสียเอาคนมากินในถ้ำ คนที่ถูกเสือกาบมากิน ชื่อปุมัน ตาหมี ชาวบ้านเล่ากันว่าเป็นคนไม่ดี เสือถึงได้คาบไปกิน โดยปุมัน ตาหมี เป็นคนจากหมู่บ้านอื่นเดินทางมากับเพื่อนอีก 2 คน และไปขุดเอาขี้ค้างคาวในถ้ำมาทำดินไปขาย และคงหวังที่จะขุดหาสมบัติในถ้ำด้วย ระหว่างที่นั่งอยู่ที่บริเวณโรงเรียนนาตอง ซึ่งแต่เดิมบริเวณนั้นเป็นป่าใหญ่ ปุมัน ตาหมี ก็ถูกเสือกาบกลับไปกินที่ถ้ำ (ชื่อ นายสุข สวนไคร้ สมัยเป็นเณร อายุ 18 ปี ยังเห็นกระดูกคนอยู่บริเวณถ้ำใหญ่) พระพุทธรูปรุ่นต่อมาที่เข้าวัดได้ มาที่ถ้ำนี้ นำพระพุทธรูป ข้าวของเครื่องใช้ของพระองค์มาไว้ที่ถ้ำนี้ เพื่อให้พระองค์ได้ใช้สถานที่นี้ทำสมาธิ ถ้ำนาตองเรียกชื่อตามหมู่บ้าน มี 5 ถ้ำย่อยด้วยกัน ดังนี้

1. ถ้ำที่ 1 เรียกว่า ถ้ำปุมัน ตาหมี ซึ่งพบโครงกระดูกของคนที่ถูกเสือนำไปกินเหลือแต่โครงกระดูก ภายหลังได้มีพระพุทธรูปได้เข้ามาจำศีล ดังจะสังเกตได้จากอุปกรณ์เครื่องใช้ของพระพุทธรูปที่ยังคงมีให้ชมในปัจจุบัน

2. ถ้ำที่ 2 เรียกว่า ถ้ำพระ พบพระพุทธรูปโบราณปรารงค์ต่าง ๆ หลายองค์ที่พระพุทธรูปได้นำประดิษฐานไว้ตามมุมต่าง ๆ ของถ้ำ ชาวบ้านจึงเรียกติดปากว่าถ้ำพระประกอบกับมีต้นไทรขึ้นในถ้ำ เหมือนเป็นร่มโพธิ์ร่มไทรของพระพุทธรูปศาสนา

3. ถ้ำที่ 3 หรือถ้ำบนสุดเรียกว่า ถ้ำแก่งุ่น หมายถึง ความงามซึ่งมีเสาหินระยิบระยับอยู่และมีหินงอกหินย้อย งดงามมากกว่าถ้ำอื่นๆ เสาหินนี้มีลักษณะคล้ายแผ่นหลังของสะโพกของหญิงสาว ชาวบ้านจึงเรียกชื่ออีกชื่อหนึ่งว่า “ถ้ำสาวงาม” นอกจากนี้ยังมีหินงอก หินย้อยออกมาจากผนังถ้ำ มองดูแล้วคล้ายนิ้วมือซ้ายของหญิงสาวที่รอคอยแหวนจากคนที่รัก

4. ถ้ำที่ 4 เรียกว่า ถ้ำรันตูลู เคยเป็นที่อยู่อาศัยของงูเหลือม เพราะชาวบ้านพบเห็นงูเหลือมขนาดใหญ่อาศัยอยู่ในถ้ำ ปัจจุบันไม่พบแล้ว นอกจากนี้ยังพบมีหินงอกและหินย้อยภายในถ้ำ มีลักษณะเหมือนเขี้ยวเสือกำลังอ้าปาก

5. ถ้ำที่ 5 เรียกว่า ถ้ำฮูด คือ ถ้ำที่ต้องลอดเข้าไป เพราะถ้ำนี้อากาศไม่ค่อยถ่ายเท ทำให้หายใจลำบากและทำให้เหนื่อย คำว่า “ฮูด” คนทางเหนือแปลว่า “เหนื่อย” ส่วนคำ “ฮู” ก็หมายถึง “รู”

5. ถ้ำผาเข็ก

แต่เดิมมีชาวบ้านมาอยู่ที่เชิงเขาข้างล่างของถ้ำ ชื่อหมู่บ้านผาเข็กมีน้ำไหลจากถ้ำผ่านมากกลางหมู่บ้าน ชาวบ้านจึงเรียกถ้ำนี้ว่า “ถ้ำผาเข็ก” ต่อมาชาวบ้านได้อพยพไปอยู่ที่อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่ ระยะทางจากหมู่บ้านไปถึงถ้ำผาเข็กประมาณ 4 กิโลเมตร เป็นทางที่มีลักษณะสูงชัน ทำให้การเดินทางค่อนข้างลำบากและเหนื่อยมาก ภายในถ้ำจัดว่ามีความสวยงามกว่าถ้ำอื่น ๆ มีหินงอกหินย้อย สามารถเดินเข้าไปในถ้ำได้ประมาณ 20 เมตร แต่ต้องเดินย้อนกลับออกมาทางเดิม ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของหมู่บ้าน ถ้ำผาเข็กเป็นถ้ำที่ได้ชื่อว่าสวยงามแห่งหนึ่งในบรรดาถ้ำอื่น ๆ และยังเป็นที่อยู่อาศัยของเสียดผา ซึ่งเป็น 1 ใน 15 ชนิดของสัตว์ป่าสงวนที่หาได้ยากอีกด้วย แต่ในปัจจุบันนี้ทางเข้าถ้ำผาเข็กได้ถูกปิด เนื่องจากมีรากไม้ปกคลุมบริเวณปากถ้ำจนไม่สามารถเข้าไปในถ้ำได้

พรรณไม้

ขี้เหล็กเลือด

ชาวบ้านเรียกกันว่า “เอี่ยมเลือด” เป็นพรรณไม้ขนาดกลาง มีลักษณะคล้ายขี้เหล็กบ้าน ปลายใบจะแหลม และโตกว่า ใบแคเล็กน้อย ส่วนท้องใบจะมีสีแดงมีลักษณะเป็นฝักเล็ก ๆ มีขนาดเท่าฝักแคและมีสีแดง ส่วนที่ใช้คือ แก่นใบอ่อนและคอกตุ่ม สรรพคุณ แก่นใช้ปรุงเป็นยารักษาโรคสตรีที่มีโลหิตระดูเสีย และเป็นยาขับล้างโลหิต ต่อมาเป็นยาบำรุงโลหิต รักษาอาการปวดบั้นเอว

๑/กพ
915.9365
๐1711 ๕
เลขหมู่.....
สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ยากษัย ขับปัสสาวะ และไตพิการ ไบอ่อนและดอกตูมรับประทานเป็นอาหารได้ ใช้ฟอกหนังได้ด้วย ฟักประกอบด้วยของฝาด (tannin) ประมาณ 23% มักใช้ผสมในน้ำต้ม ย้อมผ้าจะได้เป็นสีธรรมชาติมากขึ้น ฟักดิบสีเขียวจะมีรสฝาดมาก ใช้ต้มเอาน้ำล้างแผลแก้ผิวหนังและเยื่อเมือกอักเสบ เมื่อต้มน้ำกินสามารถแก้โรคบิดได้ ราก เปลือก และใบจะมีรสฝาด ใช้ต้มแล้วกรองเอาน้ำใช้ล้างผิวหนัง อาการเหงือกอักเสบ เช่น ที่คอ และทา เป็นต้น ใบแก้ไข้แล้วครั้งเอาน้ำจากใบ ใช้ทาบริเวณเอว และหลังช่วยบรรเทาอาการปวดได้ ไบอ่อนใช้ตำแล้วเอากากมาพอกแก้แผลเรื้อรังและแก้บาดแผลได้ เมื่อนำเอามาต้มกรองเอาน้ำใช้ล้างแผลได้ ขางจากรากใช้อมกิน เคี้ยวแก้ไอ แก้เจ็บคอ รากใช้ตำและนำมาพอกที่ทับเท้าควาย วัว สามารถฆ่าหรือป้องกันพยาธิได้ แล้วยังนำมาผสมแล้วตำพอกแก้ขาแขนข้อมและอักเสบได้ เนื้อหุ้มเมล็ดใช้ตำแล้วนำมาพอกแก้ฝีหลายสิ่ว แล้วใช้แก้เนื้องอก เกสรจากดอกเมื่อเข้าตาจะทำให้เคืองตาได้ พรรณไม้ชนิดนี้สามารถใช้เลี้ยงครั้งได้

สัตว์ป่า

1. เต่าปูลู

เต่าชนิดนี้มีส่วนหางใหญ่มาก และค้ำบนมีแผ่นแข็งปกคลุม ปากขมเป็นตะขอและมีกรามแข็งแรงมาก ทำให้ไม่สามารถจะหดหัว และส่วนคอเข้าภายในกระดองได้ หางยาวกว่ากระดอง เป็นข้อปล้องสี่เหลี่ยมต่อกับกระดองหลัง และกระดองท้อง เชื่อมติดกันด้วยเนื้อเยื่อเหนียวมาก ยังมีลิ้นเล็ก ๆ ตรงกลางกระดองหลัง และกระดองท้องเชื่อมติดกันด้วยเนื้อเยื่อเหนียวมาก ยังมีลิ้นเล็ก ๆ ตรงกลางกระดองหลัง กระดองหลังมีสีเขียวเข้มสีน้ำตาลหรือสีดำกระดองด้านท้องสีเหลืองมีแต้มสีน้ำตาลเข้ม ลูกเต่ามักมีขอบกระดองด้านหลังหักคล้ายฟันเลื่อย ออกหากินในเวลากลางคืน กินปูน้ำคอก ปลา หอย และกุ้ง ไม่ค่อยชอบกินอาหารจำพวกพืช อาศัยอยู่ตามลำธารน้ำเย็นบนภูเขาในระดับสูงกว่า 1,000 เมตร ปัจจุบันเต่าปูลูได้รับการประกาศให้เป็นสัตว์คุ้มครองประเภทที่ 1 สาเหตุของการใกล้สูญพันธุ์เนื่องจากชาวบ้านชอบกินเนื้อ เพราะเห็นว่าอร่อยและการทำลายป่าดิบเขา และสภาพของลำธารอย่างรวดเร็ว ทำให้โอกาสคงอยู่ของเต่าปูลูเหลือ น้อยลง และใกล้จะสูญพันธุ์ในหมู่บ้านนาตองพบได้ตามลำห้วยบริเวณป่าใกล้เชิงของหมู่บ้าน

2. เลียงผา

เป็นสัตว์จำพวกเดียวกับแพะ แกะ เมื่อโตเต็มที่มีความสูงประมาณ 1 เมตร ขาวและแข็งแรง ไบหูยาว ใหญ่ คล้ายไบหูลา ขนตามลำตัวค่อนข้างหยาบ และมีสีดำด้านท้องขนสีจางกว่า มีขนเป็นแผงยาวบนสีข้าง และสันหลังมีเขาทั้งในตัวผู้และตัวเมีย ตรงโคนเขามีลักษณะกลมหน้าเป็นวงแหวน โดยรอบค้อย ๆ เรียงไปทางปลายเขาและปลายเขาจะโค้งไปข้างหลังเล็กน้อย ในเวลากลางวันจะพักอาศัยตามถ้ำดินหรือในลุ่มน้ำออกหากินในตอนเย็นจนถึงพลบค่ำและในเวลา

เข้ามีด อาหาร ได้แก่ พืชต่าง ๆ แทบทุกชนิด เลียงผาจัดเป็นสัตว์ป่าสงวน 1 ใน 15 ชนิดของประเทศไทยและอนุสัญญา CITES เลียงผาจัดไว้ใน Appendix 1 ด้วยสาเหตุของการใกล้สูญพันธุ์ เนื่องจากการถูกล่าอย่างหนัก เพื่อเอาขา กระดุก และน้ำมันมาใช้ทำยาสมานกระดูกและพื้นที่ทำกินของเลียงผาลดลงอย่างรวดเร็วจากการทำการเกษตรที่ลาดเขาในหมู่บ้านนาตองสามารถเห็นได้บริเวณถ้ำบนยอดเขาที่มีลักษณะสูงชัน บริเวณป่าใกล้เชิงหมู่บ้าน

3. ไก่ฟ้าหลังเงิน

ไก่ฟ้าหลังเงินตัวผู้กับตัวเมียจะไม่เหมือนกันตัวผู้จะมีหงอนสีด้าอมเขียวปนน้ำเงิน ขนด้านบนของลำตัวส่วนใหญ่มีสีขาว ตัวเมียขนมีลายสีด้าเหลืองเขียวอมน้ำเงิน ขนบนตัวส่วนใหญ่มีน้ำทอง และมีลายสีขาวเป็นรูปวงรี ขอบอาศัยอยู่บนเขาสูง ทั้งที่เป็นป่าดงดิบและเป็นป่าโปร่ง ชอบอยู่รวมเป็นฝูงเล็ก หรืออยู่เป็นคู่ ๆ ปราดเปรี้ยวมาก โดยเฉพาะเวลาเช้าและใกล้ค่ำ อาหาร ได้แก่ เมล็ดพืชบางชนิด ผสมพันธุ์ในฤดูร้อน ทำรังตามแอ่งบนดินใน พุ่มไม้ ปูรังด้วยใบไม้ ปัจจุบันมีน้อยและหายาก พบได้ในบริเวณยอดเขาในป่าใกล้เชิงหมู่บ้านนาตอง

4. ปูกำ

เป็นปูภูเขาที่มีรสชาติอร่อยมาก มีเฉพาะในหุบเขาที่มีภูเขาสูง และมีอากาศเย็นตลอดปี เช่น ที่บ้านแม่แล้ว บ้านน้ำจ้อม บ้านน้ำกลาย และบ้านนาตอง เป็นต้น โดยในเดือนพฤศจิกายน ซึ่งเป็นช่วงฤดูหนาวจะเป็นช่วงที่ชาวบ้านจะได้มีโอกาสลิ้มรสปูกำ ปูกำมีลำตัวเป็นสีม่วงปนด้า หรือแดงปนด้า ซึ่งในภาษาพื้นเมืองเรียกว่า “กำ” มีขนาดโตกว่าปูนาประมาณ 3 – 4 เท่าตัว โตเต็มที่เท่าฝ่ามือผู้ใหญ่ มีก้ามหรือครีบใหญ่โต ใช้สำหรับจับเหยื่อและศัตรู ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในลำห้วยและหุบเขา กินไส้เดือน และสัตว์เล็ก ๆ หรือแมลงเล็ก ๆ เป็นอาหาร ใบไม้ตามพื้นดินและรากไม้บางชนิดอาหารของปูกำ โดยใช้ก้ามที่ใหญ่โตแข็งแรงงัดควักดินหาไส้เดือน เมื่อได้เหยื่อแล้วก็ลากไปกินในซอกหินผาหรือตามใต้ขอนไม้ใหญ่ เป็นการหลบศัตรูไปพร้อมกันด้วย ประมาณเดือนตุลาคม ปูกำจะลงจากภูเขามาจับคู่ผสมพันธุ์กันตามริมห้วยแล้วขุดรูอยู่ตามริมห้วย เพราะช่วงนี้จะมีอาหารให้กินอย่างเหลือเฟือ ตลอดฤดูหนาวเป็นระยะที่มีออกลูกออกหลาน ครั้นถึงฤดูร้อนก็จะอพยพไปบนภูเขา บางตัวขุดรูอยู่ดิน ๆ ในซอกหิน ลักษณะรูปูกำ ถ้าเป็นตามริมห้วยจะขุดรูอยู่ ก่อนข้างลึกจากนั้นมันจะใช้โคลนที่ขุดมาทำเครื่องหมายไว้ที่ปากรู แต่ถ้าหากเห็นคนหรือศัตรูเข้าไปในบริเวณนั้นถึงจะรีบมุดสู่กันรู้ ปูกำชอบออกจากรูตอนฝนตก เพราะปราศจากศัตรูรบกวน

ชาวบ้านมีวิธีการจับปูกำ คือ ใช้จอบหรือเสียมขุด ก่อนอื่นต้องเดินเลียบไปตามลำห้วยที่ค่อนข้างรกหรือที่ราบบริเวณห้วย เพราะปูกำอยู่ได้ทั้งสองสภาพ สังเกตดูที่มีขี้ขุย ๆ เมื่อพบรูของมันแล้วใช้จอบหรือเสียมขุดได้เลย ถ้ามีหน้าจิ้งจกก็ใช้มีดพริ้วตัดหรือฟันออกก่อนเพื่อความสะดวกในการขุด ขณะที่ขุดพยายามอย่าให้ดินโคลนปิดรู จากนั้นใช้มือล้วงเข้าไป ถ้าอยู่ดิน ๆ ก็ล้วงได้ง่าย

แต่ถ้าอยู่ลึก ๆ ต้องขุดต่อไป บางครั้งอาจต้องขุดลึกถึงสุดแขนผู้ใหญ่เลยทีเดียว ปูกำใช้ปรุงอาหารได้หลายแบบ เป็นอาหารที่ขึ้นชื่ออีกอย่างหนึ่งของบ้านนาตอง มักจะต้มให้สุกแล้วตำให้ละเอียดทำเป็นน้ำพริกกินกับผักดิบหรือลวก หรือเอามาต้มสุกแคะจุ่มน้ำปลาหวานกับข้าวเหนียวร้อน ๆ ช่วงที่เนื้อปูหวานมีที่สุด ได้แก่ ช่วงฤดูหนาว ทั้งนี้ทั้งมันปูจะแน่นเต็มกระดอง

5. ปลามัน

นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้าไปยังหมู่บ้านนาตองแล้วไม่ได้ลิ้มรสอาหารพื้นบ้าน โดยเฉพาะปลา มันแล้วก็เหมือนไม่ได้ไปถึงหมู่บ้านนาตอง ปลา มันมีรสชาติพิเศษไม่เหมือนปลาชนิดอื่น ๆ คือ มีความมันและรสชาติออกขมเล็กน้อยคล้ายปลากระบอกซึ่งอร่อยมากสามารถนำมาทำเป็นอาหารที่ขึ้นชื่ออีกอย่างหนึ่งของบ้านนาตองได้มากมายหลายอย่าง แต่ในการจับปลา มันนั้นทำได้ยากมาก เพราะเป็นปลาที่มีขนาดเล็กและอาศัยอยู่ตามซอกหิน และหินที่มีสีดำที่เกิดจากตะไคร่น้ำเกาะ จะเป็นบริเวณที่มีปลา มันอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก เพราะปลา มันชอบกินตะไคร่น้ำ จากนั้นก็ทำการวิดน้ำออกจากบริเวณที่กั้นไว้จนเกือบแห้ง เมื่อน้ำแห้งจะเห็นสัตว์น้ำมากมาย โดยเฉพาะเจ้าปลา มัน ทำให้สามารถจับมันได้ง่าย ชาวบ้านจะทำการอีดแควหรือการกันดิน แล้วรอให้ปลา เข้าจากนั้นวิดน้ำออก มักจับในช่วงฤดูร้อนเพราะน้ำจะน้อย สามารถทำได้ง่าย ในการอีดแควแต่ละครั้งนอกจากจะได้ปลา มันที่มีรสชาติอร่อยมาลิ้มรสแล้วยังได้สนุกสนานจากการจับปลา อีกด้วย

พื้นที่การเกษตรและการประกอบอาชีพของชาวบ้าน

1. การทำเหมือง

การทำเหมืองเป็นอาชีพหลักของชาวบ้านนาตองเรียกว่า “สวนเหมือง” โดยการปลูกเหมืองจะใช้เมล็ดหวานในฤดูฝนแล้วปล่อยให้มันขึ้นมาเอง แต่จะให้ผลผลิตต่ำ จึงนิยมปลูกกันเป็นแถวตามที่ลาดเชิงเขาเรื่อยไปจนถึงยอดเขา หมั่นดูแลรักษาประมาณ 3 ปีก็เก็บใบได้และเก็บใบเรื่อยไปจนกว่าต้นจะแก่ตาย ในปีหนึ่ง ๆ จะเก็บใบเหมืองได้ 5 – 6 เดือนเท่านั้น ตั้งแต่เดือนสิงหาคมไปจนถึงเดือนกุมภาพันธ์ จากนั้นก็หยุดเก็บ เพราะใบอ่อนหมดต้น ชาวบ้านจะออกเก็บใบเหมืองตั้งแต่เช้า โดยเลือกเก็บใบขนาดกลาง คือ ไม่อ่อนและไม่แก่จนเกินไป จนได้เตี ก้ามมือจึงใช้ดอกมัดถือเป็นหนึ่งก้ามมือ แล้วเอาใส่ตะกร้าที่สะพายไว้ข้างหนึ่ง อัตราค่าจ้างเก็บใบเหมืองคิดเป็นก้า ประมาณก้าละ 1 บาท (รวมหนึ่ง) เมื่อเก็บใบเหมืองสด ๆ มาแล้วก็นำมาวางเรียงกันในไหไม้จนเต็ม ซึ่งไหใบหนึ่งจะจุเหมืองได้หลายร้อยก้า ไหหนึ่งมีรูปทรงเหมือนครกตำข้าวแต่สูงกว่าทำจากไม้มะเดื่อหรือไม้เนื้อแข็งมีไม้ยาวขนาดข้าง สำหรับคนยกซึ่งจะตั้งหม้อหนึ่งบนเตาไฟซึ่งใช้ฟืนจนน้ำในหม้อเดือด จากนั้นยกไหหนึ่งหม้อน้ำเดือดหนึ่งประมาณ 1 ชั่วโมง จากนั้นก็ยกไหหนึ่งเหมืองลงแล้วปล่อยให้ใบเหมืองเย็นจึงนำไปหมักในไหหมักนานประมาณ 1 เดือน จึงจะได้ใบเหมืองดี ใช้อ้อมกับเกลือได้

2. การเพาะปลูก

การทำนาแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ การทำนาดำ และการ ปลูกข้าวไร่ โดยเน้นเพื่อ การบริโภคภายในครัวเรือน โดยการทำนาจะเริ่มทำการเพาะปลูกตั้งแต่เดือนมิถุนายนจนถึงเก็บ เกี่ยวในราวเดือนธันวาคม – มกราคม สำหรับพันธุ์ข้าวที่ปลูกเป็นพันธุ์ข้าวเหนียวพื้นเมือง หลังจาก ฤดูเก็บเกี่ยวก็จะทำการหมุนเวียนบำรุงดินโดยการปลูกถั่ว เมื่อเตรียมการปลูกข้าวในครั้ง ต่อไป ส่วนข้าวไร่ก็ทำเช่นกันกับการทำนา แต่ต่างกันตรงที่ไม่ต้องการการดูแลมากมาย อาศัยน้ำในช่วงฤดู ฝน และทำการเก็บเกี่ยวในช่วงฤดูหนาวเช่นเดียวกับชาวบ้านนาตองประมาณ 97% บริโภคข้าวที่ตนเอง เพาะปลูกเอง โดยไม่มีความจำเป็นที่จะต้องซื้อข้าว ทำให้ช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายได้มาก

3. การทำไร่กาแฟ

พันธุ์กาแฟที่นิยมปลูกกันมากในหมู่บ้านนาตอง คือ กาแฟพันธุ์โรบัสต้า มีลักษณะ ใหญ่กว่าพันธุ์อะราบิก้า ต้นสูงประมาณ 7 – 16 ฟุต ข้อปล้องยาวใบมี ขนาดใหญ่สีเขียวเข้มแต่ไม่เป็นมัน จากอายุการออกดอกจนถึงอายุการเก็บเกี่ยวประมาณ 10 – 11 เดือน กาแฟจะเริ่มให้ผลผลิต หลังจากปลูกแล้วประมาณ 3 ปี ช่วงของการให้ผลผลิต คือ เดือนพฤศจิกายน – เมษายน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ ความสมบูรณ์ของต้นกาแฟและสภาพของพื้นที่ปลูกผลกาแฟในแต่ละช่วงจะสูงไม่พร้อมกัน ดังนั้นในการเก็บผลกาแฟจึงต้องเลือกเก็บเฉพาะผลที่สุกและแก่ เต็มที่ ซึ่งผลต้องมีสีแดงเท่านั้น แต่เดิมชาวบ้านนิยมปลูกกาแฟกันมาก ต่อมาได้ลดปริมาณการปลูกลงเนื่องจากราคาผลผลิตที่ ต่ำกว่ารายได้จากผลผลิตกาแฟประมาณครัวเรือนละ 1,000 – 2,000 บาทต่อเดือน ปัญหาและ อุปสรรคคือ ราคาผลผลิตต่ำ ทำให้ไม่นิยมปลูก

4. การทำสวนผลไม้

สวนผลไม้ของบ้านนาตอง เช่น สวนมะขามและสวนยางพารา ปัจจุบันมีประมาณ 13 ครัวเรือนที่มีสวนผลไม้ ซึ่งถือว่าเป็นอาชีพที่เพิ่มรายได้ให้กับ ครอบครัวยุคใหม่ แต่ผลผลิตที่ได้ไม่ดีเท่าที่ควรเนื่องจากสภาพดินไม่เหมาะสม ทำให้ชาวบ้าน ไม่นิยมปลูกกันมากนัก และชาวบ้านจะเน้น ทำสวนเมืองกันมากกว่า รายได้จากการทำสวนมะขามเฉลี่ยมีรายได้ประมาณครอบครัวละ 1,000 บาทต่อปี ส่วนสวนยางพาราชาวบ้านทำการปลูกได้ไม่นาน ผลผลิตที่ได้จึงมีไม่มากพอที่จะขายได้ เพราะต้องใช้เวลาในการเจริญเติบโตของต้น ปัญหาและอุปสรรค คือ สภาพดินที่ไม่เหมาะสมแก่ การเพาะปลูก ทำให้ผลผลิตที่ได้ไม่มีคุณภาพดีเท่าที่ควร

5. ปลูกผักสวนครัว

การปลูกผักสวนครัวมีวัตถุประสงค์เพื่อการบริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก ที่เหลือก็ขาย ภายใต้อาชีพในหมู่บ้าน ส่วนมากจะปลูกผักสวนครัวในช่วงฤดูหนาว ผักที่นิยมปลูก ได้แก่ ผักกาดขาว คะน้า กล้วยเตี๋ย ถั่วฝักยาว มะเขว่น หอมแดง และพริก เป็นต้น โดยมีการเก็บเมล็ดพันธุ์ไว้ปลูกในปี

ต่อไป รายได้ไม่ค่อยมี โดยมากจะปลูกเพื่อการบริโภคในครัวเรือน แต่ก็มีบ้างที่ทำส่วนที่เหลือจากการบริโภคมาจำหน่าย จึงพอมีรายได้จากการจำหน่ายผักสวนครัวประมาณ 1,000 ต่อปี

6. การเลี้ยงสัตว์

ที่บ้านนาต้องมีการเลี้ยงไว้ใช้งานในการเกษตรและเลี้ยงไว้เป็นอาหาร สัตว์ที่เลี้ยงไว้ในเกษตรกรรม ได้แก่ กระบือ วัว ส่วนสัตว์เลี้ยงประเภทหมูและไก่ เลี้ยงเพื่อขายและบริโภค หากเหลือก็นำมาขายภายในหมู่บ้าน

7. การหาของป่า

ของป่าที่ชาวบ้านหาออกมาขายส่วนใหญ่จะเป็นสัตว์ป่า พืชสมุนไพร กกล้วยไม้ป่า หน่อไม้ เห็ด และผัก เป็นต้น ของป่าจะถูกนำไปขายภายในหมู่บ้านหรือบริเวณพื้นที่ใกล้เคียง ส่วนรายได้จะได้นิดหน่อยแต่ชนิดของป่าที่ทำได้ แต่โดยมากจะนำมาไว้บริโภคเอง

ประเพณี พิธีกรรม และวัฒนธรรมชุมชน

1. ประเพณีเลี้ยงเจ้าพ่อคำ

เจ้าพ่อคำหรือพ่อเลี้ยงคำ มีภรรยาชื่อ นางแก้ว ดูแลครอบครองพื้นที่บ้านแม่จ๊ก ส่วนพ่อคำดูแลและครอบครองพื้นที่บ้านนาตอง และบ้านน้ำจ้อม ต่อมาได้เลิกตากัน เมื่อเสียชีวิตไปแล้ว จึงมาคุ้มครองพื้นที่เดิมของตนเอง ชาวบ้านเชื่อว่าเจ้าพ่อคำเป็นทหารสมัยสงครามโลกครั้งที่ 1 เป็นทหารทำหน้าที่เป็นหมอ เป็นคนที่มีสติจะ ชอบช่วยเหลือ ผู้ที่ตกทุกข์ได้ยาก ชาวบ้านนาตองจึงได้นับถือท่านมาก เป็นที่พึ่งของชาวบ้านเมื่อเกิดปัญหา เมื่อเจ็บไข้ได้ป่วยหรือเดือดร้อนเรื่องต่าง ๆ ก็จะมาให้ท่านทรงและขอคำชี้แนะจากท่าน คนทรงคนแรกคือ แม่คำ แก้วมณี ในตอนแรกแม่คำเกิดอาการใจสั่น ร้องไห้ไม่หยุด ไม่ได้หลับไม่ได้นอน จนบรรดาญาติ ๆ ได้ไปถามคนทรงจากหมู่บ้านอื่น จึงได้ทราบว่าเจ้าพ่อต้องการแม่คำเป็นร่างทรงให้กับท่าน จึงได้ทำขันมาขอขมา แล้วแม่คำจึงหายจากอาการดังกล่าว จากนั้นเจ้าพ่อคำได้เข้าทรงเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ประมาณ 54 ปีมาแล้ว ปัจจุบันร่างทรงคนใหม่ คือ แม่คำ สิบน้อย ซึ่งเป็นหลานของแม่คำ ทุกปีชาวบ้านนาตองจะมีพิธีเลี้ยงเจ้าพ่อคำ โดยแบ่งหมู่บ้านออกเป็น 2 ส่วน คือ บ้านเหนือและบ้านใต้ บ้านเหนือจะเลี้ยงวันขึ้น 5 ค่ำ เดือนมกราคมของทุก ๆ ปี ส่วนบ้านใต้จะเลี้ยงวันขึ้น 11 ค่ำ เดือนมกราคมของทุก ๆ ปีเช่นเดียวกัน หรือบางครั้งก็จะมีคนมาขอให้เข้าทรงและมีการเลี้ยงเจ้าพ่อนอกเหนือจากโอกาสดังกล่าว เช่น ในวันสงกรานต์หรือวันสำคัญ เมื่อถึงวันสำคัญดังกล่าวชาวบ้านจะพร้อมใจกัน โดยนำไก่และหมูมาเลี้ยงเจ้าพ่อคำร่วมกัน แต่ปัจจุบันจะเก็บเงินกันเป็นครอบครัว ๆ ละ 20 บาท หรือมากกว่านั้นแล้วแต่ศรัทธา มาซื้อไก่และหมูเลี้ยงเจ้าพ่อ โดยจะมีการเลี้ยงไก่ทุก ๆ 2 ปี และ

เลี้ยงหมูอีก 1 ปีสลับกันไป จะมีการเตรียมเงิน (ขันตั้ง) ใ้ในบาตร 36 บาท รูป 8 ดอก ดอกไม้ เหล้า 1 ขวด เมี่ยง บุหรี่ และไม้ขีด ถวายเจ้าพ่อคำด้วย

2. พิธีสะเคาะเคราะห์

เมื่อเค็คร้อนหรือเจ็บไข้ได้ป่วยก็จะมีพิธีสะเคาะเคราะห์ โดยมีการทำดวง (กระทง ใบตอง) ใส่กับข้าว แกง ของหวาน กล้วย เมี่ยง บุหรี่ และน้ำมันส้มป่อย แล้วนำไปไว้นอกบ้าน จากนั้นให้หนาน (ผู้ที่เคยบวชมาก่อน) ทำพิธีขึ้นทั้ง 4 จะทำในวันที่เป็นวันดี ขึ้นก็คำก็ได้ ส่วนใหญ่ จะทำในวันขึ้นปีใหม่ ลอยกระทง วันสงกรานต์ และวันพระ

3. พิธีทำบุญทานข้าวใหม่

จะทำกันในวันเพ็ญเดือน 4 เียง (เดือนมกราคมของทุกปี) หลังจากเก็บเกี่ยวข้าวแล้ว โดยขั้นตอนการประกอบพิธีนั้นเหมือนการทำบุญทั่ว ๆ ไปใน วันพระ แต่จะเป็นวันที่ชาวบ้านมาที่ วัดกันมากที่สุดเกือบทุกหลังคาเรือน ชาวบ้านถือว่าเป็นการเริ่มต้นของปีใหม่เป็นการเริ่มต้นที่ดี จึงได้มีการกระทำพิธีดังกล่าว

4. การดำเนินชีวิตประจำวันของชาวบ้าน

ส่วนใหญ่ เริ่มตั้งแต่ตอนเช้าของทุก ๆ วัน ผู้หญิงทำหน้าที่ทำอาหารเช้าสำหรับคนใน ครอบครัว (ถ้าเป็นช่วงเก็บใบเมี่ยง) เมื่อรับประทานอาหารเช้าเสร็จ ทุกคนก็จะออกไปทำงาน หากบ้านไหนมีลูกเข้าโรงเรียน พ่อแม่ก็จะไปส่งหรือให้เดินทางไปเอง บางคนก็ทำงานเก็บใบเมี่ยงในสวนของตน บางคนก็ไปรับจ้างเก็บใบเมี่ยงสวนอื่น โดยนำภาชนะใส่บนหลัง (เข่ง) เข้าสวนเมี่ยง และจะกลับเข้าบ้านในตอนเย็นผู้หญิงจะเข้าครัวเพื่อประกอบอาหารเย็นอาหารแต่ละมื้อที่รับประทานทำ จากผักพื้นบ้านที่มีอยู่ในบ้านหรือพืชป่า อาหารทุกมื้อจะมีข้าวเหนียวหนึ่ง น้ำพริก ผักหนึ่ง แกงและลาบ ดิบหรือสุก การรับประทานอาหารมักนั่งล้อมวงกันพร้อมหน้าพ่อแม่ลูกหรือพ่อแม่บางคนก็จะใช้เวลาหลังจากรับประทานอาหารเสร็จแล้วสอนลูกประมาณ 21.00 – 22.00 น. ทุกคนก็จะเข้านอน หากฤดูกาลไหนว่างจากการเก็บเมี่ยง ชาวบ้านมีเวลาว่างมาก บางคนออกไปรับจ้างงานทำ บางคนก็ปลูกผักสวนครัวเอาไว้ รับประทานภายในครัวเรือน หากเหลืออาจนำไปขายหรือแจกให้เพื่อนบ้าน ในช่วงเทศกาลสำคัญ เช่น ประเพณีหรือพิธีกรรมต่าง ๆ ชาวบ้านจะให้ความสนใจและมารวมตัวกัน เพื่อช่วยกันทำ กิจกรรมอย่างสนุกสนาน และเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความสามัคคีแก่ชุมชน

5. อาหารพื้นบ้าน

วิถีชีวิตในเรื่องการทำอาหารพื้นบ้านที่มีการสืบทอดจากบรรพบุรุษจนถึงปัจจุบัน และชาวบ้านนาตงยังมีรับประทานกันได้แก่ หลามบอน คำว่า หลามมาจากคำว่า “ข้าวหลาม” คือ การนำอาหารไปปรุงรสในกระบอกไม้ไผ่ แล้วทำการเผา คล้ายเผา ข้าวหลาม ชาวบ้านจึงเรียกนำหน้าว่า หลาม ส่วนจะเป็นหลามอะไรนั้นต้องแล้วแต่ชนิดของอาหารที่จะนำมาทำ หมู่บ้านนาตงมี

อาหารที่ขึ้นชื่อ คือ หลามบอน ซึ่งเป็นอาหารที่รับประทานได้ยากและต้องใช้เวลาในการปรุงนานพอสมควร โดยการนำเอาไม้ไผ่ซึ่งมีขนาดใหญ่ ตัดเป็นปล้องแล้ว ใส่หลามบอน ใบส้มมะกอกเข้าไปนำไปเผาไฟจนใบอ่อนเพราะโดนไฟ จากนั้นใช้ไม้ (ซึ่งทำจากก้านต้นชะอม) กระจุกในปล้องไม้ไผ่จนละเอียด จากนั้นใส่หนังหมูซอยเป็นชิ้นลงไป ทำการกระจุกต่อให้คลุกเคล้าเข้ากัน และขั้นตอนสุดท้าย คือ การนำเอาเครื่องปรุงซึ่งประกอบด้วยพริก กระเทียม ข่า มะแขว่น และตะไคร้ ซึ่งโขลกไว้แล้วใส่เข้าไปในไม้ไผ่ และทำการกระจุกต่อให้เข้ากัน รวมใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมง ในการทำหลามบอน ซึ่งรสชาติที่ออกมาจะมีรสเปรี้ยวเล็กน้อยจากใบส้มมะกอกและอร่อยกลมกล่อมคุ้มค่ากับการที่ต้องเสียเวลาในการทำ นอกจากหลามบอนแล้ว ชาวบ้านก็ยังมีการทำหลามไก่ หลามปลา ฯลฯ การทำอาหารแบบนี้ทำให้ได้รสชาติของอาหารที่หอมอร่อยแก่ผู้ที่ได้ลิ้มรสอาหารดังกล่าว

6. ด้านการศึกษาและนันทนาการ

ในสมัยก่อนมีการเล่นเหมือนกับคนเมืองแพร่ และไม่ค่อยมีให้เห็นในปัจจุบัน อาจจะมีให้เห็นบ้าง โดยเฉพาะการเล่นของเด็ก ๆ ในหมู่บ้านนาตอง เช่น เดินต่อขาบนไม้ไผ่ หรือการเล่นก้างแก้ง เล่นชนกวาง เล่นว่าว เล่นลูกข่าง

4.2 เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

4.2.1 ความพร้อมของชุมชน

ความรู้ความเข้าใจของชุมชนต่อการเป็นหมู่บ้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

จากการสังเกตแบบไม่เข้าร่วมและสัมภาษณ์พบว่าชาวบ้านนาตองมีความรู้ในเรื่องของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจากผู้เชี่ยวชาญของมหาวิทยาลัยแม่โจ้วทยาเขตแพร่ที่ได้ทำการฝึกอบรมในเรื่องของการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยว การบริการแก่นักท่องเที่ยว ในฐานะเจ้าของบ้าน การเตรียมพื้นที่และชุมชนเพื่อกิจกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งการทำงานในช่วงแรกอยู่ในลักษณะการทดลองผิดลองถูก มีการพบปะ พูดคุยปรึกษาหารือ ร่วมกันคิด ร่วมกันตัดสินใจ ร่วมกันหาวิธีแก้ไขปัญหา โดยขอความร่วมมือจากภาครัฐอย่างสม่ำเสมอ ทำให้การดำเนินงานได้รับการแก้ไขอย่างค่อยเป็นค่อยไป เพราะฉะนั้นความรู้ความเข้าใจในการที่จะเป็นหมู่บ้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศค่อย ๆ สะสมในชุมชนเพิ่มขึ้นทีละเล็กทีละน้อย การดำเนินงานในช่วงนี้อยู่ในลักษณะค่อนข้างจะราบรื่น แต่ในช่วงระยะหลังเป็นช่วงนอกฤดูกาลท่องเที่ยว สมาชิกในชมรมเกิดการเปลี่ยนแปลง โดยมีสมาชิกใหม่ เข้ามาเพิ่มและปฏิบัติงานทันที โดยมีได้มีการอบรมใด ๆ ทำให้มีปัญหาด้านความรู้ความเข้าใจต่อการปฏิบัติงานและการต้อนรับนักท่องเที่ยวอยู่บ้าง ดังนั้นการถ่ายทอดความรู้

และประสบการณ์ ตลอดจนการอบรมเพิ่มเติมทางวิชาการอย่างต่อเนื่องจึงมีความจำเป็นในการจะ
 ช่วยพัฒนาสมาชิกของ โครงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องตรงกันตาม
 วัตถุประสงค์ของโครงการและเพื่อความยั่งยืนของการเป็นหมู่บ้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอนาคต
 สัมภาษณ์

ผู้ศึกษา : โดยปกติบ้านนาตองมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในหมู่บ้านเยอะไหม

ธีรศักดิ์ : ไม่เยอะแล้วแต่ช่วงฤดูกาลถ้าช่วงหนาว ๆ จะมีมากส่วนใหญ่ครูจะพามาทัศน
 ศึกษากัน

ผู้ศึกษา : มีการดูแลนักท่องเที่ยวกันยังไงถ้ามากันเยอะ ๆ

ธีรศักดิ์ : ทางเราจะจัดให้พักแบบ homestay อยู่กับเราตลอดซึ่งทางชาวบ้านหรือทาง
 เจ้าของบ้านพัก homestay ก็จะดูแลนักท่องเที่ยวเหมือนลูกหลาน

ผู้ศึกษา : มีเกณฑ์ในการจัดที่พักอย่างไร

ธีรศักดิ์ : อันนี้ขึ้นอยู่กับนักท่องเที่ยว

ผู้ศึกษา : ชอบไหมที่บ้านนาตองมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขึ้น

ธีรศักดิ์ : ชอบ ตอนแรกก็ไม่เข้าใจ แต่ตอนนี้เข้าใจแล้วชอบมาก

ผู้ศึกษา : ต้องขอโทษถ้าจะถามว่าตอนแรกไม่เข้าใจอย่างไร

ธีรศักดิ์ : อ้อ มีคนมาที่หมู่บ้านบอกว่าจะเอาหมู่บ้านนาตองไปเป็นแหล่งท่องเที่ยว
 พวกเรากลัวว่าพวกเขาจะมาเอาที่ซุกหัวนอนและที่ทำกินเราไป ก็เลยเกิด
 การต่อต้าน ปิดหมู่บ้านไม่ให้ใครขึ้นมาช่วงหนึ่ง

ผู้ศึกษา : แล้วตอนนี้เป็นอย่างไงบ้าง เข้าใจอย่างไรกับการท่องเที่ยว

ธีรศักดิ์ : เข้าใจแล้วว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการดูแลทรัพยากรทางหนึ่งได้อยู่บน
 ฐานความอนุรักษ์ทรัพยากรไม่ได้เป็นอย่างที่คิดในตอนแรก

ความตระหนักจิตสำนึกในคุณค่าทรัพยากรและวัฒนธรรมชาติ

จากการสัมภาษณ์ความคิดเห็นของชาวบ้านในชุมชนบ้านนาตองทำให้ผู้ศึกษา ได้ทราบ
 ว่าทุกครั้งที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้านจะมีตัวแทนของชุมชน(ผู้นำชุมชนหรือประธานชมรม
 การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตำบล) เป็นผู้ให้ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนแบบคร่าว ๆ แนะนำการเดินทาง
 ธรรมชาติอย่างระมัดระวัง ห้ามเด็ดใบไม้หรือดอกไม้ โดยเด็ดขาดเพราะต้นไม้บางชนิดมีพิษ
 ความไม่รู้ของนักท่องเที่ยวอาจส่งผลกระทบต่อชีวิต คั้งนั้นเพื่อไม่ให้เกิดการเหยียบย่ำธรรมชาติ
 มากจนเกินไป ทางคณะกรรมการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตำบลได้กำหนดให้นักท่องเที่ยว
 สามารถเดินศึกษาธรรมชาติจำนวน 5 คน ต่อมัคคุเทศก์ 1 คน

ลักษณะการคัดเลือกทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่

จากการสัมภาษณ์ อาจารย์มหาวิทยาลัยแม่โจ้ วิทยาเขตแพร่(2546) ผู้เชี่ยวชาญในการรวบรวมความรู้ความเข้าใจแก่ชุมชนมาต้องทำให้ผู้ศึกษาได้ทราบว่าจะเกณฑ์ในการคัดเลือกทรัพยากรในพื้นที่ แบ่งศักยภาพออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1) ศักยภาพของการท่องเที่ยว

- ชนิดของแหล่งท่องเที่ยว พิจารณาจากสภาพธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยว โดยเป็นแหล่งที่มีสภาพของธรรมชาติที่ดั้งเดิม หรือเป็นแหล่งที่สภาพของถูกคัดแปลง ตกแต่งเป็นบางส่วน แต่ยังมีสภาพเดิมไว้เป็นหลักหรือเป็นแหล่งธรรมชาติที่สร้างขึ้น โดยการผสมผสานจำลองหรือตกแต่งใหม่โดยไม่มีลักษณะที่เป็นระบบนิเวศที่ถูกต้องหรือไม่สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพพื้นที่

- องค์ประกอบที่เป็นเอกลักษณ์พิจารณาความสำคัญของระบบนิเวศ ความสมบูรณ์ ความหลากหลาย ลักษณะที่หายาก และความสัมพันธ์ที่เป็นระบบในพื้นที่ ในประเด็นความโดดเด่นด้านกายภาพ คือ มีความโดดเด่นมาก (มีลักษณะเป็นสัญลักษณ์ชัดเจน มีความแปลกแตกต่างจากทั่ว ๆ ไป) หรือมีความโดดเด่นลดลงตามลำดับรวมทั้งสภาพที่มีความสวยงามของธรรมชาติ (ทัศนียภาพและองค์ประกอบ) ว่ามีระดับความงามมาก เป็นที่ประทับใจของผู้พบเห็นอย่างไร โดยสรุปแล้วมีความดึงดูดใจมากน้อยแค่ไหน ทั้งนี้รวมถึงความเหมาะสมในการจัด กิจกรรมเชิงนิเวศมีอย่างไร ส่วนองค์ประกอบทางด้านธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม (ด้านนามธรรม ประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่สำคัญ ด้านวัตถุธรรม ด้านรูปแบบและกิจกรรมที่มีความลักษณะดั้งเดิมของวัฒนธรรมในท้องถิ่นนั้น ๆ) มีความผสมผสานหรือเพิ่มความดึงดูดใจมากน้อยอย่างไรด้วย

2) ศักยภาพของการจัดการ พิจารณาจากสภาพปัจจุบัน

- มีการให้การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม

ทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน สร้างความตระหนักและจิตสำนึกที่ถูกต้องแก่นักท่องเที่ยว โดยจัดรูปแบบจัดสื่อความหมาย กิจกรรมด้านการศึกษา (กิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีลักษณะของการให้การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว)

- การจัดการป้องกันและรักษาสิ่งแวดล้อม

ในแหล่งท่องเที่ยวเพื่อป้องกันและลดผลกระทบสิ่งแวดล้อม รวมถึงการรักษาไว้ซึ่งทรัพยากร พิจารณาจากการมีการรักษาและคุ้มครองสิ่งแวดล้อม โดยมีมาตรการควบคุมดูแลสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพมากน้อยแค่ไหนมีการนำรายได้บำรุงรักษาแหล่งท่องเที่ยวมากน้อยแค่ไหน มีความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน และมีมาตรการควบคุมจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวและบริการอย่างมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด

- องค์กรในการจัดการที่ให้ความสำคัญของการร่วมมือ

พิจารณาจากรูปแบบในการจัดการเน้นความเป็นองค์กรประชาชน และกระบวนของการมีส่วนร่วมว่าชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการควบคุมการท่องเที่ยวหรือให้เห็นในการท่องเที่ยวหรือเพียงได้ประโยชน์จากการค้าและบริการเท่านั้น

จากเกณฑ์ในการคัดเลือกแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะเห็นได้ว่าศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นทรัพยากรนั้นจะให้ความสำคัญของลักษณะเฉพาะของพื้นที่ที่มีความสำคัญต่อระบบนิเวศและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นการให้ความสำคัญในการให้โอกาสในการเรียนรู้และการพัฒนาการยังเป็นการนำการท่องเที่ยวไปสู่การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมนั้นด้วยการให้ความสำคัญที่จุดนี้นอกจากสอดคล้องกับแนวทางการอนุรักษ์แล้วยังเป็นสิ่งที่มนุษย์ต้องการศึกษาสัมผัสและเรียนรู้ ดังนั้นการพิจารณาศักยภาพการจัดการจึงเป็นประเด็นสำคัญที่ไม่เพียงแต่ทำให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นไปตามเป้าหมายหากแต่ยังเป็นการถ่วงดุลของการเปลี่ยนแปลงในกระบวนการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมอีกด้วย

ความคิดเห็นจากฝ่าย ต่าง ๆที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนบ้านนาตอง

ผู้นำชุมชน

จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนบ้านนาตอง ทำให้ทราบว่า ทางชุมชนได้มีการติดต่อประสานงานกับองค์การบริหารส่วนตำบลในการที่จะส่งเสริมให้ชุมชนบ้านนาตองได้เป็นชุมชนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยสมบูรณ์ ซึ่งหลังจากที่ได้มีการประชุมปรึกษาหารือในระยะหนึ่งก็ได้รับคำตอบว่าจะให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดเข้ามาดูแลและพัฒนาชุมชนบ้านนาตองต่อไป

องค์การบริหารส่วนตำบล

จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลทำให้ทราบว่าเหตุที่องค์การบริหารส่วนตำบลเข้าไปดูแลได้ไม่ทั่วถึงเป็นเหตุเพราะทางอุทยานแห่งชาติลำน้ำน่านไม่ค่อยพอใจในการที่จะเข้าไปพัฒนาชุมชนบ้านนาตองให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเพราะกลัวว่าจะเป็นการทำลายทรัพยากรที่เปราะบางเพราะฉะนั้นองค์การบริหารส่วนตำบลจึงได้แต่เพียงให้ความช่วยเหลืออยู่ห่าง ๆ ตามความเหมาะสม

เจ้าหน้าที่อุทยานลำน้ำน่าน

จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่อุทยานลำน้ำน่านเหตุใดทางอุทยานจึงไม่นำชุมชนบ้านนาตองเป็นสถานที่ท่องเที่ยวของอุทยานในการเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพิ่มอีก 1 แห่ง ซึ่งคำตอบที่ทางอุทยานลำน้ำน่านได้อธิบายคือ ชุมชนบ้านนาตองอยู่ไกลจากตัวอุทยานประมาณ 10 กิโลเมตรเส้นทางคมนาคมยังเป็นดินลูกรังและเป็นดินแดงอยู่ทำให้ไม่ได้รับความสะดวกและอาจเกิด

อันตรายได้ถ้าบุคคลภายนอกไม่รู้จักเส้นทางและเดินทางเข้าไปชุมชนเอง อีกทั้งชุมชนบ้านนาทอง ยังอยู่ในพื้นที่ที่ยังอุดมสมบูรณ์ การที่นักท่องเที่ยวเข้าไปมากจนเกินไปอาจจะเป็นผลเสียมากกว่าผลดีก็เป็นได้

หอการค้าจังหวัดแพร่

จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่หอการค้าจังหวัดแพร่ที่รับผิดชอบด้านการท่องเที่ยว(2546)ได้ทราบว่าทางหอการค้าได้รับทราบว่ามีแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ขึ้นมา 4 หมู่บ้าน คือ บ้านแม่ทราย บ้านแม่ลัว บ้านห้วยฮ่อม บ้านนาทอง เกิดขึ้น อีกทั้งทางหอการค้าได้ให้ความช่วยเหลือเท่าที่ องค์การบริหารส่วนตำบล ได้ร้องขอตามความเหมาะสมเท่านั้นเองซึ่งโดยส่วนใหญ่ขององค์การบริหาร ส่วนตำบลจะดูแลเรื่องต่าง ๆ เองแทบทั้งสิ้น

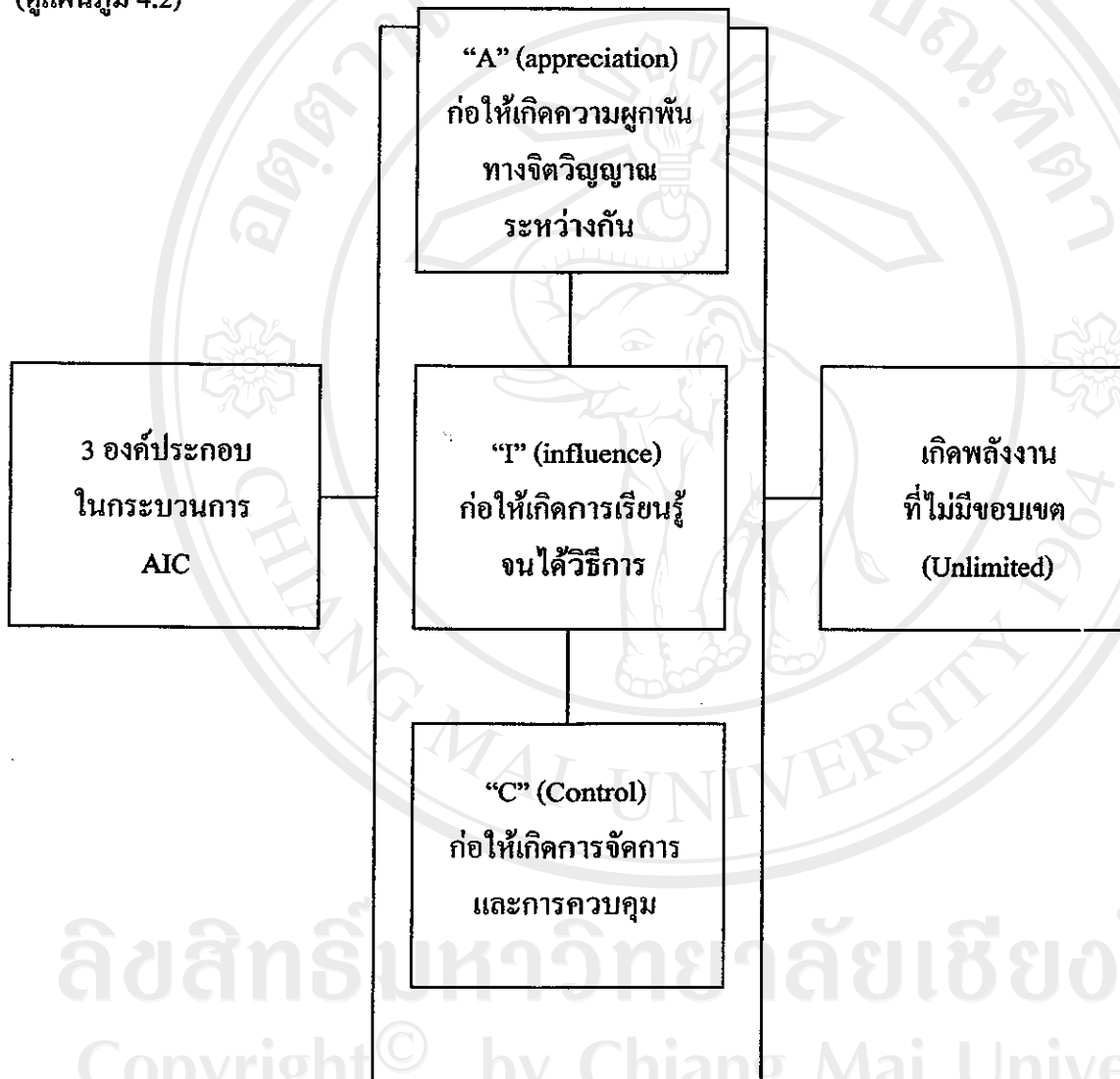
4.2.2 การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น

วิธีการในการจัดการหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงนิเวศซึ่งมีการดำเนินงานอยู่ในปัจจุบัน

1. ความเป็นมาและการดำเนินงาน

จากโครงการวิจัยการส่งเสริมการจัดตั้งศูนย์บริการการท่องเที่ยวและพัฒนาธุรกิจชุมชนด้วยการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จังหวัดแพร่ ได้ทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมจำเป็นต้องใช้วิธีสอบถาม สัมภาษณ์ พูดคุย และการสังเกตร่วมกัน ซึ่งการดำเนินงานวิจัยครั้งนี้ มีเป้าหมาย 4 ชุมชนในจังหวัดแพร่ ได้แก่ 1) ตำบลแม่ทราย อำเภอร้องกวาง 2) บ้านห้วยฮ่อม ตำบลบ้านเวียง อำเภอร้องกวาง 3) บ้านนาทอง ตำบลห่อแฮ อำเภอเมือง 4) บ้านแม่ลัว ตำบลป่าแดง อำเภอเมือง ซึ่งขั้นตอนการดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน โดยได้ข้อมูลการดำเนินการดังนี้ ขั้นที่หนึ่ง ผู้วิจัยเข้าพบผู้นำ (Key Informants) ในแต่ละหมู่บ้าน เพื่อแสวงหาผู้อาวุโส และผู้ที่มีประชาชนในหมู่บ้านให้ความเคารพนับและอาศัยอยู่ในแต่ละหมู่บ้านมานาน จำนวน 10 คน เข้าพบ พูดคุยเพื่อซักถามเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชน ขั้นที่สอง ผู้วิจัยได้ขอความร่วมมือจากผู้นำหมู่บ้าน เพื่อเรียกประชุมแกนนำของประชาชน (Key Persons) ในหมู่บ้าน ดังนั้นขั้นตอนต่อไปของกระบวนการวิจัย คือ การสืบค้นหาความต้องการ และศักยภาพของชุมชนในการบริหารจัดการ การดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยคณะผู้วิจัยร่วมกับผู้นำชุมชนคัดเลือกชาวบ้านที่สามารถเป็นผู้แทนทุกกลุ่มคนในชุมชนมาร่วมประชุมกลุ่มจำนวน 30 คน โดยการคัดเลือกผู้แทนชาวบ้านใช้หลักการของการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) การคัดเลือกผู้ที่เป็นผู้นำกลุ่มอาชีพและองค์กรท้องถิ่นในชุมชน เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อาจารย์ใหญ่ กลุ่มแม่บ้าน ผู้ประกอบอาชีพการเกษตร ค้าขาย รับจ้าง เจ้าหน้าที่สถานีอนามัย และสถานีตำรวจ ชุมชนรวมทั้งให้เกิดการกระจายตัวในทุกช่วงชั้นอายุ เพศ และพื้นที่ นอกจากนั้นได้เชิญชวน ชาวบ้านอื่น

ที่สนใจเข้าร่วมประชุมได้ และเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นได้ จากนั้นผู้วิจัยใช้กระบวนการกลุ่มโดยใช้เทคนิค AIC ในการดำเนินการกลุ่มให้เกิดแนวคิดร่วมกันในการวิเคราะห์ปัญหาของชุมชนและวัฒนธรรมชุมชนที่ผู้อาวุโสในหมู่บ้านร่วมกันค้นหาในขั้นตอนแรกทั้งนี้เพื่อให้เกิดการยืนยันในทรัพยากรดังกล่าวร่วมกัน รวมทั้งการควบคุมให้เกิดการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติเพื่อให้วัฒนธรรมชุมชนเหล่านั้นเป็นเครื่องมือในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน (ดูแผนภูมิ 4.2)

แผนภูมิ 4.2 ขั้นตอนของกระบวนการ AIC

ขั้นที่ 1 เป็นกระบวนการแห่งการรับรู้และชื่นชม (A : appreciation)

การประชุมกลุ่มครั้งแรกเป็นกิจกรรมทำความรู้จักเพื่อสร้างบรรยากาศ ผ่อนคลายเป็นกันเอง ซึ่งคณะผู้วิจัยได้แนะนำตนเองและบอกถึงวัตถุประสงค์ของการดำเนินการประชุมกลุ่มและวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยจากนั้นให้ผู้เข้าร่วมประชุมร่วมเล่นเกมจับคู่ออกมาแนะนำคู่ของตนเองให้สมาชิกในกลุ่มได้รู้จักมากยิ่งขึ้นและได้พูดคุยถึงความภาคภูมิใจในผลงานของคนต่อการพัฒนาชุมชนที่ผ่านมา ซึ่งจะมีผลทำให้บรรยากาศการประชุมเริ่มผ่อนคลายและสมาชิกมีความคุ้นเคยกันมากขึ้น ผู้วิจัยได้แจกกระดาษ A4 ให้ผู้ร่วมประชุมคนละ 1 แผ่น แล้วให้เขียนปัญหาของชุมชนด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยใช้หัวข้อว่า “ชุมชนของฉันวันนี้” แบ่งผู้เข้าร่วมประชุมออกเป็น 3 กลุ่มโดยให้ภายในกลุ่มคัดเลือกประธานกลุ่ม เลขานุการกลุ่ม และสมาชิกทุกคนช่วยกันเสนอความคิดเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละด้าน

- ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ ผลผลิตทางเกษตรไม่มีตลาดรองรับผลผลิตหรือพ่อค้าไม่รับซื้อ พืชผลทางการเกษตรบางฤดูมีผลผลิตมาก ทำให้เกิดภาวะพืชผลล้นตลาด จึงทำให้ราคาตกต่ำเพราะถูกเอารัดเอาเปรียบ นอกจากนี้ต้นทุนทางด้านเกษตรมีการลงทุนที่สูง ทำให้มีรายได้น้อยและไม่เพียงพอสำหรับเลี้ยงครอบครัวช่วงฤดูแล้งหลังจากเก็บเกี่ยวพืชเกษตรแล้วชาวบ้านส่วนใหญ่มักจะว่างงาน แม้ว่าจะมีการออกไปรับจ้างนอกหมู่บ้าน แต่ก็ยังมีประชาชนบางส่วนว่างงาน ไม่มีอาชีพเสริมทำอย่างจริงจัง จนทำให้บางครั้งต้องออกไปรับจ้างตัดไม้ ซึ่งผิดกฎหมายหรือหาของป่ามาขายมากกว่าปกติ ซึ่งมีผลต่อการทำลายทรัพยากรธรรมชาติอย่างมากและที่สำคัญคือ น้ำไม่เพียงพอต่อการทำเกษตรได้ทั้งปี

- ปัญหาด้านสังคม พบว่า เด็กบางคนเสพยาบ้าและคอกาว ลักษณะความเป็นครอบครัวไม่ค่อยดีเท่าไรนัก บางครอบครัวขาดความอบอุ่น เนื่องจากผู้นำครอบครัวต้องออกไปทำงาน บางครั้งทำให้ลูกอยู่ตามลำพังหรืออาศัยญาติพี่น้องช่วยดูแลให้การอบรมด้านจริยธรรม จึงน้อยลงมีผลให้ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวไม่ดีเท่าที่ควร

- ปัญหาด้านวัฒนธรรม พบว่า ประเพณี วัฒนธรรม และพิธีกรรมบางอย่างเริ่มหายไปและประเพณีบางอย่างได้มีการเปลี่ยนรูปแบบ ซึ่งบางอย่างขัดต่อประเพณีอันดีงาม ตามที่เคยปฏิบัติมาวิถีชีวิตความเป็นอยู่บนพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นเริ่มเปลี่ยนแปลงไปตามเทคโนโลยีที่เข้ามาสู่การดำเนินชีวิตจากที่เคยอยู่อย่างเรียบง่ายและมีความผูกพันกับธรรมชาติอย่างลึกซึ้ง แต่ในปัจจุบันความทันสมัยเริ่มเข้ามาตามความต้องการที่ไม่มีที่สิ้นสุดทำให้มีการใช้สิ่งอำนวยความสะดวกเกินความจำเป็น ในที่สุดจึงมีผลต่อการดำเนินชีวิตที่ไม่พอเพียงตามที่ควรจะเป็นอยู่ ต้องดิ้นรนทำงานเพื่อให้ได้มีรายได้น้อยลงครอบครัว จนไม่มีเวลาดูแลสังคมของตนเอง

- ปัญหาด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมส่วนใหญ่จะเป็นปัญหาด้านป่าไม้ที่ยังมีคนรับจ้างลักลอบตัดไม้ทำลายป่าในเขตป่าสงวน นอกจากนี้ยังมักเกิดไฟไหม้บ่อย ๆ ในช่วงฤดูแล้ง การเกษตรของชาวบ้านในปัจจุบันหันมาใช้สารเคมี เช่น ปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืช ซึ่งมีผลทำให้เกิดสารพิษตกค้างและดินเสีย เป็นสาเหตุของการลงทุนสูง เมื่อมีการลงทุนสูงสำหรับชาวบ้านที่ไม่ค่อยมีทุน ก็จะต้องไปกู้เงินมีผลทำให้เกิดภาระหนี้สินตามมา

ขั้นที่ 2 เป็นขั้นตอนการใช้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการกำหนดวิธีการแก้ปัญหาของชุมชน

คณะผู้วิจัยได้ขอร้องให้กลุ่มย่อยจัดลำดับความสำคัญของปัญหาและอภิปรายความต้องการของชุมชนในการแก้ปัญหาและนำมาเสนอในที่ประชุม เพื่อหาความต้องการของชุมชนร่วมกัน ผลจากการดำเนินกิจกรรมกลุ่มในขั้นตอนนี้ สามารถสรุปได้ดังนี้ คือ สมาชิกผู้เข้าร่วมประชุมมีความต้องการอยากเห็นสภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง และมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีอย่างสม่ำเสมอ จากการที่สมาชิกได้พูดคุยและจัดลำดับความสำคัญของปัญหาชุมชน ซึ่งที่ประชุมใหญ่ได้จัดลำดับปัญหาด้านเศรษฐกิจเป็นปัญหาลำดับแรกที่เหมาะสม ได้รับการแก้ไขอันเนื่องมาจากความล้มเหลวทางการเงินหรือรายได้จากภาคการเกษตรที่มีความผันแปรอยู่ตลอดเวลา มีการลงทุนที่สูงขึ้น ความไม่แน่นอนทางด้านการตลาดของผู้รับซื้อและผู้บริโภค การเกษตรของประเทศไทยส่วนใหญ่ยังคงอาศัยและพึ่งพาธรรมชาติ ซึ่งเป็นสิ่งไม่แน่นอนและไม่สามารถไปควบคุมได้ เช่น ฝนไม่ตกตามฤดูกาล ความชื้นในอากาศลดลง แหล่งน้ำตามธรรมชาติไม่เพียงพอต่อการนำมาใช้เพื่อให้เพาะปลูกได้ทั้งปีอย่างต่อเนื่อง ซึ่งชาวบ้านจะต้องแก้ปัญหาเหล่านี้โดยจะต้องเลือกหรือหาทางแก้ไขด้วยวิธีการใหม่ ๆ เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาที่เกิดขึ้นที่มนุษย์ไม่สามารถกำหนดหรือควบคุมเกี่ยวกับธรรมชาติข้อมูลที่ได้จากการพูดคุยกันเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ ประเพณีวัฒนธรรม สังคมที่เป็นเอกลักษณ์ยังคงมีให้เห็น เช่น มีป่าเต็งรังและป่าเบญจพรรณที่ค่อนข้างสมบูรณ์ มีอ่างเก็บน้ำที่สวยงาม มีวิธีการดำเนินชีวิตที่เป็นตัวของตัวเอง มีการประกอบอาชีพด้านการเกษตรที่หลากหลายอาชีพ ตลอดจนประเพณี วัฒนธรรมยังพบอยู่ในท้องถิ่น ถ้าหากนำสิ่งเหล่านี้จัดเป็นกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้นักท่องเที่ยวเดินทางไปชื่นชมศึกษาเรียนรู้และสัมผัสอย่างใกล้ชิดกับธรรมชาติและชุมชนโดยไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมอันดีงาม ตลอดจนไม่ไปคูหมิ่นเหยียดหยามศักดิ์ศรีของคนในชุมชน ซึ่งเน้นการเกิดผลกระทบในทุกด้านให้น้อยที่สุด

นอกจากนี้ยังเป็นการปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกที่ดีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมซึ่งมีอยู่แล้วในท้องถิ่น โดยไม่ต้องลงทุนมาก โดยชาวบ้านจะเป็นผู้ดำเนินงานด้วย

ตนเองทุกขั้นตอน ซึ่งจะเป็นกิจกรรมให้ชาวบ้านได้ทำงานร่วมกัน เป็นการสร้างความรักและความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนให้สามารถอยู่ได้ด้วยตนเอง นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่อไป

ขั้นที่สาม กระแสแห่งพลังการตัดสินใจ ควบคุม ชี้นำ (C : Control)

จากขั้นที่สอง กระแสแห่งการชักจูงโน้มน้าวจิตใจ (I : Influence) ได้นำมาสู่ขั้นกระแสแห่งพลังการตัดสินใจ ควบคุม ชี้นำ (C : Control) คือการนำวิธีการมาเป็นแผนปฏิบัติการหรือขั้นวางแผนดำเนินการเพื่อแก้ปัญหาตอบสนองความต้องการของชุมชน หลังจากผู้ร่วมประชุมได้ร่วมกันตกลงเลือกการดำเนินการหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อแก้ปัญหาด้านเศรษฐกิจของชุมชนแล้ว ขั้นตอนที่มาคือ ให้ผู้เข้าร่วมประชุมในแต่ละชุมชนร่วมกันจัดตั้งให้เป็นรูปขององค์กร กลุ่มหรือชมรม เพื่อทำหน้าที่บริหารจัดการและควบคุมดูแลกิจกรรมการที่เกี่ยวข้องซึ่งผู้เข้าร่วมประชุมได้ร่วมกันพิจารณาและอภิปรายร่วมกัน โดยเลือกระบบการทำงานทางด้านการที่เกี่ยวข้องในลักษณะการเป็นชมรมและใช้ชื่อชมรมของแต่ละชุมชน คือ

- 1) ชมรมการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศ ตำบลแม่ทราย
- 2) ชมรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เผ่าตองเหลือง คนเมืองเผ่าม้ง ตำบลบ้านเวียง
- 3) ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เต่าปูลู บ้านนาตอง
- 4) ชมรมการท่องเที่ยว บ้านแม่ลาว์สวรรค์คำ

เมื่อผู้เข้าร่วมประชุมในแต่ละชุมชน ทั้ง 4 ชุมชนได้ตัดสินใจและเห็นพ้องกันที่จะใช้การท่องเที่ยวมาพัฒนาหมู่บ้านของตนขั้นต่อไปจะได้มีการพัฒนารูปแบบการดำเนินการหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องเชิงนิเวศที่มีชุมชนเป็นฐาน

โครงสร้างคณะกรรมการในการดำเนินการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน

โครงสร้างคณะกรรมการในการดำเนินการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนพบว่า โครงสร้างขององค์กรมีลักษณะ“ล้อเกวียนหมุนกลับ” คือ เมื่อได้รายได้จากการที่นักท่องเที่ยวซึ่งมาเที่ยวชมหมู่บ้านสัมผัสวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชนแล้วรายได้ที่ได้รับนั้นก็กลับไปสู่การอนุรักษ์วัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติ การทำงานของคณะกรรมการนั้นได้มีการกำหนดโครงสร้างขององค์กร โดยแบ่งตามลักษณะงาน

ซึ่งจากการสัมภาษณ์จากคณะกรรมการบริหารจัดการชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของสมาชิก ทราบว่าได้มีการจัดให้มีการประชุม มีการเสนอชื่อ

ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นประธานบริหารงานชมรม ซึ่งผลจากการเสนอชื่อปรากฏว่า นายธีรศักดิ์ ยาสุปี ได้รับคะแนนสูงสุด จึงได้รับเลือกเป็นประธานชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เต่าป่าภูเก็ต เมื่อได้ผู้ที่ทำหน้าที่ผู้นำการบริหารงานแล้ว ได้มีการคัดเลือกคณะกรรมการตำแหน่งต่าง ๆ ตามโครงสร้างที่ได้ร่วมกันพิจารณาและกำหนดไว้ตามตำแหน่งหน้าที่ต่าง ๆ จำนวน 10 คน และยังมีการจัดตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาพร้อมด้วยเพราะต่อจากนี้ไปประธานชมรมเป็นผู้จัดประชุมและดำเนินการด้วยตนเองร่วมกับคณะกรรมการ และสมาชิกผู้ร่วมกันจัดตั้งชมรม โดยมีคณะที่ปรึกษาคอยเป็นที่ปรึกษา

หลังจากนั้นได้มีการชี้แจงกิจกรรมที่ทางชมรมจะต้องดำเนินการในลำดับต่อไป พร้อมทั้งอธิบายรายละเอียดคร่าว ๆ และให้ประธานชมรมทำหน้าที่เป็นผู้นำประชุมครั้งต่อไป เกี่ยวกับหน้าที่รับผิดชอบตามโครงสร้างการบริหารงานของชมรม อีกทั้งการหารายชื่อผู้ที่จะมาร่วมร่างกฎระเบียบข้อบังคับของชมรม เนื่องจากกฎระเบียบข้อบังคับของชมรมมีความสำคัญต่อการบริหารงานเป็นอย่างยิ่ง เพราะจะเป็นกรอบสำหรับสมาชิกในการปฏิบัติหน้าที่และฝากให้ผู้เข้าร่วมประชุมกลับไปคิดกฎระเบียบข้อบังคับของชมรมและลองคิดนโยบายของชมรมได้ สำหรับ การประชุมครั้งต่อไปหลังจากที่ได้คณะทำงานหลักตามโครงสร้าง และสมาชิกได้ร่วมกันกำหนดข้อบังคับและระเบียบของแต่ละชมรมเป็นที่เรียบร้อยแล้วทั้งนี้เพื่อให้ดำเนินงานของชมรมเป็นไปด้วยดีและประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ จะต้องมีการร่างกฎระเบียบและข้อบังคับ ทั้งนี้เพื่อให้การปฏิบัติงานภายในชมรมเป็นไปในทิศทางเดียวกันจึงได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการร่างข้อบังคับและระเบียบ ซึ่งชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เต่าป่าภูเก็ต บ้านนาตอง รวม 10 คน ได้แก่ นายธีรศักดิ์ ยาสุปี นายสันติ สุภวงค์ นายสมศักดิ์ แก้วมณี นางสาวปวีณีนุช ปินตะวงค์ นางดวงตา ปักธิ นายสุเทพ แก้วมณี นางแดง ปวงป่า นางสมร ทองคำ นายสุริยา อุเทน และ นางมาลี สีแก้ว ในการร่างข้อบังคับและระเบียบของชมรมนั้นมีวัตถุประสงค์ในการร่างเพื่อ 1) ไม่ให้คนที่ไม่ทำงานเอาประโยชน์ 2) ให้สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมสำหรับการได้ประโยชน์โดยทั่วหน้า และ 3) ดูแลการดำเนินงานให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและโปร่งใส การประชุมเพื่อให้ได้กฎระเบียบข้อบังคับได้มีการประชุมหลายครั้งจนได้ข้อบังคับระเบียบของชมรมในแต่ละพื้นที่ โดยชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เต่าป่าภูเก็ต บ้านนาตอง ได้มีการประกาศใช้ตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม 2543 เป็นต้นไป

สำหรับทุนที่ใช้ในการดำเนินงานนั้น ที่ประชุมได้ลงความเห็นให้มีการระดมทุนจากผู้สมัครเป็นสมาชิกชมรมในอัตราร้อยละ 10 บาท และสมาชิกสามารถร่วมลงทุนได้ ไม่ต่ำกว่า 10 หุ้น แต่ไม่เกิน 100 หุ้น ทั้งนี้เพื่อป้องกันการผูกขาดสำหรับคุณสมบัติของผู้ที่จะสมัครเป็น

สมาชิกรุ่นนั้นต้องเป็นบุคคลที่อยู่อาศัยในหมู่บ้านที่ชมรมตั้งอยู่และผู้ที่มิ่กิจกรรมร่วมพัฒนาชุมชน โดยที่ประชุมมอบหมายให้ประธานและกรรมการชมรมเป็นผู้พิจารณาคุณสมบัติตามความเหมาะสม ปัจจุบันในชมรมมีสมาชิกจำนวน 13 คน และมีเงินทุนที่มาจาก การซื้อหุ้นของสมาชิกจำนวน 4,320 บาท (ดูตาราง 4.3)

ตาราง 4.3 รายชื่อ : ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตำบลบ้านนาตอง จำนวนหุ้น/จำนวนเงินหุ้น

ลำดับที่	ชื่อ-สกุล	ที่อยู่	จำนวน หุ้น	รวม จำนวนเงิน
1.	น.ส. เบญญาพร สิบน้อย	45 หมู่ 9 บ้านนาตอง ตำบลช่อแฮ	100	1,000
2.	นายธีรศักดิ์ ยาสุปี	7 หมู่ 9 บ้านนาตอง ตำบลช่อแฮ	20	200
3.	นางเสงี่ยม ขนุนปั้น	27 หมู่ 9 บ้านนาตอง ตำบลช่อแฮ	20	200
4.	นายท้าย สิบน้อย	2 หมู่ 9 บ้านนาตอง ตำบลช่อแฮ	20	200
5.	นางไรรรรณ แก้วมณี	17/7 หมู่ 9 บ้านนาตอง ตำบลช่อแฮ	20	200
6.	นางสุริยา อุเทน	31/5 หมู่ 9 บ้านนาตอง ตำบลช่อแฮ	20	200
7.	นายสุรเคน พรธิไพหว	โรงเรียนบ้านนาตอง ตำบลช่อแฮ	50	500
8.	นายสมศักดิ์ แก้วมณี	4 หมู่ 9 บ้านนาตอง ตำบลช่อแฮ	100	1,000
9.	นายสันติ สุภวงค์	30/2 หมู่ 9 บ้านนาตอง ตำบลช่อแฮ	10	100
10.	นางหลวง ปิติวงค์	31/1 หมู่ 9 บ้านนาตอง ตำบลช่อแฮ	10	100
11.	นางมาลี สีแก้ว	2/4 หมู่ 9 บ้านนาตอง ตำบลช่อแฮ	10	100
12.	นายสรันยู ขาวชวน	10/4 หมู่ 9 บ้านนาตอง ตำบลช่อแฮ	12	120
13.	นายจันทร์ สีดี	45 หมู่ 9 บ้านนาตอง ตำบลช่อแฮ	40	400
		รวม	432	4,320

การจัดการด้านบุคลากร

เพื่อให้การดำเนินงาน โครงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็น ไปอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน สมาชิกคนได้ทราบถึงหน้าที่ความรับผิดชอบที่ชัดเจนสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ซ้ำซ้อนก้าวก่ายกัน อันจะนำไปสู่ปัญหาความขัดแย้งในหมู่สมาชิก คณะกรรมการ โครงการจึงได้

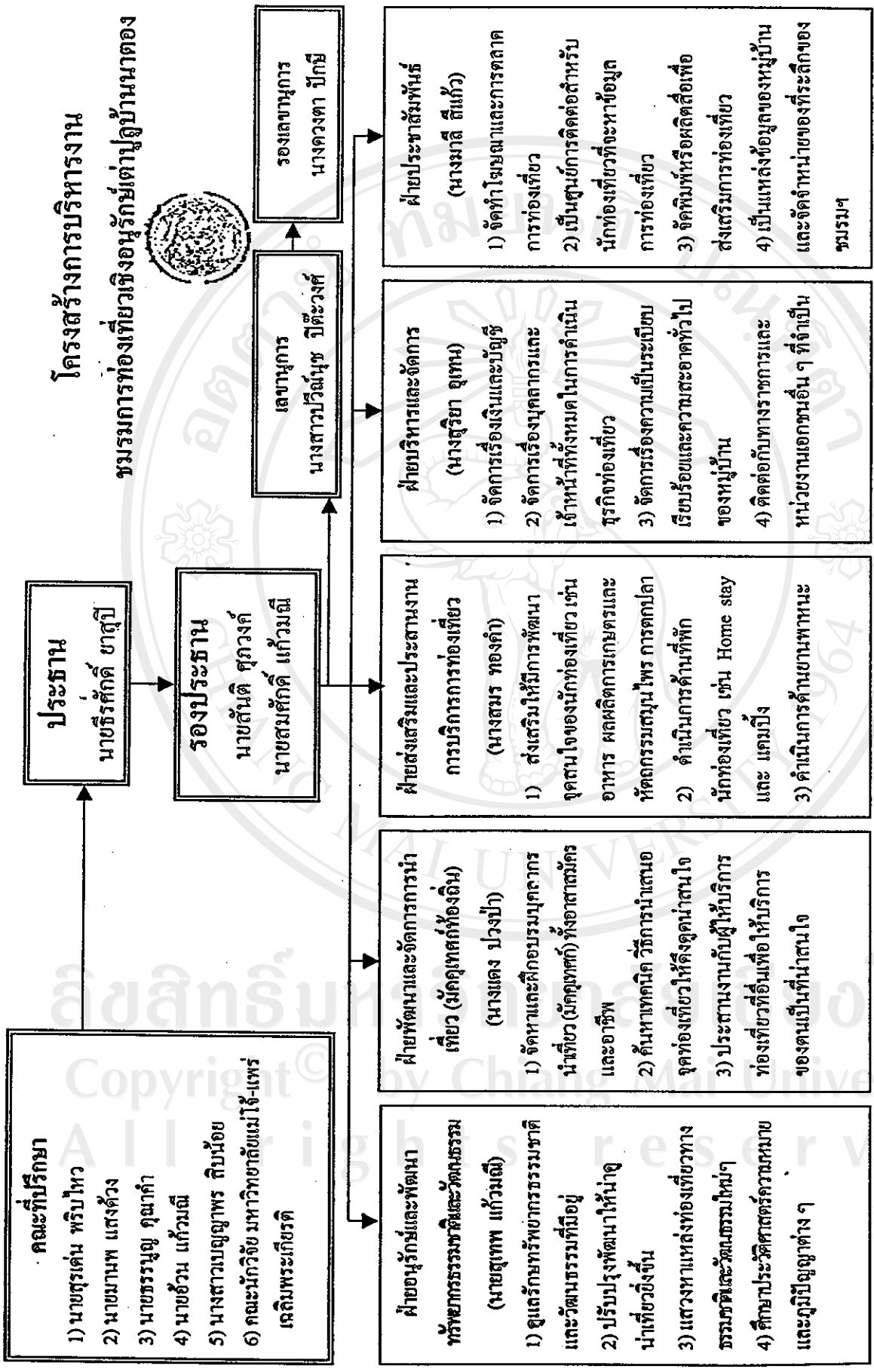
จัดโครงสร้างองค์กรแบ่งงานออกเป็นฝ่ายต่าง ๆ จัดสมาชิกที่สมัครเข้าโครงการในตำแหน่งต่าง ๆ ตามความถนัดและความเหมาะสมปัจจุบันชมรมมีสมาชิกจำนวน 13 คน แบ่งการทำงานออกเป็น 5 ฝ่าย

1. ฝ่ายอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม
  - 1.1 ดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมที่มีอยู่
  - 1.2 ปรับปรุงพัฒนาให้นำคุณค่าที่ยั่งยืน
  - 1.3 แสวงหาแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมใหม่ ๆ
  - 1.4 ศึกษาประวัติศาสตร์ความหมายและภูมิปัญญาต่าง ๆ
2. ฝ่ายพัฒนาและจัดการนำเที่ยว (มัคคุเทศก์)
  - 2.1 จัดหาและฝึกอบรมบุคลากรนำเที่ยว (มัคคุเทศก์) ทั้งอาสาสมัครและอาชีพ
  - 2.2 ค้นหาเทคนิค วิธีการนำเสนอ จุดท่องเที่ยวให้ดึงดูดใจ
  - 2.3 ประสานงานกับผู้ให้บริการท่องเที่ยวที่อื่น เพื่อให้การบริหารของคนเป็นที่
3. ฝ่ายส่งเสริมและประสานงานการบริการการท่องเที่ยว
  - 3.1 ส่งเสริมให้มีการพัฒนาจุดสนใจของนักท่องเที่ยว เช่น อาหาร ผลผลิตของเกษตรกร และหัตถกรรม สมุนไพร การตกปลา
  - 3.2 ดำเนินการด้านที่พักนักท่องเที่ยว เช่น Home Stay และแคมป์
  - 3.3 ดำเนินการด้านพาหนะ
4. ฝ่ายบริหารและจัดการ
  - 4.1 จัดการเงินและบัญชี
  - 4.2 จัดการเรื่องบุคลากรและเจ้าหน้าที่ทั้งหมดในการดำเนินธุรกิจท่องเที่ยว
  - 4.3 จัดการเรื่องความเป็นระเบียบเรียบร้อย และความสะอาดทั่วไปของหมู่บ้าน
  - 4.4 ติดต่อกับทางราชการและหน่วยงานเอกชนอื่น ๆ ที่จำเป็น
5. ฝ่ายประชาสัมพันธ์
  - 5.1 จัดทำโฆษณาและการตลาดการท่องเที่ยว
  - 5.2 เป็นศูนย์การติดต่อสำหรับนักท่องเที่ยวที่จะหาข้อมูลการท่องเที่ยว
  - 5.3 จัดพิมพ์หรือผลิตสื่อเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว
  - 5.4 เป็นแหล่งข้อมูลของหมู่บ้านและจัดเจ้าหน้าที่ระลึกรของชมรม

(คูแผนภูมิ4.4)

โครงสร้างการบริหารงาน

ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตำบลบ้านนาทอง

แผนภูมิ 4.4 โครงสร้างการบริหารงานชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตำบลบ้านนาทอง

**บทบาทการดำเนินงานของชุมชนในเรื่องของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแต่ละระดับ
ระดับองค์การบริหารส่วนตำบล**

ในเรื่องของการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านนาตองนั้นมิได้ดำเนินการเอง โดยทั้งหมดซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วการบริหารจัดการองค์กรประชาชนในชุมชนเป็นผู้จัดการเอง อีกทั้งได้มีที่ปรึกษาจากผู้เชี่ยวชาญภายนอกในการให้คำแนะนำในส่วนขององค์การบริหารส่วนตำบลได้มีส่วนช่วยเหลือชุมชนในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

1. การโฆษณาและประชาสัมพันธ์

มีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว และสถานที่ท่องเที่ยวที่อยู่ในพื้นที่ให้สาธารณชนได้รับทราบมากที่สุด

2. การปรับปรุงและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

มีการจัดทำแผนงาน โครงการเพื่อปรับปรุง และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวตามประเภทของทรัพยากรการท่องเที่ยว

3. การบริหารแหล่งท่องเที่ยว

โดยมุ่งเน้นการดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยวเป็นสำคัญ และการจัดการสาธารณูปโภคในแหล่งท่องเที่ยวให้เกิดความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว

4. การรักษาความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยว

เป็นการวางระบบความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในพื้นที่รับผิดชอบ ซึ่งความปลอดภัยดังกล่าวรวมถึงความปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สิน ความปลอดภัยจากโรคภัยและการดูแลรักษาความสะอาดในเรื่องของสาธารณสุข

ผู้ศึกษา : จากการที่รัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับ อบต. ในการดูแลชุมชนท้องถิ่น ไม่ทราบว่ามีความคิดเห็นอย่างไร

สมศักดิ์ : เป็นเรื่องดี อบต. ใกล้ชิดกับชาวบ้านอยู่แล้ว เราเห็นว่าเมื่อเกิดปัญหาเราต้องแก้ไขอย่างไรเพราะฉะนั้นมันไม่ใช่เรื่องยากในการพัฒนาชุมชน

ผู้ศึกษา : ทราบไหมว่าปัจจุบันมีกฎหมายในการให้สิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรด้วย

สมศักดิ์ : ทราบดี

ผู้ศึกษา : มีการพูดคุยเรื่องนี้กับชาวบ้านบ้างไหม

สมศักดิ์ : ไม่มี เพราะชาวบ้านเค้ารู้อยู่แล้ว

ผู้ศึกษา : รู้เรื่องกฎหมายหรือคะ

สมศักดิ์ : (เงิบเฉย จากนั้น ขอตัวไปทำงานต่อ)

ระดับหมู่บ้านและกลุ่มประชาชน

ในด้านของการบริหารจัดการการทองเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านนาตองนั้น ทางหมู่บ้านได้มีการรวมตัวและคัดเลือกบุคคลที่มีความสามารถในการควบคุมดูแลทรัพยากรธรรมชาติ และการบริหารจัดการการทองเที่ยวเชิงนิเวศ โดยได้รับคำปรึกษาและแนวทางจากผู้เชี่ยวชาญในการแนะนำวิธีการจัดการชุมชนให้เป็นชุมชนการทองเที่ยวเชิงนิเวศ

ผู้ศึกษา : นักทองเที่ยวเข้ามาเที่ยวที่หมู่บ้านเฮอะไหม

พี่แดง : ไม่ค่อยเฮอะเท่าไร

ผู้ศึกษา : ส่วนใหญ่นักทองเที่ยวมาจากที่ไหนพอทราบไหม

พี่แดง : ใกล้เคียง ๆ แถวนี้นี้ บางคนก็อยู่ในเมือง

ผู้ศึกษา : ชอบไหมที่หมู่บ้านนาตองเป็นการทองเที่ยวเชิงนิเวศ

พี่แดง : ชอบนะสนุกดี ได้เจอ คนเฮอะ

ผู้ศึกษา : แล้วชาวบ้านเข้าไปมีส่วนร่วมการทองเที่ยวกันเฮอะไหม ทำอะไรกันบ้าง

สันติ : เฮอะ ทุกคนที่นี่พร้อมจะเป็นไกด์นำเที่ยวแทบทั้งนั้น ทุกคนที่นี่ยินดีที่จะให้ความ

สะดวกทุกด้านแก่นักทองเที่ยว

ผู้ศึกษา : ไม่ทราบว่าชุมชนมีการจัดการทรัพยากรในชุมชนอย่างไร

สันติ : ก่อนที่จะนำทรัพยากรมาใช้เราคุยกับเจ้าหน้าที่กรมป่าไม้แล้ว เจ้าหน้าที่จะมาบอกเราว่า

เราไปได้แค่ไหนในปี

ผู้ศึกษา : แปลว่าก่อนที่จะมีเส้นทางศึกษาธรรมชาติ เจ้าหน้าที่กรมป่าไม้เข้ามาดูแลในเรื่องนี้แล้ว

สันติ : ใช่

ผู้ศึกษา : ทราบไหมว่าชุมชนมีสิทธิในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างถูกต้องตาม

กฎหมาย

สันติ : ไม่รู้อะไรมากหรอก เรารู้แค่พวกเราอยู่ที่นี่มานานแล้วทุกอย่างที่เรามองเห็นที่นี่มันคือสมบัติของเรา

ภารกิจที่สำคัญที่หมู่บ้าน และกลุ่มประชาชนได้ดำเนินการ คือ การสำรวจข้อมูลและทรัพยากรการทองเที่ยวไว้สำหรับการเป็นฐานข้อมูลในการตัดสินใจในการกำหนด ทิศทางการดำเนินงานเกี่ยวกับการทองเที่ยวในพื้นที่ ซึ่งการสำรวจจะมุ่งเน้นว่าภายในพื้นที่ที่มีทรัพยากรการทองเที่ยวประเภทใด และรายละเอียดของข้อมูล ประวัติความเป็นมา วัฒนธรรมประเพณีในพื้นที่ เพื่อเป็นข้อมูลประกอบในการพัฒนาการทองเที่ยวขององค์การบริหารส่วนตำบล

ในเรื่องของการจัดเก็บผลประโยชน์ ซึ่งเป็นเรื่องที่มีความสำคัญเรื่องหนึ่ง ทางหมู่บ้าน และกลุ่มประชาชน ได้มีความเห็นว่าคณะกรรมการควรมีการตรวจสอบและดูแลอย่างละเอียด รอบคอบมากที่สุด ฉะนั้นเมื่อมีรายได้เข้าสู่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน หลังจากที่มีการปันผล ให้กับผู้ที่มีส่วนได้จากการท่องเที่ยวแล้ว จะนำรายได้ส่วนที่เหลือเข้าสู่ธนาคารในนามของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนบ้านนาตอง

ซึ่งการจัดแบ่งการดำเนินงานภารกิจของแต่ละระดับมีความแตกต่างกัน ซึ่งพื้นที่ของชุมชนบ้านนาตองนั้น บางส่วนเป็นหน้าที่ของกรมป่าไม้ในการดูแลรับผิดชอบ ซึ่งจากการสอบถาม ชาวบ้านในชุมชนบ้านนาตองและคณะกรรมการบริหารจัดการชมรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน ทราบว่าองค์การบริหารส่วนตำบลได้เข้ามาดูแลในเรื่องของงบประมาณเป็นส่วนใหญ่ ส่วนในเรื่องแนวทางการจัดการในเรื่องอื่น ๆ มีบ้างเล็กน้อย จึงทำให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนยังขาดประสิทธิภาพอยู่ จากการพูดคุยกับชาวบ้านทำให้เราได้รู้ว่าผลงานที่องค์การบริหารส่วนตำบลได้ให้ความช่วยเหลือ คือ การให้งบประมาณในการพัฒนาเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติ เป็นเงิน 20,000 บาท ซึ่งเส้นทางศึกษาายังอยู่ในสภาพดี

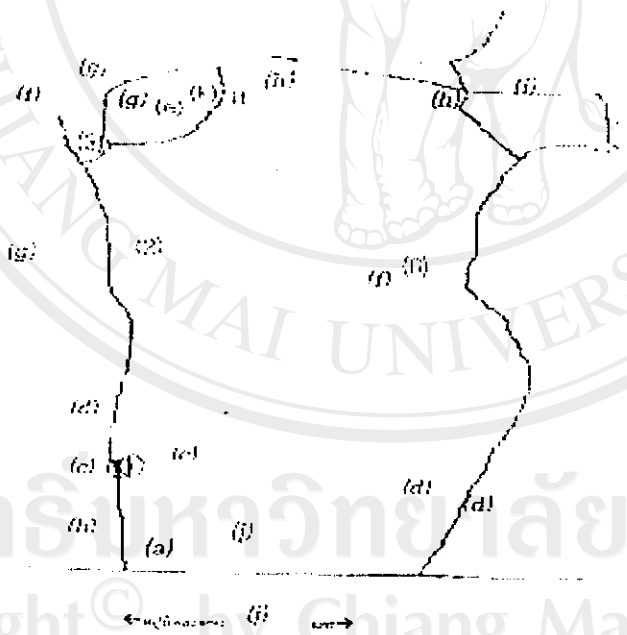
ทั้งนี้ภายหลังจากได้พบกับเจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลแล้ว ทำให้ทราบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลจำเป็นต้องจัดสรรงบประมาณในแต่ละปีงบประมาณออกเป็นหลายๆ ส่วนให้เพียงพอกับโครงการต่าง ๆ ของหมู่บ้านที่มีการร้องขอ เช่น โครงการทำทางเดิน หมู่บ้านไป หมู่บ้าน โครงการปลูกป่า โครงการออมทรัพย์ของหมู่บ้าน โครงการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เต่าปูลู และโครงการอื่น ๆ ให้ได้รับการพัฒนา แต่เนื่องจากงบประมาณที่ได้มามีจำนวนจำกัด ทำให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เต่าปูลูเป็นได้ช้า นอกจากด้านงบประมาณแล้ว เจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลได้มีส่วนร่วมในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนด้านอื่น เช่น การประชาสัมพันธ์ให้กับองค์การบริหารส่วนตำบลอื่น ๆ ได้รับทราบ และช่วยกันประชาสัมพันธ์การประสานงานกับองค์การบริหารส่วนจังหวัดให้เข้ามาดูแลและส่งเสริมให้เป็น การท่องเที่ยวของจังหวัด แต่ก็ไม่ได้รับข่าวสารอะไรติดต่อกลับมา

ปัจจุบันเจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลได้ส่งเจ้าหน้าที่ไปดูแลเรื่องการท่องเที่ยว เป็นครั้งคราว ซึ่งขึ้นอยู่กับช่วงเวลาที่สามารถจะเอื้ออำนวยได้

การจัดรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและรายการนำเที่ยวของชุมชน

คณะกรรมการชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตำบลปูลู ได้ร่วมกันพิจารณาหารูปแบบของกิจกรรมที่เหมาะสม เพื่อบริการนักท่องเที่ยวในการเที่ยวชมหมู่บ้าน ซึ่งที่ประชุมมีมติให้จัดรูปแบบ “การเดินทางชมรอบบริเวณหมู่บ้าน” โดยใช้เส้นทางเดินที่ชาวบ้านใช้กันอยู่เป็นประจำ โดยกำหนดจุดแสดงกิจกรรมที่แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิต วัฒนธรรมและประเพณี รวมถึงสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติของหมู่บ้าน ทั้งนี้การใช้เวลาในการเดินศึกษาขึ้นอยู่กับความสนใจของนักท่องเที่ยว

มัคคุเทศก์ของหมู่บ้านจะเป็นผู้ดูแลให้บริการนักท่องเที่ยวทั้งที่เดินทางโดยอิสระหรือเดินทางพร้อมกับมัคคุเทศก์ภายนอกซึ่งมัคคุเทศก์หมู่บ้านจะเล่าถึงความเป็นมาของหมู่บ้าน วัฒนธรรมประเพณีที่เกี่ยวข้องกับจุดน่าสนใจต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ตามเส้นทางนำชม ดูแลความสะดวก ควบคุมเส้นทางและความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวตลอดการเดินทางชมภายในหมู่บ้าน (ดูภาพที่ 4.5)

แผนภาพ 4.5 แสดงเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติและวิถีชีวิตของชาวบ้านนาตอง

ที่มา : คู่มือการศึกษาเส้นทางศึกษาธรรมชาติและวิถีชีวิตโดยชุมชนบ้านนาตอง

คำอธิบาย

จุดศึกษาธรรมชาติ

จุดที่ (1) เส้นทางแห่งการศึกษาธรรมชาติและวิถีชีวิตชาวบ้านนาตอง

จุดที่ (2) “ต้นตอง” ต้นตำแหน่งแห่งบ้านนาตอง

จุดที่ (3) ต้นกำเนิดธารธารแห่งชีวิต

จุดที่ (4) “ปล่องถ้ำหิน” เฝิงพิงดุนก

จุดที่ (5) “ปริศนาถ้ำนาตอง”

จุดที่ (6) “สวนเมี่ยง” สายเลือดแห่งรายได้

จุดที่น่าสนใจ

(a) สระน้ำ (c) ต้นก้ามปู (b) บริเวณสถานีอนามัยบ้านนาตอง (d) สวนไม้ผล

(e) ถ้ำน้อย (f) สวนเมี่ยง (g) แปลงพืชไร่ (h) ต้นจิวคอกขาว (I) ต้นมะเดื่อ

(j) บริเวณโรงเรียนบ้านนาตอง (k) สวนหิน

จากสภาพทั่วไปของชุมชนบ้านนาตองทั้งทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมชุมชน เห็นได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนบ้านนาตอง เหมาะกับกิจกรรมเดินป่ามากที่สุด เพราะกิจกรรมเดินป่าเป็นกิจกรรมที่สามารถสัมผัสธรรมชาติได้อย่างใกล้ชิดและสามารถศึกษาวิถีชีวิตของคนในชุมชนได้อย่างชัดเจน ดังนั้นกิจกรรมเดินป่าศึกษาเส้นทางธรรมชาติ จึงเป็นการท่องเที่ยวที่เหมาะสมของชุมชนบ้านนาตอง

ลักษณะทั่วไป

เส้นทางศึกษาธรรมชาติเป็นป่าเบญจพรรณ มีไม้ยืนต้นที่สำคัญ ได้แก่ ไม้แดง ต้นทองหลาง มะเดื่อ ไม้จำปา ไม้ไผ่ เป็นต้น ไม้ที่หายากที่สำคัญ ได้แก่ ไก่ฟ้าหลังเงิน เต่าปูลู คูน เลียงผา ไก่ฟ้า สภาพอากาศร้อนชื้น สภาพดินเป็นดินร่วน มีความหลากหลายของระบบนิเวศสูง ซึ่งประกอบด้วยไม้ยืนต้นนานาชนิด เฟิร์น มอส สิ่งมีชีวิตขนาดเล็กที่สวยงามและพืชสมุนไพรจำนวนมากในเส้นทางซึ่งเป็นสิ่งที่น่าสนใจอย่างยิ่งระยะทางประมาณ 1 กิโลเมตร ใช้เวลาหนึ่ง ชั่วโมง

จุดศึกษาธรรมชาติที่ 1 : จุดเริ่มต้นแห่งการศึกษาธรรมชาติและวิถีชีวิตชาวบ้าน

ความหลากหลายทางธรรมชาติของป่าไม้ และการผสมผสานกันกับวิถีความเป็นอยู่ของมนุษย์นับเป็นสิ่งที่น่าสนใจ ความเป็นไปของป่าอันเป็นต้นกำเนิดแห่งชีวิตเป็นทั้งแหล่งทรัพยากรที่ผลิตปัจจัยสี่เพื่อสนองความต้องการของมนุษย์ตั้งแต่ลืมตาดูโลกจนถึงสิ้นสุดของชีวิต ดังจะเห็นได้ว่าเส้นทางการศึกษาธรรมชาติแห่งนี้ ซึ่งมีความหลากหลายของพืชพรรณไม้ ธรรมชาติมากมาย

ทั้งที่ก่อประโยชน์แก่นุญษและเป็นอันตรายต่อสิ่งมีชีวิตอย่างมนุษย์เรา ดังที่จะได้พบและได้ศึกษา เพื่อให้สามารถประจักษ์แก่ตัวท่านดังต่อไปนี้

เส้นทางการศึกษาธรรมชาตินี้มีความยาวประมาณ 1 กิโลเมตร ประกอบด้วยจุดศึกษาธรรมชาติที่สำคัญต่อจากนี้ไปอีก 5 จุด คือ ตั้งแต่จุดที่ 2 ถึงจุดที่ 6 และตลอดระยะเวลาจะมีป้ายชื่อบอกชื่อพันธุ์ไม้สำคัญทั้งที่เป็นยารักษาโรค หรือที่เราเรียกว่า สมุนไพรและพืชที่มีพิษต่อมนุษย์และสัตว์ อีกทั้งการปลูกพืชทางการเกษตรของชาวบ้านนาตองในบริเวณใกล้เคียง เช่น ไม้ผล พริกส้มโอ กัญชง กาแฟ มะละกอ กล้วย ฯลฯ พืชไร่ เช่น ข้าวไร่ ข้าวโพด งามา รวมทั้งเมียง ซึ่งถือได้ว่าเป็นพืชหลักของพื้นที่สำหรับจุดศึกษาธรรมชาติที่สำคัญ

จุดศึกษาธรรมชาติที่ 2 : “ต้นตอง” ต้นกำเนิดบ้านนาตอง

จะได้พบต้นตองหรือทองกลางป่าซึ่งเป็นพืชที่ส่งให้เกิดชื่อหมู่บ้านนาตองแห่งนี้ “ต้นตอง” คือ ชื่อพันธุ์ไม้ป่าชนิดหนึ่งที่เรียกชื่อเป็นภาษาถิ่นว่า “ต้นตอง” ซึ่งเป็นต้นเหตุและต้นตอที่ก่อให้เกิดชื่อหมู่บ้านนาตองนี้ขึ้น ซึ่งมีชื่อเรื่องเล่าสืบต่อกันมาว่าหมู่บ้านนาตองนี้มีอายุชานมากกว่า 150 ปี ซึ่งในสมัยนั้นพื้นที่ตั้งหมู่บ้านนาตอง (ปัจจุบัน) มีต้นตองขึ้นอยู่เป็นจำนวนมากต่อมามีชาวบ้านได้มาแผ้วถางต้นตองออก เพื่อทำการปลูกข้าวและต้นตองส่วนหนึ่งก็ย้งเว้นไว้เพื่อเป็นร่มเงาใกล้ ๆ นาข้าว จึงทำให้นาข้าวแห่งนี้ถูกเรียกว่า “นาตอง” ต่อมาได้มีชาวบ้านจากถิ่นอื่นอพยพเข้ามาอยู่อาศัยในพื้นที่มากยิ่งขึ้นจนเกิดเป็นชุมชน และได้เรียกชุมชนแห่งนี้ว่าหมู่บ้านนาตองที่เกิดสปรากเดียวกันมีต้นตองรองลงมา จนถึงต้นตองที่เล็กที่สุด เปรียบดังสมาชิกของชวานาตองที่ได้อาศัยอยู่ ณ ที่แห่งนี้มาตั้งแต่รุ่นปู่ย่าตายาย และสืบทอดต่อกันมาจนถึงรุ่นลูกหลานในปัจจุบัน

“ต้นตอง” หรือทองกลางป่าจัดเป็นไม้ยืนต้นที่มีความสูงไม่เกิน 20 เมตร กิ่งและใบจะมีหนามมีใบประกอบแบบขนนกและมีใบย่อย 3 ใบ เรียงสลับใบย่อยรูปไข่แกมสามเหลี่ยมขนมเป็ยกปุ่น กว้าง 6 – 14 เซนติเมตร ยาว 8 – 16 เซนติเมตร ดอกช่อที่ปลายกิ่ง ดอกย่อยจำนวนมาก กลีบดอกสีแดงเข้มตอนโคนแบบไม่มีเมล็ด ตอนปลายหนา แบ่งเป็นห้อง ๆ มี 1 – 5 เมล็ด ประโยชน์ “ต้นตอง” นี้บางส่วน เช่น ใบนำไปผสมกับใบหนามแน่ ตำผสมกับปูนแดง (ปูนกินหมาก) พอกบริเวณศีรษะ ช่วยลดอาการปวดศีรษะ ชาวเขาเผ่าเย้าใช้ใบตำรักษากระดูกหัก และแก้ปวดกระดูก ส่วนเปลือก แก่นใบ ให้หมูกินหรือ ไม้กินแก้โรคหิวขาดโรคได้

จุดศึกษาธรรมชาติที่ 3 : “ต้นกำเนิดสายน้ำสารธารแห่งชีวิต”

ทุกชีวิตบนโลกดำรงชีพอยู่ได้ด้วยหลายปัจจัย แต่สิ่งหนึ่งที่สำคัญและเป็นสิ่งที่จะขาดเสียมิได้ก็คือ “น้ำ” ทุกชีวิตบนโลกต้องการความชุ่มชื้นจากน้ำ นับตั้งแต่การเริ่มกำเนิดของชีวิต ไปจนถึงวันสุดท้ายของการดำรงชีวิต ดังนั้น “จุดเริ่มต้นแห่งสายน้ำจึงเปรียบได้กับจุดเริ่มต้นของสิ่งมีชีวิตเช่นกัน”

การหมุนเวียนของน้ำในระบบนิเวศวิทยาดำเนินไปตามวัฏจักรของธรรมชาติ แต่สิ่งหนึ่งที่มีความสำคัญต่อชีวิตของมนุษย์ก็คือ ป่าไม้ ซึ่งเปรียบเสมือนกับผ้าผืนใหญ่ที่ช่วยซับน้ำฝนซึ่งตกลงมา ป่าจะช่วยดูดซับน้ำไว้และผ่านกระบวนการกลั่นกรองทางธรรมชาติ และค่อย ๆ ปล่อยให้น้ำซึมผ่านออกมาแล้วรวมเป็นสายน้ำให้ทุกชีวิตมีน้ำไว้ใช้ดื่มกิน ในทางตรงกันข้ามหากขาดป่าไม้หรือป่าถูกทำลายมากเกินไป น้ำฝนที่ตกลงมาสู่พื้นโลกก็จะเหือดแห้งไปอย่างรวดเร็วเหมือนกับการรดน้ำลงบนพื้นซีเมนต์ที่มีลักษณะโค้งคล้ายหลังเตา แม้ว่าจะยังพอที่จะซึมซับเอาไว้ได้บ้าง แต่ไม่นานน้ำก็จะแห้งหายไป แล้วความแห้งแล้งก็จะเข้ามาแทนที่ และหากเปรียบผืนป่าเป็นเหมือนผ้าที่คอยซับน้ำไว้ ยิ่งผ้าที่มีความหนาเท่าใด (เปรียบกับผืนป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์มากยิ่งขึ้นเท่านั้น) ก็ยังสามารถดูดซับน้ำไว้ได้มากขึ้นเท่านั้น นอกจากนี้ผืนฟ้าจะต้องตกตามฤดูกาล แต่เมื่อใดที่ป่าต้นน้ำที่เคยมีสมบรูณ์ถูกทำลายลง ความสามารถในการดูดซับน้ำก็จะลดลงลงเมื่ออากาศร้อน น้ำที่เคยไหลรินอยู่เวลาก็ตกหายไป ในเวลานั้นสิ่งมีชีวิตก็จะเดือดร้อน ดังจะเห็นได้ว่าการตายของพืชที่เกษตรกรปลูกในเวลาที่ฝนทิ้งช่วงเป็นเวลานานๆ หรือความแห้งแล้งที่มีมากขึ้นในฤดูร้อนและสิ่งนี้ก็คือ “กลางร้าย” ที่กำลังเตือนภัยแก่เราเอง

จุดศึกษาธรรมชาติที่ 4 : “ปล่องดำหิน – เฝิงฟิงคุนกง”

ธรรมชาติได้สร้างสิ่งหลายสิ่งหลายอย่างไว้บนโลก การหมุนเวียนเปลี่ยนแปลงไปของธรรมชาติก็ซึ่งเป็นไปตามกฎแห่งธรรมชาติที่จะหมุนเวียนเปลี่ยนจากสิ่งที่อยู่ใต้ผิวโลก เกิดการหลอมละลายของวัตถุที่หลอมเหลวได้เมื่อโดนความร้อนในจุด ๆ หนึ่ง บางส่วนที่ยังไม่หลอมละลายก็ยังคงรูปเดิม เมื่อถูกดันขึ้นเหนือผิวโลกจึงปรากฏเป็นถ้ำ และปล่องหินมีรูปร่างต่างกันไปกลายเป็นสิ่งอัศจรรย์ทางธรรมชาติที่มีความสวยงามและน่าศึกษาถึงที่มา บริเวณยอดเขา ที่พบว่า เป็นปล่องถ้ำหินนี้สันนิษฐานว่าน่าจะเกิดจากการหลอมละลายจากความร้อนใต้ผิวโลก เมื่อมีการเคลื่อนตัวขึ้นมาสู่ผิวโลก จึงปรากฏเป็นรูปร่างที่สวยงาม บริเวณปล่องถ้ำนี้จะมีดินไทรที่มีลักษณะทรงพุ่มที่สวยงามแต่ร่มเงาให้ความร่มเย็น ขึ้นอยู่บริเวณปากปล่องถ้ำแห่งนี้ โดยช่วงที่ผลของไทรสุกแก่เต็มที่ จะพบว่ามียุงมากหลากหลายชนิด เช่น ปรออดหัวโชน นกปรอทหัวสีเขม่า นกกระราง หัวงอก และนอกจากนี้ในช่วงทางเดินยังอาจได้พบนกกระปูดใหญ่ นกกวัก และไถ่ได้บ่อยครั้ง

ฟังพอนและปู่ย่า เป็นต้น ซึ่งในขณะที่เดินนักท่องเที่ยวทุกท่านจำเป็นจะต้องใช้ความเงียวอย่างมาก เพื่อจะสามารถเห็นตัวนกป่าและสัตว์อื่น ๆ และจะไม่เป็นการทำให้สัตว์ตกใจด้วยเช่นกัน

สำหรับบริเวณที่จะดูนกจะอยู่บริเวณใกล้กับปล่องถ้ำหิน ซึ่งเดิมแล้วเป็นเพิงที่พักของชาวบ้านนาตอง ซึ่งสร้างขึ้นเพื่อใช้ประโยชน์ในการพักผ่อนช่วงกลางวันขณะมาปลูกข้าวไร่และข้าวโพดของชาวบ้านและหากท่านใดที่รู้สึกเหนื่อยอ่อนจากการเดินทางก็สามารถพักผ่อนได้ที่เพิงพักในจุดนี้พร้อม ๆ กับการดูนกไปได้พร้อม ๆ กัน

จุดศึกษาธรรมชาติที่ 5 : “ปริศนาถ้ำนาตอง”

บริเวณถ้ำนี้มีเรื่องเล่ามากมายถึงความเป็นมา และมีความสวยงามอยู่ในตัว ประกอบด้วยถ้ำย่อย ๆ จำนวน 5 ถ้ำ แต่ละถ้ำจะมีเอกลักษณ์ของคนมีความสวยงามที่น่าอัศจรรย์และแปลกตาเป็นสถานที่ประกอบร่องรอยทางอารยธรรมของพุทธศาสนาที่เกิดขึ้นอย่างน่าติดตามศึกษา จากการสอบถามผู้อาวุโสในหมู่บ้าน คือ นายสุข สอนไคร้ ได้เล่าว่าคนในสมัยก่อนเชื่อกันว่าถ้ำนาตองเป็นถ้ำศักดิ์สิทธิ์ เพราะทุกคืนวันพระ คือ วันขึ้น 15 ค่ำ จะได้ยินเสียงฆ้อง เสียงกลองดังออกจากถ้ำได้ยินไปทั้งหมู่บ้านนาตอง และเมื่อมีพระพุทธรูปมาจำพรรษาอยู่ที่ถ้ำ เสียงเหล่านี้ก็เงียบไปชาวบ้านนาตองเชื่อว่ามีสิ่งศักดิ์สิทธิ์รักษาสมบัติอยู่ในถ้ำ คอยรักษาไม่ให้ใครมาขุดสมบัติในถ้ำออกไป เพราะเคยมีคนเข้ามาขุดหาสมบัติดังที่ปรากฏเห็นเป็นหลุมในถ้ำ สมัยก่อนรุ่นปู่ย่าตายายเล่ากันว่าเมื่อมีคนมากินในถ้ำ คนที่ถูกเสือคาบมากิน ชื่อ ปู่มัน ตาหมี ชาวบ้านเล่ากันว่าเป็นคนไม่ดี เสือถึงได้คาบไปกิน โดยปู่มัน ตาหมี เป็นคนมาจากหมู่บ้านอื่น เดินทางมากับเพื่อนอีก 2 คน และไปขุดเอาขี้ค้างคาวในถ้ำมาทำดินไปขาย และคงหวังที่จะขุดหาสมบัติในถ้ำด้วย ระหว่างที่นั่งอยู่ที่บริเวณโรงเรียนนาตอง ซึ่งแต่เดิมบริเวณนั้นเป็นป่าใหญ่ ปู่มัน ตาหมี ก็ถูกเสือคาบกลับไปกินที่ถ้ำ พระพุทธรูปรุ่นต่อมาที่เข้าพุทธรูปได้มาที่ถ้ำนี้ และนำฐานโลงศพพระพุทธรูป ข้าวของเครื่องใช้ของพระพุทธรูปมาไว้ที่ถ้ำนี้ เพื่อให้พระองค์ได้ใช้สถานที่นี้ทำสมาธิ ถ้ำนาตองเรียกชื่อตามหมู่บ้าน มี 5 ถ้ำย่อยด้วยกัน ดังนี้

1. ถ้ำที่ 1 มีชื่อเรียกว่า “ถ้ำปู่ปิ่น ตาหมี” หรือถ้ำราชสีห์ ถ้ำแห่งอำนาจเป็นถ้ำแรกที่เดินทางเข้าไปพบก่อนถ้ำอื่น ๆ เหตุที่เรียกชื่อถ้ำนี้ว่า “ถ้ำปู่ปิ่น ตาหมี” เพราะมีเรื่องเล่าว่าแต่ก่อนนั้นพื้นที่หมู่บ้านนาตองเป็นป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์มาก มีสัตว์ป่าอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก มีชาวบ้านมาอาศัยอยู่ในหมู่บ้านเพียงไม่กี่หลัง จึงได้มีชาวบ้านจากต่างหมู่บ้านส่วนใหญ่จะเป็นจากตำบลช่อแฮเข้ามาตัดไม้ในพื้นที่บริเวณนี้ หนึ่งในจำนวนผู้ที่เข้ามาตัดไม้นั้นเป็นชายชื่อ “ปิ่น” คนใหญ่จะรู้จักและเรียกชื่อฉายาว่า “ปู่ปิ่น ตาหมี” ซึ่งเป็นคนที่ดวงตากกลมโตสุกใสแวววาวเหมือนตาของหมี ได้เข้ามาตั้งค่ายพักแรมในป่า (ซึ่งเป็นบริเวณโรงเรียนนาตองในปัจจุบัน) นายปิ่น

หรือปูปิ่นคนนี้ได้นอนหลับ และเสียดาบไปกินที่ปากถ้ำแห่งนี้ ในปัจจุบันแห่งนี้ยังมีกระดูกซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นกระดูกสัตว์กระจัดกระจายพบเห็นได้บ้าง (ข้อมูล : นายหมื่น อุยามะ อายุ 67 ปี/ นายปิ่น แก้วมณี อายุ 72 ปี)

ด้วยลักษณะถ้ำแห่งนี้ในสมัยมีป่ายังอุดมสมบูรณ์มีสัตว์ป่าน้อยใหญ่ จะมีสัตว์ที่เป็นผู้ล่า อาทิเช่น เสือ สิงโต ได้ใช้ถ้ำนี้เป็นที่อยู่อาศัย ทั้งยังเป็นที่พักพิงจับสัตว์เล็กมาเป็นอาหาร บรรดาสัตว์เล็ก ๆ ต่าง ๆ ไม่กล้าที่จะใกล้บริเวณนี้ เพราะต่างก็เกรงจะตกเป็นเหยื่อ เป็นอาหาร

2. ถ้ำที่ 2 เรียกว่า “ถ้ำพระ” ถ้ำพระแห่งนี้ห่างจากถ้ำปูปิ่น คาหมี 9 เมตร เหตุที่เรียกว่า “ถ้ำพระ” เพราะแต่ก่อนนั้นเคยมีพระพุทธรูปและพระสงฆ์จากวัดต่าง ๆ มาจำพรรษาอยู่ที่แห่งนี้ และได้นำพระพุทธรูปปรางค์ต่าง ๆ มาประดิษฐานไว้ตามซอกหินภายในถ้ำ นอกจากนั้นแล้วชาวบ้านนาตองยังเชื่อว่าถ้ำเหล่านี้เป็นถ้ำศักดิ์สิทธิ์ ดังจะมีหลุมอยู่หลุมหนึ่งอยู่ติดกับผนังถ้ำด้านขวา คนแต่ก่อนเชื่อว่ามีมือทองคำฝังอยู่ ในวันเพ็ญจะได้ยินเสียงฆ้องดังออกมาจากถ้ำ ซึ่งก็เคยมีคนมาขุด ปรากฏว่าขุดลึกเท่าไรก็ไม่พบอะไรเลย ชาวบ้านเชื่อว่ามีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มีเทวดา นางไม้ปกปักษ์รักษาไว้ ซึ่งมีชื่อว่า (นายแก้ว นางแมน)

ภายในถ้ำมีหินงอกหินย้อยมาบรรจบลดหลั่นกันเป็นชั้น ๆ เหมือนกับธรรมชาติบรรจงสร้างสรรค์ให้เป็นการศิลปะที่หาดูได้ยากยิ่ง บางส่วนบางมุมของผนังถ้ำก็เหมือนราวกับว่าเป็นฐานสำหรับประดิษฐานพระพุทธรูป เป็นทั้งพระ หรือบางแห่งถ้ำพิจารณาองค์ก็เหมือนขุมพระพุทธรูป หลายคนเชื่อว่าความมงคลเป็นอมตะ ผู้ประพาศติข้อมได้รับผลดีตอบแทน สิ่งที่ดีงามไม่ว่าจะเป็นคนหรือสิ่งของถ้ำเป็นของดีสิ่งดี ข้อมได้รับการปกป้องรักษาไว้ให้พ้นจากสิ่งชั่วร้าย

3. ถ้ำที่ 3 เรียกว่า “ถ้ำแก้วจูน” (สามเงา) หรือ “ถ้ำสาวงาม” ถ้ำแห่งความงาม (ความไม่เที่ยงแท้แน่นอน) ถ้ำแห่งนี้ห่างจากถ้ำพระประมาณ 30 เมตร เป็นถ้ำที่อยู่สูงกว่าถ้ำอื่นในบรรดา 5 ถ้ำ และจัดได้ว่าเป็นถ้ำที่สวยงามที่สุดของถ้ำนาตอง ทางขึ้นถ้ำแก้วจูนจะต้องขึ้นทางบันไดเหล็กจากปากถ้ำพระ สูงขึ้นไปประมาณ 20 เมตร จะถึงปากถ้ำ ถ้ามองจากปากถ้ำเข้าจะพบว่ามีส่วนหินที่มีรูปร่างสะดุดตา ตลอดจนหินงอกหินย้อยที่สวยงามหลากหลายรูปร่างส่องประกายระยิบระยับจับตา เหตุที่เรียกว่า ถ้ำแก้วจูน เพราะคำว่า แก้ว หมายถึง ดัน เสา คำว่า จูน หมายถึง ความสวยงาม จึงความหมายรวมกันว่า “ถ้ำที่มีความสวยงาม” ต่อมาจึงเปลี่ยนเป็นถ้ำสาวงามตามลักษณะของเสาหินในถ้ำแห่งนี้ ซึ่งมีรูปร่างคล้ายสรีระของร่างมนุษย์ ในส่วนสะโพกและแผ่นหลังของหญิงสาว นอกจากนี้แล้วภายในถ้ำยังมีหินย้อยลักษณะเหมือนข้อมือหญิงสาวยื่นออกมาจากผนังถ้ำเปรียบดังมือซ้ายของหญิงสาวที่รอคอยการสวมแหวนจากคนรัก แต่เมื่อลองใช้ไฟฉายส่องไปยังด้านหลังของหินก้อนนี้หรือบริเวณส่วนกลางข้อมือ จะเห็นว่าแสงไฟจะไปรวมกันเป็นรูปตัว V (Victory) หมายถึง ชัยชนะ บริเวณปากถ้ำยังมีหินงอกที่มีลักษณะคล้ายหัวช้างอย่างเด่นชัด จากสิ่งธรรมชาติ

ที่เกิดเป็นรูปต่าง ๆ ตามจินตนาการของมนุษย์ที่จะคิดค้นหาคำตอบของปริศนาจากธรรมชาติก็เลยเกิดเป็นมุมมองที่แตกต่างกันออกไปได้หลายแง่มุม

หากมองจากหน้าถ้าเข้าไปจะเห็นเสาหินทั้งดงามคล้ายกับสัดส่วนสะโพกและแผ่นหลังของหญิงสาว มีเกร็ดหินส่องแสงระยิบระยับงดงามสะอาดตา แต่เมื่อได้มองรอบ ๆ ทั่วทุกด้าน จะเห็นด้านหนึ่งซึ่งเหมือนด้านหน้าห้องนั้น ไม่น่าดูเลย เหมือนกับว่าไม่มี ผนังหน้าห้อง ทำให้มองเห็นถ้าใส่ ด้บัค และเครื่องในต่าง ๆ ไม่มีเกร็ดหินที่เป็นประกายเหมือนด้านหลัง ถ้าเปรียบได้กับการมองคนก็เหมือนการมองในด้านเดียว ซึ่งอาจมองเพียงด้านดีหรือด้านเลวเพียงอย่างเดียวแล้วด่วนสรุปว่า ดีหรือเลว โดยไม่พิจารณาให้ถ้วนทั่วทุกด้าน ก็จะทำให้มองคนนั้นผิดไปได้เช่นกัน

4. ถ้าที่ 4 เรียกว่า “ถ้ำรันตู” ถ้ำแห่งนี้ห่างจากถ้ำพระ 18 เมตร มีขนาดเล็กกว่าถ้ำอื่น ๆ ใน 5 ถ้ำ เหตุที่เรียกว่า “ถ้ำรันตู” นี้เพราะเป็นถ้ำที่มีขนาดเล็ก มีทางเดินเข้าออกเพียงด้านเดียว ซึ่งถ้าเดินไปไม่สามารถเดินไปไม่บรรจบถ้ำอื่นได้ แล้วมีระยะเดินที่ค่อนข้างสั้น ต้องหันหลังกลับมาทางเดิม เปรียบได้กับมนุษย์ที่ต้องพบทั้งสิ่งสมหวัง และสิ่งที่ตนเองไม่สมหวัง เพราะการเดินที่ตนเดินไปนั้นอาจจะเป็นหนทางที่ผิดหรือเป็นเพราะประสบกับปัญหาต่าง ๆ ในชีวิต จึงไม่ไปสู่ออกใน ชีวิตของตนที่มุ่งหวัง ได้จึงจำเป็นต้องรวบรวมสติและความรู้สึกนึกคิด ทั้งหมดและหันกลับมาตรึกตรองถึงจุดเหตุของปัญหาเพื่อที่จะแก้ไขและสามารถเดินไปในหนทางที่ถูกต้อง

5. ถ้ำที่ 5 เรียกว่า “ถ้ำสูด” ถ้ำนี้ห่างจากถ้ำรันตูประมาณ 15 เมตร เป็นถ้ำที่มีอยู่ต่ำกว่าถ้ำอื่น ๆ ทางเข้าสู่ถ้ำต้องลอดก้อนหินใหญ่เข้าไปสู่ในถ้ำ เหตุนี้จึงเรียกว่า “ถ้ำสูด” เนื่องจากผู้ที่เข้าไปในถ้ำต้องลอดก้อนหินและค่อย ๆ คลานเข้าไปในถ้ำหรือไม่ก็ต้องปีนขึ้นสู่ปากถ้ำ เพื่อเข้าไปในถ้ำ ทำให้รู้สึกเหนื่อยกว่าถ้ำอื่น ๆ อีกทั้งภายในถ้ำนี้ยังมีอากาศถ่ายเทไม่สะดวก คงจะพิสูจน์ได้ว่าไม่สามารถจุดเทียนให้ติดได้ ทำให้ผู้ที่เข้าไปรู้สึกเหนื่อยยิ่งขึ้น แต่ลักษณะพิเศษของถ้ำนี้คือมีความชื้นสูงกว่าถ้ำอื่น ๆ และอากาศเย็นกว่าปกติและยังมีการหยดน้ำที่ออกมาจากผนังถ้ำและยังก่อเกิดเป็นหินงอกหินย้อยได้มากที่สุดใน 5 ถ้ำนี้

ผู้ที่ได้ยื่นชื่อถ้ำนี้และเข้าใจความหมายของคำเมืองแพร์ จะทราบได้ทันทีว่าถ้ำนี้เข้าไปแล้วต้องเหนื่อย แต่ก็ต้องการเข้าไปพิสูจน์ภายในถ้ำ เพื่อให้ทราบว่าถ้ำนี้เป็นอย่างไร มีความงดงามน่าประทับใจหรือไม่ เปรียบได้กับการกระทำของมนุษย์ในบางครั้งก็แม้ว่าจะรู้ว่ามีความยากลำบากเพียงใด ก็จะต้องทำและฟันฝ่าอุปสรรคไปให้ได้มายังสิ่งที่ตนเองมุ่งหวังในชีวิต แต่เมื่อใดที่จำเป็นจะต้องทำ ๆ ที่ยังไม่ทราบผลนั้นว่าเป็นอย่างไร แต่เมื่อเราตั้งใจปฏิบัติอย่างดีที่สุดแล้ว แม้ว่าผลจะออกมาเช่นใด ก็น่าจะเป็นสิ่งที่พอใจว่าได้ทำสิ่งที่ดีที่สุดแล้ว อย่างน้อยก็ยังเรียนรู้ ได้มีประสบการณ์ในชีวิตอีกแง่มุมหนึ่งที่จะทำให้เรามีพลังและกำลังใจในการก้าวเดินก้าวเข้าไป ก็จะไม่มีความทราบได้เลยว่าภายในถ้ำมีความสวยงามแปลกประหลาดมหัศจรรย์ซ่อนอยู่เพียงใด

จุดศึกษารรรมชาติที่ 6 : “สวนเมี่ยงสายเลือดแห่งรายได้”

เมี่ยง คือ พืชที่ชาวนาตองปลูกมาเป็นเวลาช้านาน ถือว่าเป็นพืชที่สร้างรายได้และหมุนเวียนเงินเข้ามาสู่หมู่บ้านนาตองเป็นจำนวนมากเนื่องจากเมี่ยงเป็น ไม้ยืนต้นที่ไม่ต้องดูแลรักษา มาก เพียงแค่คอยดูแลวัชพืชอย่าให้ขึ้นปกคลุมหรือบางรายอาจมีการเสริมปุ๋ยให้บ้าง แต่ส่วนใหญ่ อาจจะไม่ใส่ปุ๋ยเลย จึงใช้ต้นทุนต่ำมาก นอกจากนี้ยังแทบจะไม่พบปัญหาเรื่องโรคและแมลงรบกวนต้นเมี่ยงเลย

พื้นที่ปลูกเมี่ยงในจังหวัดแพร่

เมี่ยงจัดเป็นพืชตระกูลชาชนิดหนึ่งที่ปลูกในบางจังหวัดของภาคเหนือของไทย เช่น ที่จังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดแพร่ เป็นต้น สำหรับภายในจังหวัดแพร่นั้น พบว่าปลูกกันมากบริเวณหมู่บ้านแม่ลัว น้ำกลาย น้ำตอง น้ำจ้อม เป็นต้น สำหรับชาวบ้านนาตองจะเรียกแปลงพื้นที่ปลูกเมี่ยงว่า “สวนเมี่ยง” ซึ่งเกือบทุกหลังคาเรือนจะต้องมีสวนเมี่ยงของครอบครัวอย่างน้อย 1 แปลง และจะมี “เถานั่งเมี่ยง” ของตนเอง เพื่อใช้แปรรูปใบเมี่ยงสุกก่อนนำไปจำหน่ายให้พ่อค้า คนกลาง

ลักษณะของต้นเมี่ยง

เมี่ยงเป็นพืชพุ่มแก่ คล้ายกุเรื่อหงส์ ขอบใบเป็นหยัก ๆ ใบยาวเรียวกัน ผิวเป็นมัน แต่สาบมือ มีกลิ่นหอมอ่อน ๆ หากทดลองเคี้ยว ใบสดจะมีรสขมเล็กน้อย ดอกเมี่ยงมีสีขาว และมีกลิ่นหอม เมื่อดอกโรยจะติดผลขนาดเท่าลูกมะเดื่อ และมีเมล็ดที่พร้อมจะงอกต้นได้ ด้านการขยายพันธุ์นั้นจะนิยมใช้วิธีการเพาะเมล็ดและปลูกเป็นแถวตามไหล่เขาแทนการหว่านเมล็ดที่เคย ทำมาแต่ก่อน เพราะ ได้ผลผลิตสูงกว่าเมื่อต้นเมี่ยงอายุได้ประมาณ 3 ปี ก็จะสามารถเก็บใบเมี่ยงได้

การเก็บผลผลิต

โดยปกติแล้วชาวนาตองจะเริ่มเก็บใบเมี่ยงมาทำเป็นเมี่ยงตั้งแต่เดือนเมษายนถึงเดือนกันยายน ซึ่งเป็นระยะเวลาประมาณ 5 – 6 เดือนและเป็นช่วงที่มีฝนตก ทำให้เมี่ยงแตกใบอ่อนเป็นช่วงที่เก็บผลผลิตได้ ในการเก็บเมี่ยงผู้เก็บจะต้องเตรียมอุปกรณ์ 2 ชนิด คือ อย่างแรกคือ ตะกร้าไม้ไผ่ที่สามารถระบายหลังได้เรียกว่า “เปืออะ” และอย่างที่สองคือ โลหะ ที่สวมนิ้วใช้ช่วยเค็ดเมี่ยง ส่วนที่ยังอ่อนอยู่ซึ่งลึกเข้ามาประมาณ 2 – 3 ใบ หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “เล็บเหล็ก” นอกจากนี้ผู้ที่เก็บเมี่ยงจะต้องแต่งตัวให้รัดกุม เพื่อป้องกันยุง ลิ่น ไร และตัวทาก เพราะเนื่องจากสวนเมี่ยงอยู่ในป่าชื้นจึงพบสัตว์ कुछ เลือดได้ง่าย เมื่อเค็ดใบเมี่ยงได้ประมาณ 1 กำมือแล้วจะใช้ “ดอก” ที่นำมาจากการผ่าไม้ไผ่ให้บาง ๆ นำมัดรวมกันไว้ เรียกว่า 1 กำ และรวบรวมเพื่อนำเข้าสู่ขั้นตอนการผลิตก่อนต่อไป

เมี่ยงที่ถูกเก็บได้จะถูกเก็บไว้ จะถูกรวบรวมมาอัดในถังที่ถูกเจาะให้สามารถทะลุได้ทั้งด้านบนและด้านล่าง เมื่อน้ำจะสามารถทะลุผ่านได้ถึงด้านบน โดยเวลานึ่งประมาณ 2 – 3 ชั่วโมง จากนั้นจะนำมาพักไว้ในเข็นลงแล้วนำไปบรรจุลงในไหเพื่อหมักไว้เป็นเวลา 2 เดือน แล้ว

นำออกมาตกแต่งเมืองแต่ละกำอีกครั้ง โดยการเปลี่ยน “ดอก” ที่มีคไวใหม่และบรรจุกาษะไมไฟที่เรียกว่า “กระซู่” เรียงไว้ให้สวยงามโดยครูด้วย “ใบโท” ในชั้นแรกรองลงมาด้วยใบตองและพลาสติกรวมเป็น 3 ชั้น เสร็จจากชั้นตอนนี้สามารถนำส่งพ่อค้าคนกลางได้

ราคาของเมียงนั้นจะดูจากความสวยงามและคุณภาพของใบเมียงซึ่งจะให้ราคาที่แตกต่างกันไป โดยประมาณกำละ 75 สตางค์ ถึง 1.50 บาท และราคาอาจสูงกว่านี้ได้เช่นกัน ซึ่งจะพบว่ากว่าจะได้เมียงมาแต่ละกำนั้นไม่ใช่เรื่องง่ายเลย ต้องใช้ทั้งเวลาและความพยายามสูง แม้จะได้ผลตอบแทนที่ไม่สูงนัก แต่ก็ส่วนทำให้เงินได้มีการหมุนเวียนภายในหมู่บ้านเพราะแรงงานทั้งหมดมาจากสมาชิกในหมู่บ้านนาตองทั้งสิ้น

ประโยชน์ของเมียง คือ ใบเมียงที่หมักแล้วจะนิยมนำอบกับเกลือแกงหรืออบเป็นอาหารว่างเนื่องจากใบเมียงมีสารคาเฟอีน ซึ่งเป็นสารกระตุ้นช่วยให้ไม่ง่วงนอน ในสมัยโบราณเวลาที่แขกมาเยี่ยมบ้านจะมีอาหารว่าง เช่น หมาก พลู บุหรี่ และหนึ่งในจำนวนนี้ก็คือ เมียงอมจนถึงปัจจุบัน เมียงอมยังเป็นที่นิยมอยู่มาก ซึ่งพบได้ตามงานประเพณีต่าง ๆ ของชาวเหนือ และยังพบว่ามีเมียงอมทรงเครื่องวางขายอยู่ในตู้แช่ร้านค้าทั่วไป “เมียงคือพืชที่ก่อให้เกิดรายได้ ซึ่งเป็นรายได้หลักของชาวนาตอง ดังนั้นเมียงจึงเปรียบได้กับเส้นเลือดหลักแห่งรายได้ชาวนาตองเช่นกัน”

ลักษณะรายการนำเที่ยวของชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตำบลบ้านนาตอง

รายการนำเที่ยวที่ 1 : ครึ่งวัน

ได้แก่ เดิน/จักรยาน ชมวิถีชีวิตและการประกอบอาชีพของชาวบ้าน ชมพิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมการเกษตรและการละเล่นพื้นบ้าน ศึกษาการดำรงชีวิตความเป็นอยู่ของตำบล ศึกษาเส้นทางธรรมชาติถ้ำนาตอง ชมและเลือกซื้อของที่ระลึกพื้นบ้าน

หมายเหตุ : อัตราค่าบริการ 120 บาท/คน (ค่าน้ำเที่ยว ไม่รวมค่ายานพาหนะ) การละเล่นพื้นบ้าน (เฉพาะวันเสาร์ วันอาทิตย์ และวันหยุดนักขัตฤกษ์)

รายการนำเที่ยวที่ 2 : 1 วัน

ผจญภัยและศึกษาเส้นทางธรรมชาติ น้ำตกผาบ่อง – ห้วยระอา เดิน/จักรยานชมวิถีชีวิตและการประกอบอาชีพของชาวบ้าน ศึกษาชีวิตความเป็นอยู่ของตำบล ศึกษาเส้นทางธรรมชาติถ้ำนาตอง ชมพิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมการเกษตรและการละเล่นพื้นบ้าน ชมและเลือกซื้อของที่ระลึกพื้นบ้าน

หมายเหตุ : อัตราค่าบริการ 190 บาท/คน (ค่าน้ำเที่ยว + ค่าอาหารกลางวัน + ไม่รวมค่ายานพาหนะ) การละเล่นพื้นบ้าน (เฉพาะวันเสาร์ วันอาทิตย์ และวันหยุดนักขัตฤกษ์)

รายการนำเที่ยวที่ 3 : 1 วัน 1 คืน

เดิน/ขี่จักรยานชมวิถีชีวิตและการประกอบอาชีพของชาวบ้าน ชมพิพิธภัณฑ์วัฒนธรรม การเกษตรและการละเล่นพื้นบ้าน ศึกษาชีวิตความเป็นอยู่ของเต่าปูลู ศึกษาเส้นทาง ธรรมชาติด้านา ตอง ผจญภัยและศึกษาเส้นทางธรรมชาติ น้ำตกผาบ่อง – ห้วยระอา ชมหมู่บ้านจำเนียง สัมผัสชีวิต ความเป็นธรรมชาติอย่างใกล้ชิด โดยพักแบบกางเต็นท์ คูดาวและคูนก ชมและเลือกซื้อของที่ระลึก พื้นบ้าน

หมายเหตุ : อัตราค่าบริการ 190 บาท/คน (ค่านำเที่ยว + ค่าอาหารกลางวัน + ไม่รวม ค่ายานพาหนะ) การละเล่นพื้นบ้าน (เฉพาะวันเสาร์ วันอาทิตย์ และวันหยุดนักขัตฤกษ์)

รายการนำเที่ยวที่ 4 : 2 วัน 2 คืน

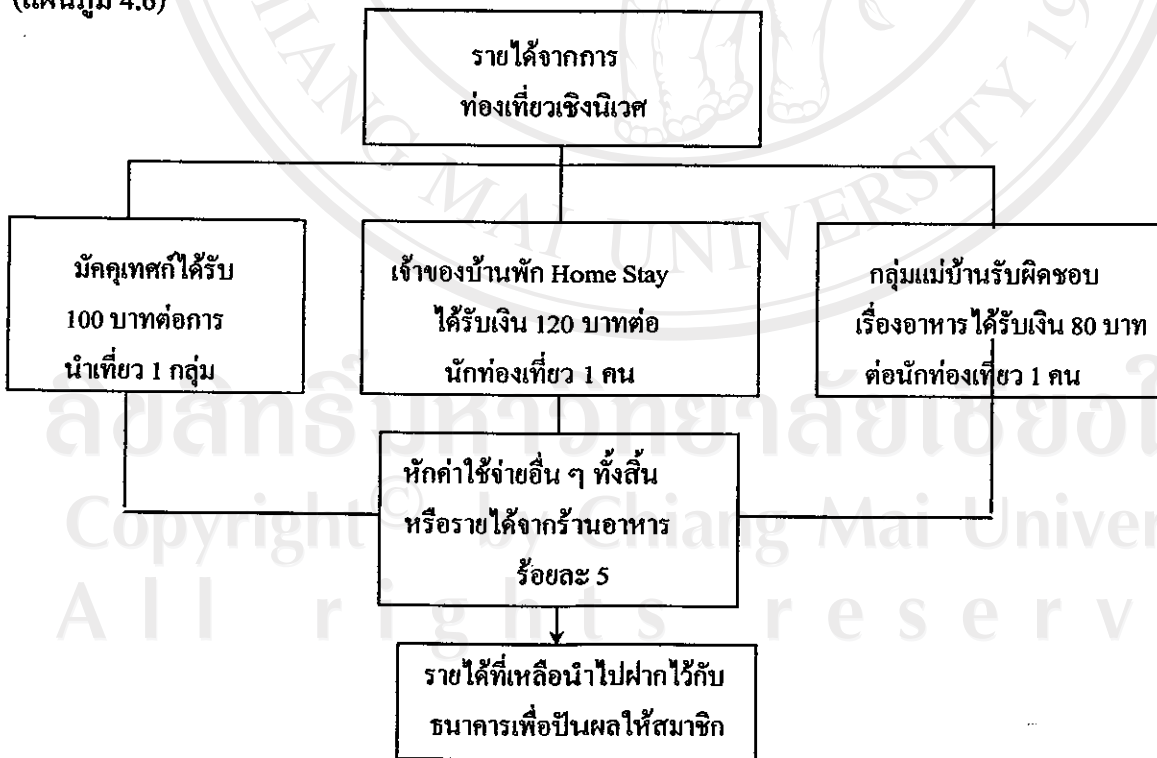
ได้แก่ เดิน/ขี่จักรยานชมวิถีชีวิต และการประกอบอาชีพของชาวบ้านชมพิพิธภัณฑ์ วัฒนธรรมการเกษตร และการละเล่นพื้นบ้าน ศึกษาชีวิตความเป็นอยู่ของเต่าปูลู ศึกษาเส้นทาง ธรรมชาติด้านาตอง ผจญภัยและศึกษาเส้นทางธรรมชาติ น้ำตกผาบ่อง+ห้วยระอา ชม หมู่บ้านจำเนียง สัมผัสชีวิตความเป็นธรรมชาติอย่างใกล้ชิด โดยพักแบบบ้าน (Home Stay) ชมและเลือกซื้อของที่ ระลึก พื้นบ้าน

หมายเหตุ : อัตราค่าบริการ 470 บาท/คน (ค่านำเที่ยว + ค่าอาหาร 3 มื้อ + ไม่รวมค่า ยานพาหนะ) การละเล่นพื้นบ้าน (เฉพาะวันเสาร์ วันอาทิตย์ และวันหยุดนักขัตฤกษ์) บริการนวด แผนโบราณ (ออกค่าใช้จ่ายเพิ่ม) บริการสถานที่กางเต็นท์ นักท่องเที่ยวมาเดินที่ตนเอง เลี้ยงแบบ ชัน โดก 15 คนขึ้นไป

การปันผลค่าตอบแทนจากรายได้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

สำหรับเกณฑ์การแบ่งปันผลประโยชน์เพื่อให้เกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชนนั้น คณะกรรมการดำเนินงานของชมรม และสมาชิกของชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เต่าปูลู บ้านนาตอง ได้ร่วมกันกำหนดกฎเกณฑ์และวิธีการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการให้บริการ การท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยว ผลจากการพูดคุยร่วมกันระหว่างสมาชิกชมรมเบื้องต้น ได้ทราบว่า ผู้ที่ ทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่นของชมรมได้รับค่าจ้างในการดำเนินงานและบริการนำเที่ยวคนละ 100 บาทต่อการนำเที่ยว 1 กลุ่มหรือคณะ หากมีนักท่องเที่ยวมาใช้บริการไม่เกิน 10 คน ทางชมรม จะจัดให้มีมัคคุเทศก์ท้องถิ่นนำเที่ยว 1 คน หากมีนักท่องเที่ยวมากกว่า 10 คน ทางชมรมจะจัดให้มี มัคคุเทศก์มากกว่า 1 คนตามความเหมาะสม เช่น นักท่องเที่ยว 15 คน หรือ 20 คน อาจใช้มัคคุเทศก์ นำเที่ยว 2 คน ทั้งนี้เพื่อให้มัคคุเทศก์ท้องถิ่นสามารถดูแลนักท่องเที่ยวและสื่อความหมายธรรมชาติและ วัฒนธรรมของชุมชนให้กับนักท่องเที่ยวอย่างทั่วถึงและชัดเจน การปฏิบัติหน้าที่จะมีการสับ เปลี่ยนหมุนเวียนกัน ส่วนการพักค้างคืนแบบ Home Stay (การพักร่วมกับเจ้าของบ้าน) เจ้าของบ้าน

จะได้รับเงินค่าบริการจำนวน 120 บาทต่อนักท่องเที่ยว 1 คน โดยแยกเป็นค่าที่พัก พร้อมอาหารเช้า 1 มื้อ ส่วนการเตรียมอาหารกลางวัน และอาหารเย็นทางชมรมได้มอบหมายให้กลุ่มแม่บ้านบ้านนาทองเป็นผู้รับผิดชอบ โดยคิดในราคาเฉลี่ย 80 บาทต่อนักท่องเที่ยว 1 คน โดยประธานกลุ่มแม่บ้านจะเป็นผู้ควบคุมการทำงานและแบ่งหน้าที่ให้การผลิตเปลี่ยนหมุนเวียนกันและได้เน้นการใช้วัตถุดิบที่ได้จากท้องถิ่น เช่น รับประทานหรือเนื้อสัตว์ที่ชาวบ้านในท้องถิ่นปลูกหรือเลี้ยงสัตว์ไว้ สำหรับการนำมาประกอบอาหารที่บ้านเพื่อสุขภาพตามความเชื่อและภูมิปัญญาของคนเฒ่าคนแก่ ถ้าเป็นนักท่องเที่ยวรวมจำนวนน้อยกว่า 15 คน ทางชมรมก็จะมอบหมายให้มัคคุเทศก์พานักท่องเที่ยวไปรับประทานอาหารในชุมชนเป็นผู้รับผิดชอบต้อนรับ โดยมีข้อตกลงว่าทางร้านขายอาหารต้องแบ่งรายได้ส่วนหนึ่งร้อยละ 5 ให้กับชมรม หากในชมรมมีหลายร้านก็จะให้การหมุนเวียนการต้อนรับ นอกจากนี้กิจกรรมต่าง ๆ ของชมรมที่ทำหน้าที่การแนะนำให้ความรู้และ การแสดง เช่น เจ้าของสวนผลไม้หรือการสาธิตหัตถกรรมจักสาน และให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสสัมผัส โดยการหัดทำลองทำด้วยตนเอง ซึ่งจะต้องจ่ายให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องด้วยตามความเหมาะสม และการพิจารณาของคณะกรรมการ รายได้ที่เหลือจากการใช้จ่ายก็จะนำมาเป็นผลกำไรของชมรม โดยให้ฝ่ายบัญชีเป็นผู้บันทึกรายรับรายจ่ายและนำเงินฝากไว้กับธนาคาร เพื่อนำมาปันผลแก่สมาชิกตามจำนวนหุ้นในการประชุมประจำปี แต่ฝ่ายบัญชีจะทำหน้าที่แจ้งรายรับรายจ่ายเป็นประจำทุก 2 เดือน (แผนภูมิ 4.6)

แผนภูมิที่ 4.6 การปันผลค่าตอบแทนจากรายได้การท่องเที่ยว

วิเคราะห์การมีส่วนร่วมของชาวบ้านทางตรงและทางอ้อม

จากการสอบถามสัมภาษณ์ชาวบ้านในชุมชนเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลทราบว่า โครงสร้างการบริหารงานของชาวบ้านในชุมชน มีการทำงานอย่างเป็นระบบโดยได้ให้ชาวบ้านทุกคนได้เข้ามามีส่วนร่วมในทุกกิจกรรมของชุมชน อย่างเช่น ในเรื่องของการบริหารและจัดการทรัพยากรธรรมชาติเช่น มีการปลูกป่าเพื่อใช้สอย มีการแบ่งเขตพื้นที่ป่าเพื่อใช้ประโยชน์และชาวบ้านนาตองมีการรวมกลุ่มดูแลป้องกันไฟป่า และการตัดไม้ทำลายป่าของชุมชน โดยมีกรมป่าไม้มาช่วยอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าไม้ โดยได้มีการรวมกลุ่มกันชื่อว่า “กลุ่มราษฎรอาสาพิทักษ์ป่า บ้านนาตอง” ซึ่งได้รับการอบรมเหมือนกับหมู่บ้านอื่น ๆ ในจังหวัดแพร่ที่อยู่ใกล้กับป่าเขตสงวน

นอกจากนี้ยังมีกลุ่มแม่บ้านทำหัตถกรรมพื้นบ้าน เช่น ช่วงเดือนมกราคม – มีนาคม ชาวบ้านจะไปตัดดอกไม้กวาดมาตากไว้เพื่อเตรียมทำไม้กวาดสำหรับไว้ใช้หรือจำหน่ายดังนั้น โดยพื้นฐานการทำงานของผู้นำชุมชนและประชาชนบ้านนาตองนั้นมีแนวโน้มที่จะได้รับการพัฒนาที่เหมาะสมได้ สำหรับเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนนาตองนั้น ชาวบ้านได้มีการรวมตัวในการสรรหามุคผลที่พอมีเวลาสำหรับทำกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้เป็นผู้นำและเป็นผู้รับผิดชอบในกิจกรรมดังกล่าว ซึ่งชาวบ้านโดยส่วนใหญ่ได้กล่าวว่า นายธีรศักดิ์ เป็นบุคคลที่มีความรับผิดชอบในหน้าที่การงาน เวลาว่างมักช่วยเหลือชุมชนโดยเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชมรมทุก ๆ กิจกรรม จึงเป็นที่เคารพนับถือของคนในชุมชน และได้รับเลือกให้เป็นผู้นำในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ดังกล่าว

จากการพูดคุยกับชาวบ้านหลาย ๆ คน ได้บอกว่าหมู่บ้านนาตองมีทรัพยากรการท่องเที่ยวอยู่แล้ว น่าจะลองทำดูเพราะไม่ต้องลงทุนอะไรมากนัก เพียงแค่หันมาช่วยกันฟื้นฟูสิ่งที่ดิ่งงามในอดีตให้กลับคืนมาใหม่ ดังนั้นชาวบ้านหลาย ๆ คนจึงเริ่มความคิดเห็นที่ตรงกัน และได้ตัดสินใจร่วมกันเลือกให้มีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในหมู่บ้านนาตองซึ่งได้รับความรู้จากนักวิจัยมหาวิทยาลัยแม่โจ้ วิทยาเขตแพร่เนื่องจากก่อนหน้าที่หมู่บ้านนาตองมีกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้มีชมรมอนุรักษ์เต่าปูลูอยู่ก่อนแล้ว การที่นำกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้าไปผสมผสานจึงไม่ใช่เรื่องยาก ปัจจุบันจึงเกิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชื่อของชมรมการท่องเที่ยวอนุรักษ์เต่าปูลู ซึ่งการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในเรื่องของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในทางตรง ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมโดยการเข้าไปดำเนินงานในตำแหน่งหน้าที่ของชมรมการท่องเที่ยวบางส่วน ซึ่งประกอบด้วยหลาย ๆ ฝ่ายด้วยกัน คือ ฝ่ายอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ฝ่ายพัฒนาและจัดการการทำเที่ยว (มัคคุเทศก์ท้องถิ่น) ฝ่ายส่งเสริมและประสานงานการท่องเที่ยว

ฝ่ายบริหารและจัดการการประชาสัมพันธ์ ซึ่งแต่ละฝ่ายมีหน้าที่แตกต่างกัน โดยได้อธิบายหน้าที่ไว้แล้วในโครงสร้างการบริหารงานของชมรม

ในทางอ้อมชาวบ้านในชุมชนบ้านนาตองได้ให้ความเป็นมิตรในฐานะของเจ้าบ้านที่ดี ความเต็มใจในการให้บริการ เช่น การให้ข้อมูลในเรื่องที่นักท่องเที่ยวไม่เคยทราบ เช่น ต้นสมุนไพรบางชนิด การบอกทางให้กับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาหมู่บ้านครั้งแรก การสอนการละเล่นพื้นบ้านให้กับนักท่องเที่ยวทั้งนี้รวมถึงการอำนวยความสะดวกในเรื่องสิ่งของเครื่องใช้ให้กับนักท่องเที่ยว รวมถึงพาหนะสำหรับการเดินทางกลับของนักท่องเที่ยว

จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านในชุมชนบ้านนาตอง โดยเฉพาะคณะกรรมการชมรมการท่องเที่ยว ทำให้ผู้ศึกษาทราบว่าประชาชนในชุมชนได้ให้ความร่วมมือและเล็งเห็นความสำคัญในการมีส่วนร่วมเป็นอย่างมาก ซึ่งสามารถทราบได้จากการเข้าประชุมของหมู่บ้านในแต่ละครั้ง ซึ่งการเข้าประชุมหมู่บ้านในแต่ละครั้งนั้นนอกจากมีประชาชนโดยทั่วไปแล้ว คณะกรรมการของชมรมในแต่ละครั้งก็ได้มีการเข้าประชุมเช่นกัน ถึงแม้ว่าการเข้าประชุมทุกครั้งจะอยู่ไม่ครบทุกฝ่ายก็ตาม ขึ้นอยู่กับเวลาและภาระหน้าที่ของชาวบ้านที่มีอยู่เช่นการประชุมการอบรมทำบัญชีเบื้องต้นของหมู่บ้านฝ่ายมักดูแลที่ท้องถิ่น ไม่ได้เข้าประชุม เพราะต้องเก็บเมียงไว้ขายดังนั้นถ้า คิดในลักษณะของเปอร์เซ็นต์ การมีส่วนร่วมของชาวบ้านนาตองน่าจะอยู่ที่ 80% ของจำนวนคนทั้งหมู่บ้าน

ในด้านของภาครัฐได้เข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ และดูแลเรื่องงบประมาณเป็นส่วนใหญ่ แต่ด้วยระบบโครงสร้างของกฎหมายไทย การเข้าไปพัฒนาของรัฐบาลในชุมชนบ้านนาตองจึงไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร จึงเป็นเหตุให้ปัจจุบันชุมชนบ้านนาตองเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีคนรู้จักกันน้อยมาก

4.3 เพื่อศึกษาผลกระทบที่ชุมชนได้รับจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

4.3.1 วิเคราะห์กลุ่มชาวบ้านผู้ได้รับประโยชน์และเสียประโยชน์

จากการสังเกตและการสัมภาษณ์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากภาคสนามในครั้งนี้ ทำให้เราได้ทราบว่ามียุทธศาสตร์หลาย ๆ ฝ่ายที่ได้รับผลประโยชน์จากกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหมู่บ้านนาตองและมีคนจำนวนหนึ่งที่เป็นฝ่ายเสียประโยชน์จากกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหมู่บ้านนาตอง ณ ปัจจุบันนี้ แต่ถึงอย่างไรก็ตามกลุ่มผู้ได้ประโยชน์และกลุ่มผู้เสียประโยชน์อาจจะเป็นกลุ่มเดียวกันหรือแยกกลุ่มกันก็ได้

ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เต่าป่า

ได้ประโยชน์ : เนื่องจากนักท่องเที่ยวต้องติดต่อประสานงานกับชมรมโดยตรง ดังนั้น รายได้เกี่ยวกับรายการนำเที่ยวจึงตกอยู่กับชมรมการท่องเที่ยว บุคคลในชมรมที่ได้รับรายได้โดยตรง คือ มัคคุเทศก์ท้องถิ่นได้รับค่าตอบแทนเป็นเงิน 100 บาทต่อการนำเที่ยว 1 กลุ่ม ซึ่งไม่เกิน 10 คน ถ้ามีนักท่องเที่ยว 15 คนหรือ 20 คน ก็อาจใช้มัคคุเทศก์ 2 คน

นอกจากนั้นรายได้จากการท่องเที่ยวที่เหลือจากการหักค่าใช้จ่ายทั้งหมดได้ถูกฝ่ายบัญชีบันทึกรายจ่ายและนำเงินฝากไว้กับธนาคารเพื่อนำมาเป็นผลแก่สมาชิกตามจำนวนหุ้นในการประชุมประจำปี และฝ่ายบัญชีจะทำหน้าที่แจ้งรายรับรายจ่ายเป็นประจำทุก ๆ 2 เดือน

เสียประโยชน์ : ถึงแม้ว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะสร้างรายได้ให้แก่สมาชิกของชมรมการท่องเที่ยว แต่ก็นับว่ารายได้ที่ได้มาเป็นเพียงแค่อำนาจเสริมเท่านั้น เพราะสมาชิกของชมรมส่วนใหญ่จะเป็นชาวบ้านที่อยู่ในชุมชนและมีอาชีพหลักเป็นเกษตรกร ดังนั้น ในช่วงฤดูการเก็บผลผลิตทางการเกษตร ชาวบ้านที่เป็นสมาชิกของชมรมจำเป็นต้องแบ่งเวลาจากเดิมมาดูแลเรื่องการท่องเที่ยว ทำให้เวลาที่ใช้ในการเก็บเกี่ยวผลผลิตลดลง ซึ่งจากการสอบถามชาวบ้านก็ได้รับการยอมรับว่าจำเป็นต้องให้เวลากับนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวหมู่บ้าน เพราะกลัวว่าถ้าทางหมู่บ้านดูแลไม่ดี นักท่องเที่ยวจะไม่มาอีก

เจ้าของบ้านพัก Home stay

ได้ประโยชน์ : ถือว่าเป็นกลุ่มที่ได้รับประโยชน์โดยตรงจากนักท่องเที่ยว ในกรณีที่นักท่องเที่ยวต้องการมาเที่ยวชมหมู่บ้านหลายวัน ทางชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เต่าป่า จะจัดบ้านพักให้กับนักท่องเที่ยว ซึ่งบ้านพักที่จัดให้ไว้กับนักท่องเที่ยวนั้น ทางชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เต่าป่าจะเน้นถึงความเหมาะสม และความต้องการของนักท่องเที่ยว เช่น จำนวนระยะเวลาที่ต้องการพักของนักท่องเที่ยว จำนวนนักท่องเที่ยวที่ต้องการพัก ลักษณะของที่พักที่เข้าพัก รวมถึงความต้องการในเรื่องของสิ่งอำนวยความสะดวก

รายได้จากการพักแบบ Home stay เจ้าของบ้านพักจะได้ค่าตอบแทนเป็นจำนวนเงิน 120 บาทต่อนักท่องเที่ยวหนึ่งคน พร้อมอาหารเช้า 1 มื้อ ซึ่งรายได้ที่เจ้าของบ้านพักได้นั้นไม่ต้องแบ่งรายได้ให้กับทางชมรมการท่องเที่ยวแต่อย่างใด

เสียประโยชน์ : การเปิดบ้านพัก Home stay ให้กับนักท่องเที่ยวถือว่าสร้างรายได้อีกทางให้กับเจ้าบ้าน แต่จากการสอบถามเจ้าของบ้านพัก Home stay หลาย ๆ หลังบอกว่า แรกๆก็คิดว่า การที่เปิดบ้านพักให้กับนักท่องเที่ยวจะเป็นการเปิดทางให้กับพวกมีอาชีพที่อยู่ในลักษณะของนักท่องเที่ยว เจ้าของบ้านพักต้องระมัดระวังตลอด ยิ่งบ้านไหนมีลูกเล็ก ๆ หรือลูกสาวต้อง

ระมัดระวังเป็นพิเศษเพราะคนสมัยนี้ไวใจไม่ค่อยได้ ทำให้เวลาอยู่กับนักท่องเที่ยวที่มาพักเกิดความ
ระแวงตลอด

กลุ่มแม่บ้านบ้านนาตอง

ได้ประโยชน์ : กลุ่มแม่บ้านจะเป็นผู้รับผิดชอบในเรื่องของอาหารกลางวัน และอาหาร
เย็น ซึ่งประธานกลุ่มแม่บ้านจะเป็นผู้ควบคุมการทำอาหารและแบ่งหน้าที่ให้การผลิตเปลี่ยน
หมุนเวียนกันและได้เน้นการใช้วัตถุดิบที่ได้จากท้องถิ่น เช่น รับประทานผัก หรือเนื้อสัตว์ที่ชาวบ้านใน
ท้องถิ่นปลูกหรือเลี้ยงสัตว์ไว้ สำหรับการนำมาประกอบอาหารพื้นบ้านเพื่อสุขภาพตามความเชื่อ
และภูมิปัญญาของคนแต่ละคนแก่ ซึ่งทางกลุ่มแม่บ้านได้คิดในราคาเฉลี่ย 80 บาทต่อนักท่องเที่ยว
1 คน

จากการที่สัมภาษณ์กลุ่มแม่บ้านดังกล่าว ทำให้เราทราบว่าโดยปกติแล้วกลุ่มแม่บ้านจะใช้
เวลาว่างกับการปักผ้าเป็นส่วนใหญ่ การที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้าน รู้สึกดีใจมากและยินดีที่
จะดูแลนักท่องเที่ยวในเรื่องของอาหาร และถ้านักท่องเที่ยวสนใจเรื่องการปักผ้าก็ยินดี ที่จะแนะนำ
ให้ ดังนั้นจะเห็นว่ากลุ่มแม่บ้านนาตองจะเป็นกลุ่มที่ได้รับผลประโยชน์อย่างเดียว

ร้านอาหารและร้านค้า

ได้ประโยชน์ : ในกรณีที่นักท่องเที่ยวมีจำนวนน้อย มักเทศก์จะนำนักท่องเที่ยวมารับ
ประทานอาหารที่ร้านอาหารในหมู่บ้าน ซึ่งปัจจุบันในหมู่บ้านมีร้านอาหารที่ขายอาหารตามสั่ง
2 ร้าน อาหารแต่ละอย่างในร้านจะขายในราคา 15 บาท ซึ่งถือว่าจากการท่องเที่ยวดังกล่าวทำให้
ร้านอาหารขายดีกว่าแต่ก่อน

เสียประโยชน์ : ในจำนวนรายได้ที่ร้านอาหารและร้านค้าได้รับจากนักท่องเที่ยวนั้น
ทางร้านอาหารต้องแบ่งรายได้ส่วนหนึ่งคือ ร้อยละ 5 ให้กับชมรมการท่องเที่ยว เหตุเพราะว่าถือเป็น
รายได้ที่ทางชมรมควรได้รับในเรื่องของอาหาร เพราะถ้านักท่องเที่ยวมีจำนวนมาก กลุ่มแม่บ้านจะ
รับผิดชอบเรื่องอาหารเอง ดังนั้น เรื่องค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับอุปกรณ์และวัตถุดิบทางอาหารชมรมจะเป็น
ผู้ออกค่าใช้จ่ายเอง

รถโดยสารสาธารณะ

ในกรณีที่นักท่องเที่ยวไม่มีรถส่วนตัว นักท่องเที่ยวจำเป็นต้องเหมารถโดยสารสาธารณะ
เพื่อขึ้นไปยังหมู่บ้าน ในราคา 350 บาทต่อ 1 คัน ซึ่งรถโดยสารสาธารณะในจังหวัดแพร่จะมี
หลายคิว อาทิ คิวรอบเวียง คิวร่องกวาง คิวช่อแฮ ซึ่งแต่ละคิวจะจอดรถใกล้กับสถานที่ราชการ เช่น
คิวร่องกวางสามารถขึ้นที่หน้าโรงเรียนพิริยาลัย คิวรถรอบเวียงจะใช้เส้นทางเฉพาะใน ตัวเมือง
จังหวัดแพร่ ส่วนคิวรถช่อแฮจะจอดที่หน้าโรงพยาบาลแพร่ ซึ่งจากการถามคนขับรถโดยสาร
ทราบว่าโดยปกติจะมีนักท่องเที่ยวโดยสาร ไปไหว้พระธาตุช่อแฮเกือบทุกวัน แต่นานๆ ครั้งจะมีการ

เหมารถไปที่หมู่บ้านนาทอง เพราะว่าหมู่บ้านตั้งอยู่ไกล และเส้นทางคมนาคมยังไม่ดี เป็นลูกรัง ถ้าขับไม่ชำนาญก็จะเกิดอันตรายได้โดยง่าย ส่วนใหญ่แล้วนักท่องเที่ยวจะเข้าไปเที่ยวในช่วงฤดูหนาวมากกว่าฤดูอื่น

จากกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ที่ได้กล่าวในรายละเอียดข้างต้น เป็นกลุ่มที่สามารถระบุส่วนได้ – ส่วนเสียอย่างชัดเจนได้ เพราะจากการที่ได้พูดคุยกับชาวบ้าน ทำให้เราทราบว่าบางกลุ่มที่ทำเกษตร ไม่ว่าจะเป็นเพียงทำนา ทำสวนเมือง ได้บอกกับเราว่าเมื่อก่อนตอนที่ไม่มีการท่องเที่ยวเข้ามาทางเดินในบริเวณเกษตรทำเพียงแค่ออกเดินได้ ไม่มีการพินิจพิเคราะห์มากนัก เพราะเดินเองใช้เอง ไม่ต้องกลัวว่าการเกษตรจะได้รับความเสียหายอะไร ปลอ่ยให้เป็นไปตามธรรมชาติ ประมาณ 2 – 3 วันถึงจะเข้าไปดูสวนดูนาสักที แต่เมื่อมีการท่องเที่ยวเข้ามาชาวบ้านที่เป็นเกษตรกรต้องทำทางให้กว้างขึ้นไว้สำหรับเป็นเส้นทางศึกษาธรรมชาติด้วย ซึ่งหมายถึงต้องมีการถากถางพื้นที่ในการสร้าง บางครั้งต้องขอมถอนดินเมื่อยางคันออก อีกทั้งเจ้าของสวนหรือเจ้าของนาต้องเข้ามาดูแลทุกวัน เพราะกลัวว่าการรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของนักท่องเที่ยวจะทำให้ต้นไม้ถูกเค็ดตัดมือไปด้วยหรือถูกการเหยียบย่ำโดยไม่ตั้งใจ ซึ่งทำให้เจ้าของสวนและเจ้าของพื้นที่นาต้องสอดส่องและดูแลพื้นที่การเกษตรของตนเองอยู่เสมอ

4.3.2 ผลกระทบจากการท่องเที่ยวต่อเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

4.3.2.1 ผลกระทบจากการท่องเที่ยวต่อเศรษฐกิจ

1) ผลทางด้านบวกของการท่องเที่ยวต่อเศรษฐกิจ

1.1 การเพิ่มขึ้นของรายได้และอาชีพเสริม

จากการศึกษาพบว่าชาวบ้านที่เข้ามามีส่วนร่วมกับกิจกรรมการท่องเที่ยวในหมู่บ้านมีรายได้และมีอาชีพเสริม ทำให้เกิดความพึงพอใจในการปฏิบัติการกิจและรายได้ที่ได้รับจากการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นแม่บ้าน มีคฤหบดีท้องถิ่น ผู้ดูแล เจ้าของบ้านพัก เจ้าของยานพาหนะ ตลอดจนผู้จำหน่ายผลิตผลจากเมืองต่างยอมรับว่ารายได้ที่ได้รับทำให้ตนพออยู่ได้และมีความปรารถนาที่จะเห็นการพัฒนา และความมั่นคงถาวรของกิจการจนถึงรุ่นลูกของตน แม้ว่ารายได้ต่อเดือนของพวกเขาเมื่อเปรียบเทียบกับรายได้ผู้ประกอบการท่องเที่ยวในตัวเมืองจะห่างไกลกันก็ตาม แต่คนกลุ่มนี้ก็มีความภาคภูมิใจในการประกอบอาชีพในท้องถิ่นของคนประกอบกับความปรารถนาอยู่อย่างประหยัด จ่ายเฉพาะค่าใช้จ่ายที่จำเป็นจริง ๆ เท่านั้น เช่น ผ่อนรถจักรยานยนต์ หรือส่งเสียให้ลูกได้เล่าเรียนหนังสือในเมือง จากปัจจัยหรือองค์ประกอบหลาย ๆ อย่างของชุมชนสามารถเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวให้ชุมชนอยู่อย่างสมถะที่สุด เช่น ความเชื่อและวัฒนธรรมท้องถิ่นของตน จากการพูดคุยสัมภาษณ์กับชาวบ้านทำให้เราได้รู้ว่าเด็กตั้งแต่ระดับประถมปลาย มัธยม จนถึงผู้ใหญ่

ผู้เช่าผู้แก่ ทุกคนจะภาคภูมิใจกับการทำนา การปลูกข้าว การถ่ายทอดวัฒนธรรมในครอบครัวจากคนรุ่นหนึ่งถึงอีกรุ่นหนึ่งยังมีความเหนียวแน่นในชุมชน และพวกเขาก็มีความสุขกับการอาศัยอยู่ในชุมชนของตนเองทำให้

1.2 เพิ่มรายได้ต่อหัวของชุมชนท้องถิ่น

เมื่อชุมชนได้รับรายได้จากการท่องเที่ยวมาก ทำให้รายได้ต่อหัวของประชากรในชุมชนเพิ่มสูงขึ้น ซึ่งเป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่าชาวบ้านมีความเป็นอยู่ดีขึ้น

1.3 เกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชน

เมื่อชุมชนท้องถิ่นมีการสร้างอาชีพและการจ้างงานเพิ่มขึ้นก่อให้เกิดผลในการกระจายรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่นเนื่องจากนักท่องเที่ยวได้นำเงินไปใช้จ่ายใช้สอยซื้อสินค้าและบริการการท่องเที่ยวจากชุมชนท้องถิ่น ทำให้ชุมชนมีรายได้ อันเป็นการกระจายรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่นทางหนึ่ง

1.4 มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ

เมื่อมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้น โครงสร้างเศรษฐกิจของชุมชนมีการเปลี่ยนไปจากที่เคยเป็นเศรษฐกิจการเกษตร เริ่มมีการลงทุน ผลิตสินค้าและบริการ จนกลายเป็นเศรษฐกิจการท่องเที่ยว

2) ผลทางด้านลบของการท่องเที่ยวต่อเศรษฐกิจ

2.1 เกิดปัญหารายได้เป็นฤดูกาล

การท่องเที่ยวในชุมชนไม่สามารถสร้างรายได้สม่ำเสมอตลอดปี เนื่องจากเป็นกิจกรรมตามฤดูกาล จึงทำให้ในช่วงที่ไม่ใช่ฤดูกาลท่องเที่ยวเป็นช่วงที่ไม่มีรายได้หรือมีรายได้น้อย

2.2 เกิดค่าใช้จ่ายในการจัดระเบียบชุมชน

ปัญหาค่าใช้จ่ายที่เห็นได้ชัด คือ ค่าซ่อมแซมบูรณะ ความเสียหายของทรัพยากรการท่องเที่ยว ค่าใช้จ่ายในการจัดหาสาธารณูปโภคที่เพิ่มขึ้น สำหรับนักท่องเที่ยว

4.3.2.2 ผลกระทบการท่องเที่ยวต่อสังคมชุมชน

1) ผลกระทบด้านบวกของการท่องเที่ยวต่อสังคมชุมชน

1.1 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดประโยชน์ในการสร้างความสะอาดสบาย

มีกิจการสาธารณูปโภคและสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว สำหรับบริการนักท่องเที่ยวทำให้คนในชุมชนท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์จากการใช้ประโยชน์ในกิจการสาธารณูปโภคและสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวเหล่านั้น

1.2 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดประโยชน์ในการยกมาตรฐานการครองชีพ

สืบเนื่องจากผลกระทบด้านบวกของการท่องเที่ยวต่อเศรษฐกิจ ชุมชนท้องถิ่น ทำให้เกิดการจ้างงานและการกระจายรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่นทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งนี้เมื่อคนในชุมชนท้องถิ่นเหล่านี้เมื่อมีอาชีพก็มีรายได้และอำนาจในการจับจ่ายใช้สอยซื้อสินค้าและบริการที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตที่ดีขึ้น นอกจากนี้ยังสามารถซื้อสินค้าและบริการอำนวยความสะดวกให้แก่ชีวิตมากขึ้น ซึ่งจะบ่งบอกถึงคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนท้องถิ่นที่ดีขึ้นกว่าเดิม

1.3 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดประโยชน์ในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว

เมื่อมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในชุมชนย่อมก่อให้เกิดการสร้างงานและจ้างงานในชุมชนท้องถิ่น ทำให้มีผู้ประกอบการอาชีพในธุรกิจท่องเที่ยวมากขึ้น ผู้ประกอบการอาชีพในธุรกิจท่องเที่ยวเหล่านี้ต้องการความมั่นคงของครอบครัว ซึ่งถือว่าการท่องเที่ยวเป็นรายได้เสริมให้กับผู้ประกอบการเกษตรที่มีอยู่เดิม จึงมีแนวโน้มที่จะให้ขนาดของครอบครัวเล็กลง อันเป็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางครอบครัวของชุมชนท้องถิ่น แม้ว่าคนที่แต่งงานแล้วและอยู่ในวัยเจริญพันธุ์ก็ประสงค์จะใช้แรงงานหารายได้ สร้างความมั่นคงให้แก่ครอบครัวก่อนโดยชะลอการมีบุตรไว้ระยะหนึ่ง

1.4 ลดการย้ายถิ่น ช่วยสร้างงาน และการพัฒนาสู่การเป็นชุมชน

มีหนุ่มสาวบางคนที่กลับมาอยู่ในหมู่บ้านและได้เข้าร่วมทำงานกับการท่องเที่ยวในชุมชน พวกเขารู้สึกพอใจกับงานและรายได้ แม้บางคนจะเคยผ่านงานในเมืองใหญ่มาแล้วก็ตาม พวกเขาปรารถนาที่จะได้รับการฝึกฝนเพิ่มขึ้นและต้องการให้การท่องเที่ยวดำเนินต่อไป สำหรับมัคคุเทศก์ท้องถิ่นได้บอกว่าบางคนที่มีลูกชาย-หญิงหรือวัยกำลังทำงาน ถ้าการท่องเที่ยวในชุมชนดีขึ้นเรื่อย ๆ ก็จะทำให้ลูกกลับมาทำงานที่นี่ สำหรับเกษตรกรในชุมชนได้ให้สัมภาษณ์ว่า ภายหลังจากที่หมดหน้าการทํานาก็มีรายได้จากการท่องเที่ยวเป็นอาชีพเสริม ทำให้ ตอนนี้มี ความเป็นอยู่ดีขึ้น แม้ว่ารายได้จากการท่องเที่ยวที่ได้รับจะน้อย แต่ก็สามารถให้มีกินในวันหนึ่ง ๆ ได้

1.5 ก่อให้เกิดประโยชน์ในการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างนักท่องเที่ยวกับ

ชุมชนเมื่อมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน นับเป็นโอกาสที่ดีที่ได้มีการไปมาหาสู่และคบค้าสมาคมกันขึ้นระหว่างนักเรียนกับประชาชน ชุมชนท้องถิ่น ทำให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและสิ่งอื่น ๆ ต่อกัน ยังผลให้เกิดสัมพันธภาพที่ดี และความเข้าใจอันดีระหว่างประชาชนในชุมชนท้องถิ่นกับนักท่องเที่ยว

1.6 ก่อให้เกิดการสร้างความสัมพันธ์กันภายในหมู่บ้าน

เมื่อมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเที่ยวในชุมชนท้องถิ่น ทำให้ชุมชนเกิดความรู้สึกรักภาคภูมิใจ ตระหนักในคุณค่าความรัก และความห่วงใยทรพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่น ส่งผลให้เกิดความสัมพันธ์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชุมชนท้องถิ่นในการร่วมมือร่วมใจกันเพื่อพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวของตนให้อยู่สืบไป

1.7 ก่อให้เกิดประโยชน์ในการสร้างการศึกษาแก่ชุมชน

เมื่อมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในชุมชนท้องถิ่นย่อมทำให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นมีความต้องการด้านการศึกษามากขึ้น ทำให้คนในชุมชนมีโลกทัศน์กว้างขึ้น นอกจากนี้ความรู้และประสบการณ์สามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตในสังคม เพื่อให้การดำเนินชีวิตของสังคมชุมชนท้องถิ่นมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

1.8 ก่อให้เกิดการเสริมสร้างความปลอดภัยแก่ชุมชน

เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนท้องถิ่น ทำให้ชุมชนท้องถิ่นได้รับการช่วยเหลือส่งเสริมให้พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวจึงต้องมีมาตรการเสริมสร้างความปลอดภัยให้แก่ชุมชน เพราะการท่องเที่ยวมีความอ่อนไหวมาก นักท่องเที่ยวจะเลือกเดินทางท่องเที่ยวในชุมชนได้อย่างมั่นใจ ถ้ามีการเสริมสร้างให้มีความปลอดภัยที่ดี

1.9 สร้างการพัฒนาเพิ่มความช่วยเหลือสู่ชุมชน

การท่องเที่ยวของชุมชนได้ช่วยให้ชุมชนเป็นที่รู้จักของบุคคลและหน่วยงานมูลนิธิต่าง ๆ ที่แวะเวียนมาเยี่ยมชมหมู่บ้าน ได้เกิดการแลกเปลี่ยนพูดคุยและจบลงด้วยการให้ความช่วยเหลือด้วยเช่นกัน เช่น การบริจาคหนังสือในห้องสมุดของโรงเรียน สิ่งเหล่านี้นับเป็นประโยชน์สำหรับชุมชนที่ยังขาดแคลนซึ่งสามารถช่วยลดความรู้สึกลดด้านและเพิ่มความเป็นมิตรให้กับชุมชน

2) ผลกระทบด้านลบของการท่องเที่ยวต่อสังคม

2.1 ก่อให้เกิดปัญหาการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและค่านิยมของสังคม

เนื่องสังคมของชุมชนเป็นสังคมชนบทที่เรียบง่าย เมื่อมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปท่องเที่ยว เป็นเหตุให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นเกิดความชื่นชม และเลียนแบบเอาอย่างนักท่องเที่ยว ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและค่านิยมที่มีมาแต่เดิม เช่น การเปลี่ยนแปลงค่านิยมในการบริโภค การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้หากมองให้ไกลแล้วก็จะเป็นการทำลายเอกลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่นอันเป็นเสน่ห์ที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว และนอกจากนี้ยังเป็นการใช้ชีวิตอย่างฟุ้งเฟ้อ ไม่ประหยัด สร้างปัญหาแก่สังคมในระยะยาว

2.2 ก่อให้เกิดปัญหาความไม่เป็นธรรมในสังคมของชุมชนท้องถิ่น

เมื่อชุมชนท้องถิ่นมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นย่อมนำมาสู่การปรับปรุงด้านสาธารณูปโภคและสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวได้มากขึ้นและทันสมัยขึ้น เพื่อสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว ก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรม คนในชุมชนบางกลุ่มอาจ ไม่ได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวหรือได้รับผลประโยชน์น้อย ทำให้เกิดการต่อต้านและความเป็นมิตรกับนักท่องเที่ยว

2.3 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาการเปลี่ยนแปลงอุปนิสัยอันดี

นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาในชุมชน ทำให้ชาวบ้านในชุมชนบางส่วนมองเห็นความแตกต่างการดำรงชีวิตของตน เมื่อเปรียบเทียบกับนักท่องเที่ยวโดยเห็นว่า นักท่องเที่ยวเป็นผู้มีฐานะดี จึงมุ่งหวังหากำไรจากนักท่องเที่ยวมากเกินไป โดยไม่คำนึงถึงคุณธรรมและคุณค่าแห่งความเป็นมิตรที่ควรมีความเอื้ออารีต่อนักท่องเที่ยวซึ่งเป็นอุปนิสัยพื้นฐานของ คนไทย

2.4 ก่อให้เกิดความเอารัดเอาเปรียบและความหลอกลวง

ชาวบ้านบางคนอาจเกิดความโลภ ต้องการกอบโกย มุ่งเอารัดเอาเปรียบนักท่องเที่ยว โดยเห็นประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม และคิดค่ากำไรเกินควร อาจมีการหลอกลวงหรือฉ้อโกงนักท่องเที่ยวด้วยการขายสินค้าและบริการที่มีคุณภาพต่ำ

2.5 ขาดความอิสระในการใช้พื้นที่และรบกวนความเป็น “ส่วนตัว”

ผลกระทบด้านลบในประเด็นนี้อาจจะไม่รุนแรงนัก แต่ก็ส่งผลกระทบกับชุมชนที่เคยอยู่อย่างสงบและความเป็นอิสระจากบุคคลภายนอกมาเป็นเวลานาน แม้ว่าจะมีการจัดโปรแกรมหรือกิจกรรมให้กับนักท่องเที่ยวให้มีโอกาสรบกวนชาวบ้านน้อยที่สุดก็ตาม จากการอยู่ในรูปแบบดั้งเดิม กล่าวว่า เดิมทีจะเปิดบ้านบ้านพูดคุยกับแม่เต่า (อายุ 75 ปี) เพียงลำพัง ไม่เคยรู้สึกกลัว แต่เดี๋ยวนี้ถ้ามีคนแปลกหน้าเข้ามาพูดคุยก็จะรีบปิดบ้าน หลังจากที่มีการทักทายกันนิดหน่อย จากการพูดคุยโดยส่วนใหญ่แล้วกลุ่มแม่บ้านจะตอบว่าไม่รังเกียจที่จะเห็นนักท่องเที่ยวเดินไปมาในหมู่บ้าน

4.3.2.3 ผลกระทบการท่องเที่ยวต่อวัฒนธรรมชุมชน

1) ผลกระทบด้านบวกของการท่องเที่ยวต่อวัฒนธรรมชุมชน

1.1 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดประโยชน์ในการใช้วัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นเป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ก่อนที่นักท่องเที่ยวจะเดินทางเข้ามาเที่ยวชุมชน จะต้องมีทรัพยากรทางการท่องเที่ยวซึ่งเป็นสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเยี่ยมชมวัฒนธรรมนับเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชม เช่น ประเพณีต่าง ๆ ในชุมชน

1.2 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดประโยชน์ในการสร้างความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวกับวัฒนธรรมของชุมชนเมื่อมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาชุมชน นักท่องเที่ยวมีโอกาสได้พบเห็นวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่นนั้น ย่อมก่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีและวิถีชีวิตที่แตกต่างกันไปของแต่ละชุมชนท้องถิ่นดีขึ้น

1.3 เพิ่มความรู้สึกหวงแหนปกป้องและรักษาวัฒนธรรม

เมื่อไม่มีคนแปลกถิ่นแปลกหน้าเข้ามาในหมู่บ้าน ชุมชนไม่ได้รู้สึกต้องระมัดระวังกับพฤติกรรมหรือขนบธรรมเนียมประเพณีของตนมากนัก แต่เมื่อมีคนมาต้องสังเกต จึงเกิดความระวังขึ้น เกรงจะเกิดการเข้าใจผิด ดังนั้นเมื่อมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในหมู่บ้านอย่างน้อยที่สุดชาวบ้านก็ได้ตื่นตัว ช่วยกันสอดส่องดูแลเรื่องราวความเป็นไปต่าง ๆ ให้ผู้คนในหมู่บ้านตั้งอยู่ในสิ่งที่ถูกต้องควร ในการประชุมแต่ละครั้งชาวบ้านจะนำปัญหาที่พบเห็นมาพูดคุยในที่ประชุม ส่วนประเพณีการผูกข้อมือในโอกาสต่าง ๆ โดยให้นักท่องเที่ยวได้รู้จักและได้เข้าร่วม รวมถึงการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นต่าง ๆ โดยผู้มีความชำนาญกว่าหรือผู้อาวุโสกว่าถ่ายทอดให้รุ่นน้องได้เข้าใจและสนใจต่อไปยังบุคคลภายนอก

1.4 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดประโยชน์ในการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมอันดีระหว่างชุมชน ย่อมก่อให้เกิดความรู้สึที่ดีต่อกันระหว่างชาวบ้านกับนักท่องเที่ยว อันเป็นการส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมที่ดีซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการฝึกหัดเรียนรู้ภาษาที่แตกต่างกัน ทำให้เกิดการยอมรับว่าต่างก็มีศาสนาและวัฒนธรรมที่ดีงาม

1.5 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดประโยชน์ในการร่วมมือร่วมใจในการอนุรักษ์วัฒนธรรม สืบเนื่องจากการท่องเที่ยวก่อให้เกิดความรัก ความหวงแหน และความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมประเพณีแก่ชุมชน ย่อมส่งผลให้เกิดความร่วมมือร่วมใจในการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนอย่างพร้อมเพรียง

2) ผลกระทบด้านลบของการท่องเที่ยวต่อวัฒนธรรมชุมชน

2.1 ก่อให้เกิดปัญหาการขัดแย้งทางวัฒนธรรมระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชน

บางครั้งนักท่องเที่ยวก็ไม่เข้าใจถึงวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณีในชุมชน ด้วยเพราะการเปลอเรือหรือรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ซึ่งปฏิบัติด้วตามความเคยชินจนกลายเป็นผิดกาลเทศะหรือลบหลู่จารีตประเพณีท้องถิ่น ทำให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นเกิดความไม่พอใจ

2.2 ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงค่านิยมทางวัฒนธรรม

การที่นักท่องเที่ยวได้นำความเจริญเข้าสู่ชุมชนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและค่านิยมทางวัฒนธรรมที่มีมาแต่ดั้งเดิม เช่น การเปลี่ยนแปลงการแต่งกายพื้นเมืองมาเป็นสมัยใหม่ นอกจากนี้ยังทำให้คนในชุมชนท้องถิ่นเป็นผู้มุ่งหาแต่ประโยชน์จากนักท่องเที่ยว โดยไม่คำนึงถึงคุณค่าแห่งความเป็นมิตรและความเอื้ออาทร อันเป็นประเพณีที่ดั้งเดิมของชุมชนท้องถิ่น

2.3 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการทำลายศิลปวัตถุของชุมชน

เมื่อมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนอาจไม่รู้คุณค่าของศิลปวัตถุของชุมชนท้องถิ่นและมีการทำลายศิลปวัตถุของชุมชนท้องถิ่นโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ เช่น การขีดเขียนบนศิลปวัตถุต่าง ๆ

4.3.2.4 ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อสิ่งแวดล้อมของชุมชน

จากข้อมูลในการสังเกตและสัมภาษณ์จากชาวบ้านในชุมชนบ้านนาตอง เจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล ผู้นำชุมชน รวมถึงนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในช่วงที่ ผู้ศึกษาได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลอยู่นั้น ทำให้ทราบว่าชุมชนบ้านนาตองนี้เป็นชุมชนที่อยู่ใกล้ชิดและมีความผูกพันกับป่าไม้เป็นอย่างมาก เนื่องจากการดำเนินชีวิตของชาวบ้านส่วนใหญ่ต้องพึ่งพิงและอาศัยธรรมชาติตลอดมาตั้งแต่เกิดจนกระทั่งถึงวาระสุดท้ายของชีวิต ป่าไม้ของบ้านนาตอง ยังมีสภาพป่าดิบแล้งและป่าเบญจพรรณที่ค่อนข้างสมบูรณ์ อีกทั้งวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของชาวบ้านที่นี้ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการเกษตร เช่น การทำสวนเมี่ยง การทำสวนผลไม้ เช่น ลองกอง มะม่วง กระท้อน นอกจากนี้ยังมีการปลูกผักสวนครัวตามครัวเรือนมีการปลูกกาแฟและการเก็บของป่าตามฤดูกาลเพื่อยังชีพ เช่น เห็ดชนิดต่าง ๆ หน่อไม้ ผักผลไม้บางชนิด เช่น มะขามป้อม มะไฟป่า และพืชสมุนไพร หรือพวกแมลงจำพวกหนอนไม้ไผ่ หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า หนอนรดควน ซึ่งการดำเนินชีวิตแบบถวิลได้รับการสืบทอดจากภูมิปัญญาของคนเฒ่าคนแก่และได้รับการสั่งสมจนสามารถถ่ายทอดมายังรุ่นปัจจุบัน ได้ใช้ประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตอันมีค่าและควรค่าแก่การศึกษาเรียนรู้ถึงสิ่งดีงามและยังได้รับการยืนยันจากผู้นำชุมชนพร้อมกับผู้อาวุโส ทรัพยากรการท่องเที่ยวยังคงมีให้เห็นและสามารถให้นักท่องเที่ยวเข้ามาสัมผัสเรียนรู้ได้โดยไม่ผิดต่อขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชน ซึ่งนับได้ว่าเป็นผลดีที่ได้รับความรู้เพิ่มขึ้น ซึ่งพอจะสรุปออกมา

1) ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อสิ่งแวดล้อมด้านบวก

1.1 เป็นสนามแนะนำระบบนิเวศธรรมชาติและปลูกจิตสำนึกให้กับเยาวชนและบุคคลต่อไป

นักท่องเที่ยวยุคใหม่ส่วนใหญ่ที่มาท่องเที่ยว ณ ที่แห่งนี้ จะเป็นผู้ที่สนใจในธรรมชาติเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว นักท่องเที่ยวที่มาจะได้รับการแนะนำให้ความรู้จากผู้สื่อ ความหมายธรรมชาติ (มัคคุเทศก์ท้องถิ่น) ได้เข้าร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้นให้สอดคล้องกับการปลูกจิตสำนึกรักธรรมชาติและ การแนะนำระบบนิเวศป่าในธรรมชาติการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวบ้านและมีจำนวนไม่น้อยในโรงเรียนต่าง ๆ ได้นำนักเรียนมาเข้าร่วมกิจกรรมธรรมชาติเหล่านี้ นักเรียนจะได้รับการถ่ายทอดบทเรียนธรรมชาติที่ถูกต้องจากสนามจริง สิ่งเหล่านี้จะเป็นประโยชน์ในการปูพื้นฐานให้ช่วยกันรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในจิตใจของทุกคนได้เป็นอย่างดี

1.2 ช่วยลดการตัดไม้ทำลายป่าและการล่าสัตว์ป่า

เมื่อเส้นทางธรรมชาติได้เปิดให้นักท่องเที่ยวได้เดินผ่านเข้าไปเยี่ยมชม ทำให้ชาวบ้านรู้สึกหวั่นเกรงว่าอาจจะพบเจอกับกลุ่มนักท่องเที่ยวในขณะที่กำลังทำผิดกฎหมายอยู่ เช่น การลักลอบตัดไม้ หรือการยิงสัตว์ ทำให้เพิ่มความไม่สะดวกในการปฏิบัติมากขึ้น ชาวบ้านบางคนที่ถูกชักชวนให้เข้ามาทำงานการท่องเที่ยวในชุมชนก็เคยเป็นนายพรานล่าสัตว์มาก่อน เมื่อมีอาชีพและรายได้จึงไม่มีความจำเป็นที่จะไปหาของป่าที่ผิดกฎหมายอีก จึงหยุดการกระทำและหันมาร่วมในกิจกรรมและหารายได้จากการท่องเที่ยวอีกด้วย

1.3 ก่อให้เกิดประโยชน์ในการช่วยรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อม

การท่องเที่ยวทำให้ชุมชนเห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อมเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวเป็นเหตุให้มีการช่วยกันรักษาสภาพภูมิทัศน์ของสิ่งแวดล้อม ในแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่นให้อยู่ในสภาพที่ดีขึ้น เพื่อให้เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวใน ชุมชนมากขึ้น

1.4 ก่อให้เกิดประโยชน์ในการช่วยฟื้นฟูและเสริมคุณค่าของสิ่งแวดล้อม

การท่องเที่ยวทำให้ชุมชนท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าของสิ่งแวดล้อมเป็นเหตุให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นช่วยกันฟื้นฟูและเสริมคุณค่าของสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น โดยนำทรัพยากรธรรมชาติในแหล่งท่องเที่ยวชุมชนท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่า

1.5 ก่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาและปรับปรุงสิ่งแวดล้อม

การท่องเที่ยวทำให้ประชาชนในชุมชนร่วมมือร่วมใจพัฒนาและปรับปรุงสภาพแวดล้อมของชุมชนท้องถิ่นให้ดีขึ้น เช่น ช่วยกันรักษาความสะอาด ช่วยกันปลูกต้นไม้ดอกไม้ให้ร่มรื่นและสวยงาม อันเป็นการช่วยป้องกันปัญหาการเสื่อมถอยของสภาพสิ่งแวดล้อมในชุมชนท้องถิ่น

2) ผลกระทบด้านลบของการท่องเที่ยวต่อสิ่งแวดล้อมของชุมชนท้องถิ่น

2.1 เกิดปัญหาการทำลายทรัพยากรป่าไม้ของชุมชน

เมื่อมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนมากขึ้น โดยเฉพาะการทำท่องเที่ยวเดินป่าย่อมทำให้พื้นที่ป่าไม้ส่วนหนึ่งถูกทำลายจากการเหยียบย่ำของ นักท่องเที่ยว นอกจากนี้ในช่วงฤดูร้อนพบว่าปัญหาไฟป่าเป็นผลมาจากความประมาทและความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของนักท่องเที่ยว ยังเป็นการทำลายทรัพยากรป่า ไม้ให้ลดน้อยลงอีก

2.2 ปัญหาน้ำเสียในชุมชนท้องถิ่น

ปัจจุบันพบว่านอกจากเกษตรกรได้ทำสวนเมี่ยงและทำนาแล้วชาวบ้านบางคนหันมาทำอาชีพ ทำหน่อไม้ปิ้งเป็นอาชีพเสริม และทำเมี่ยงขาย ซึ่งขั้นตอนการทำเมี่ยงและการทำหน่อไม้ปิ้งนั้นต้องใช้น้ำเป็นส่วนประกอบของน้ำเป็นวัตถุดิบ ทำให้ภายหลังจากการเสร็จสิ้นภารกิจ น้ำที่ใช้แล้วถูกถ่ายเข้าไปยังลำธารซึ่งเป็นแหล่งน้ำของหมู่บ้าน จากการสังเกตพบว่าบริเวณน้ำที่ขังอยู่ไม่สามารถไหลไปตามลำธารได้เกิดฟอง และมีสีเขียวค่อนข้างดำ ส่งกลิ่นเหม็นเป็นระยะ ๆ

2.3 ปัญหาขยะ แผลงวัน

จากที่สังเกตบริเวณโดยรอบของหมู่บ้านทำให้ผู้ศึกษาได้ทราบว่าโดยปกติชาวบ้านจะนำขยะมาเผา โดยแยกขยะก่อนเผา เช่น ขวด กระป๋อง พลาสติกบางชนิด เพื่อนำไปใช้ใหม่อีกครั้งหนึ่ง ขยะที่เพิ่มขึ้นจากจำนวนนักท่องเที่ยวได้มีการพยายามหาทางป้องกัน โดยการขอความร่วมมือจากนักท่องเที่ยวไม่ให้ทิ้งขยะเรี่ยราด โดยการแจกถุงพลาสติกให้กับนักท่องเที่ยวไว้ใส่ขยะคนละ 1 ใบ แต่กระนั้นก็ตามนักท่องเที่ยวก็มักจะไม่หอบถุงขยะกลับไปด้วยเสมอ ทางคณะกรรมการของชมรมการท่องเที่ยวให้สัมภาษณ์ว่า แต่อย่างน้อยการแจกถุงก็ยังช่วยลดการเดินเก็บเศษกระดาษทิชชู เศษลูกอมพลาสติก ซึ่งมีมากจนเก็บไม่ทัน และเหลือตกค้างตามที่ต่าง ๆ ขยะในหมู่บ้านขณะที่รอการทำลายในขั้นต่อไปถูกทำให้เกิดการหมักหมม ส่งกลิ่นจนแมลงวันหัวเขียวมีอยู่เป็นจำนวนมาก เป็นเหตุให้ช่วงเวลารับประทานอาหารของชาวบ้านในหมู่บ้าน ได้ถูกการรบกวน

2.4 เกิดปัญหาทำลายภูมิทัศน์ของชุมชน

เมื่อมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวจำเป็นต้องก่อสร้างปรับปรุงบางแห่งซึ่งอาจก่อให้เกิดปัญหาการทำลายทัศนียภาพบางแห่งก็มีลักษณะทำลายธรรมชาติดั้งเดิมของพื้นที่บางแห่งก็มีลักษณะ ไม่กลมกลืนกับสภาพแวดล้อมทำให้แหล่งท่องเที่ยวชุมชนท้องถิ่นเสื่อมโทรม

แม้จะเกิดผลกระทบทั้งผลดีและผลเสียในชุมชนก็ตามแต่จากการศึกษาในระยะ
 ดันนี้ยังไม่พบผลกระทบใดที่อยู่ในขั้นวิกฤติรุนแรงจนแก้ไขไม่ได้ ถึงแม้จะมีผลกระทบอื่นใดที่ยัง
 มองไม่เห็นหรือยังไม่เกิดภาพอันชัดเจน ซึ่งต้องอาศัยระยะเวลาอีกสักช่วงหนึ่งและองค์ประกอบ
 ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้านอื่น ๆ ของชุมชน และชาวบ้านเข้าด้วยกันหากชุมชนยังคงให้ความ
 ตระหนัก ความใส่ใจ ในการวางแผนกระทำการใด ๆ ให้เกิดผลกระทบด้านต่าง ๆ ให้น้อยที่สุดต่อ
 ชุมชนต่อธรรมชาติ ก็จะช่วยป้องกันการเกิดผลกระทบในเชิงลบให้น้อยที่สุดและซ้ำที่สุดด้วย

4.3.3 ปัญหา อุปสรรคและสิ่งที่ชุมชนต้องการความช่วยเหลือในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

จากการสังเกตแบบไม่เข้าร่วมการสัมภาษณ์ ผู้ศึกษาขอสรุปเป็นประเด็นต่าง ๆ ดังนี้ คือ

1) ปัญหา

1.1 ปัญหาด้านบุคลากร

- คณะกรรมการในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในระดับผู้นำไม่เข้มแข็งพอ
 คือ ประธานชมรม ซึ่งเป็นผู้มีอิทธิพล ชาวบ้านให้ความไว้วางใจที่สุดในด้านความสุจริต บุคลิก
 ส่วนตัวเป็นคนพูดน้อย ไม่กล้าสั่งการ จึงคุมผู้ร่วมทีมไม่ได้ อีกทั้งผู้นำหมู่บ้านและผู้ช่วยหมู่บ้าน
 มีธุรกิจการค้าของตนเอง ไม่ได้ทุ่มเทให้กับงานด้านการท่องเที่ยวอย่างจริงจัง รวมทั้งกรรมการ
 หลายคนซึ่งมีชื่อในฝ่ายต่าง ๆ ตามที่ระบุไว้ในโครงสร้างองค์กรไม่ได้ให้ความสนใจเต็มที่ อาจเป็น
 เพราะชุมชนยังไม่เห็นผลประโยชน์ที่เป็นรายได้จากโครงการ ประกอบกับช่วงที่ทำการศึกษาคือเป็น
 ช่วงนอกฤดูการท่องเที่ยว ความสนใจ ดูแลเอาใจใส่ ติดตามการดำเนินงานจึงลดน้อยลง

- คณะกรรมการชมรมขาดความรู้ความชำนาญในการจัดการ เนื่องจากการจัดการ
 ดังกล่าวไม่ได้จัดการเป็นระบบ แต่เป็นลักษณะแก้ไขปัญหามาตามสถานการณ์แบบ Day by day ซึ่งไม่
 น่าจะเป็นผลดีในระยะยาว โดยเฉพาะถ้ามีจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น

- หลังจากได้เปิดชมรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมแล้ว เจ้าหน้าที่ที่ปรึกษา
 ต้องรับผิดชอบหลายหมู่บ้านในเวลาเดียวกัน จึงไม่สามารถเสริมสร้างความรู้และทักษะเพิ่มเติมให้
 แก่สมาชิกชมรมได้

1.2 ปัญหาด้านการเงินและบัญชี

แม้ว่าทางชมรมจะได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานต่าง ๆ แล้ว ในการดูแลด้าน
 การเงินและบัญชีในส่วนของการดำเนินงานของชุมชน พบว่า ยังมีปัญหาควรได้รับการแก้ไขดังนี้
 คือ

- ชุมชนขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ ประสบการณ์ มีความละเอียดรอบคอบ และความใส่ใจในการจัดการด้านนี้อย่างจริงจัง
- การปฏิบัติงานขาดความรัดกุม หละหลวม และยังมีจุดรั่วไหล เห็นได้จากการลงรายละเอียดที่มีความผิดพลาดหลายครั้ง ซึ่งส่งผลกระทบต่อการชมรมในการสรุปยอดรับ-จ่าย
- ความเป็นระบบเครือข่ายของผู้ที่มีหน้าที่ด้านการเงิน และรองประธาน ทำให้เกิดความอึดอัดด้วยกัน ซึ่งอาจกลายเป็นสาเหตุสำคัญต่อความไม่โปร่งใสในอนาคต

1.3 ปัญหาด้านรูปแบบการท่องเที่ยว

- รูปแบบของกิจกรรมการท่องเที่ยวในหมู่บ้านขาดความหลากหลาย อาจจะทำให้สมาชิกที่ให้การต้อนรับนักท่องเที่ยวเป็นประจำ เกิดความจำเจ เบื่อหน่าย ไม่รู้สึกสนุกกับการทำงานอีกต่อไป ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าเศร้า หากเมื่อไหร่ที่พวกเขาต้องให้การต้อนรับนักท่องเที่ยวเพียงเพราะเป็น “หน้าที่” งานบริการย่อมจะคือคุณภาพ ขาดคุณค่าและความน่าประทับใจ

2) อุปสรรค

- ความไม่สม่ำเสมอของนักท่องเที่ยวทำให้สมาชิกเกิดความเบื่อหน่าย ขาดความกระตือรือร้นในการทำงาน บางคนกลับไปทำไร่นาทำสวน จึงส่งผลให้เกิดภาวะขาดแคลน ผู้ที่มีประสบการณ์ในการบริการนักท่องเที่ยว
- ด้านความเข้าถึงความไม่สะดวกด้านบริการขนส่ง รวมทั้งขาดการสื่อสาร ทำให้ไม่สามารถติดต่อประสานงานด้านการจัดการ ตลาด การประชาสัมพันธ์กับองค์กรภายนอกได้ด้วยตนเองอย่างคล่องตัว

3) สิ่งที่ชุมชนต้องการความช่วยเหลือ

จากการสังเกตแบบไม่เข้าร่วมและการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้ทราบว่าชุมชนมีความต้องการความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ ดังนี้

- ต้องการงบประมาณสนับสนุนเพื่อใช้เป็นงบสำรองหรือเงินทุนหมุนเวียน ในขณะที่ยังไม่มีกำไรจากยอดขายได้ เพราะในช่วงนอกฤดูการท่องเที่ยวที่ผ่านมามีรายได้น้อยมาก บางเดือนไม่คุ้มกับรายจ่าย
- ชุมชนยังคงต้องการให้มีการดูแลในเรื่องของการตลาดจากหน่วยงานหลาย ๆ ฝ่าย เนื่องจากคณะกรรมการไม่สามารถดำเนินการได้ด้วยตนเอง ไม่มีความเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวขาดประสบการณ์เฉพาะทางด้านการตลาดท่องเที่ยว ไม่มีความรู้ด้านการใช้อุปกรณ์คอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อจัดทำเอกสารและประสานงานด้านโฆษณา ประชาสัมพันธ์

- ชุมชนต้องการสาธารณูปโภคพื้นฐาน เช่น การปรับปรุงถนนในหมู่บ้าน แต่ปัญหา คือ จะจัดการอย่างไรไม่ให้เกิดความขัดแย้งกับลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ในหมู่บ้าน ซึ่งกลายเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยว

สรุปปัญหาที่สำคัญๆ ในการปฏิบัติการภาคสนาม

1. ระบบการคมนาคมขนส่ง

โดยเฉพาะเส้นทางจากอุทยานดำน้ำน่านเพื่อแยกไปยังหมู่บ้าน ปากทางเข้ายังเป็นดินแดง และเป็นหลุมเป็นบ่อจำนวนมาก ลักษณะของเส้นทางเป็นทางขึ้นเขาสูงชัน การเดินทางจึงจำเป็นที่จะต้องขับรถอย่างระมัดระวัง และต้องเช็คสภาพรถก่อนเดินทางทุกครั้ง

2. การโฆษณา - ประชาสัมพันธ์

ขาดการประชาสัมพันธ์อย่างจริงจัง ซึ่งจะเห็นได้ว่าหมู่บ้านหรือตำบลใกล้เคียงเท่านั้นที่เข้ามาเที่ยวในหมู่บ้านนาตอง ควรจัดทำแผ่นป้ายโฆษณา การจัดทำแผนที่แหล่งที่ตั้ง การจัดทำแผ่นปลิวหรือแผ่นพับที่มีรายละเอียดแนะนำแหล่งท่องเที่ยว ก็สามารถทำให้หมู่บ้านเป็นที่รู้จักของคนทั่วๆ ไปได้

3. ระบบกำจัดขยะ

เพราะปัจจุบันชาวบ้านยังนิยมการเผาขยะอยู่ ถ้ามีจำนวนขยะที่น้อยขึ้นชาวบ้านจะทิ้งขยะลงในพื้นที่ที่รกร้าง ทำให้ส่งกลิ่นเหม็นรบกวน รวมทั้งเป็นสาเหตุของการเพิ่มปริมาณของแมลงวันหัวเขียว

4. ระบบการกำจัดน้ำเสีย

น้ำอุปโภคและบริโภคส่วนใหญ่มาจากลำธารของหมู่บ้าน ซึ่งถือว่าเป็นแหล่งน้ำสำคัญของหมู่บ้าน แต่ปัจจุบันนอกจากชาวบ้านจะใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำดังกล่าวแล้วยังระบายน้ำที่ใช้แล้วจากการประกอบอาชีพ ดังนั้น บริเวณที่เป็นแหล่งน้ำขังใกล้ลำธารจึงเกิดการหมักหมมและส่งกลิ่นเหม็น

5. ระบบโทรคมนาคม

การติดต่อสื่อสารไปยังหมู่บ้านมีหมายเลขเดียว ถ้านักท่องเที่ยวที่มีโทรศัพท์มือถือ ก็ไม่สามารถรับสัญญาณใด ๆ ได้

6. ปัญหาขาดรถโดยสารสาธารณะที่จะเข้าไปหมู่บ้าน

เนื่องจากรถโดยสารสาธารณะจะส่งผู้โดยสารที่จุดสุดท้ายที่วัดพระธาตุช่อแฮ ซึ่งนักท่องเที่ยวจำเป็นต้องนั่งรถรอบเวียง (รถในเมือง) เพื่อไปต่อรถโดยสารป่าแดด เพื่อไปยังวัดพระธาตุ

ข้อเสี ดังนั้น เมื่อนักท่องเที่ยวต้องการไปที่หมู่บ้านนาตองจำเป็นต้องเหมารถโดยสารซึ่งมีราคาสูง ทำให้นักท่องเที่ยวที่มาจากคนเดียวหรือ 2 คน ไม่อยากเข้าไปเที่ยว

7. ปัญหาสภาพแวดล้อมในเขตเส้นทางศึกษา

ซึ่งบางแห่งยังรกรกรังขาดการดูแลรักษาไม่เหมาะสมต่อการเข้าไปศึกษาหรือพักผ่อนหย่อนใจ เพราะทางในเส้นทางศึกษาธรรมชาติบางแห่งเกิดการชำรุด และบางแห่งยังไม่มีป้ายบอกทาง เนื่องจากขาดงบประมาณที่จะดูแลรักษา

8. หน่วยงานของรัฐ

ให้การสนับสนุนน้อยมากโดยเฉพาะการท่องเที่ยว เพราะขาดการประสานงานและความช่วยเหลือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตั้งแต่ระดับอำเภอ จังหวัด ทำให้การท่องเที่ยวของหมู่บ้านยังขาดการพัฒนาในหลาย ๆ ด้าน อาทิเช่น ความสะดวกสบายของนักท่องเที่ยว การเดินทางของนักท่องเที่ยว เป็นต้น